

România literară

Apare săptămînal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

30 octombrie - 5 noiembrie 1996

(Anul XXIX)

43

EDITORIAL

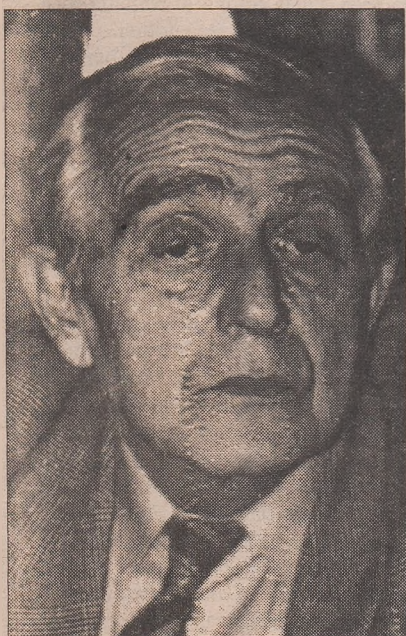
de Nicolae
Manolescu

Interviurile „Romăniei literare“

Costache Olăreanu despre „formula surîsului“

(pag. 12-13)

● Fenomenologia delaţiunii, de la
Heidegger la generalul Vlad

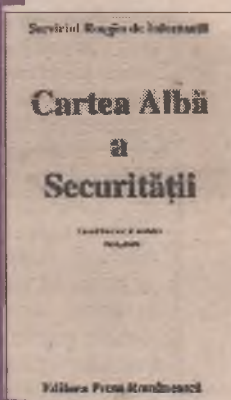
(pag. 2)

● Informatorii n-au dat
autografe...

(pag. 18)

● Vînătoarea de scriitori

(pag. 24)

Revenind la Nae Ionescu

(pag. 5)

Un dialog
imaginar
între
Ion Iliescu
şi George
Washington

(pag. 10)

Shakespeare în „Pod“

(pag. 16)

Betia superlativelor

(pag. 3)

Poezii de Ion STRATAN şi
Ruxandra CESEREANU

(pag. 8, 15)

Oameni şi locuri

NU MAI FUSESEM la Sighet de mai bine de douăzeci de ani, cînd mă invitase Al. Ivăsiuc să-i văd oraşul naşterii şi al copilăriei. Am revenit abia în primăvara acestui an şi, acum, în toamnă, încă o dată, şi prima stradă al cărei nume l-am descifrat din fuga maşinii a fost strada *Alexandru Ivăsiuc*. Trebuie să recunosc că nu mi-a plăcut. Prea devreme mi s-a părut a fi pusă şi placa memorială de pe casa unde scriitorul s-a născut. El n-ar fi avut decît şaizeci şi trei de ani. Eternitatea începe de obicei mai tîrziu.

De curînd am trecut printr-o comună de lîngă Lugoj care poartă numele poetului bănăţean Victor Vlad Delamarina. Comuna se cheama, cînd s-a născut poetul în 1870, Satu Mic. Astăzi numele ei onorează un poet în dialect, puţin cunoscut, mort la douăzeci şi şase de ani. Dacă facem un raport al şansei medii de viaţă din ultimele două secole, observăm că mai puţin de 50 de ani astăzi însemna mai puţin de 30 de ani înainte de 1900.

Fiind pînă aici vorba de locuri legate de scriitori, să relev şi un loc legat de o carte: locul unde Nicolae Breban plasează acţiunea din romanul *Animale bolnave*. Cînd, venind de la Lugoj spre Timişoara, pe şoseaua naţională, faci la dreapta, pe un drum prost asfaltat, ajungi după cîţiva kilometri între dealuri împădurite, cu poiene paşnice şi încă verzi la această oră de toamnă. O apă şerpuitoare face mult zgomot. Drumul o urmează îndeaproape, strecurîndu-se printre dealuri, în pantă uşoară. Locurile sînt superbe. Din acest paradis natural ieşi ca să dai pe neaşteptate ochii cu clădirea oribilă, neagră şi cu geamuri sparte, a laminorului din Nădrag. Tot ce se află în jur este expresia industrializării celei mai barbare. Fabrica din Nădrag e foarte veche. Dar ea n-a arătat de la început ca acum. Blocurile hidoase n-au decît cîteva decenii. Infernul de la Nădrag este opera comunismului.

Am înţeles brusc în alt fel romanul lui Breban. Elementul sordid din realitate a trecut în el pînă în ţesutul epic şi moral. Locul n-a fost ales la nimereală. Numai acolo se puteau consuma tragediile penibile ale personajelor. Cînd plasezi acţiunea într-un asemenea loc, nu prea ai opţiune: locul însuşi te conduce unde vrea el. La înapoiere, am încercat să văd dacă există ieşire din sordid, dacă dealurile împădurite şi rîul puternic îţi îngăduie să simţi că din infern se poate reveni în paradis. N-am fost deloc sigur de reuşită. Şi *Animalelor bolnave* li s-a reproşat absenţa luminii, care să scalde, fie şi pentru o clipă, întunericul uman explorat de romancier. Tot locul să fie de vină?

CONTRAFORT

de Mircea
Mihăiteș

Fenomenologia delatiunii, de la Heidegger la generalul Vlad

PUBLICAREA unui nou volum din Cartea albă a Securității readuce automat în discuție problema dosarelor și a tumorilor. Adică o chestiune pe cât de gravă a descompusei societăți românești, pe atât de ignorată în vremea din urmă. Există, de altfel, o clară legătură între degradarea fără precedent a vieții în România iliesciană și torpilarea cinică a memoriei colective. În primele luni post-ceaușiste, accesul populației la dosarele de securitate părea o simplă chestiune de procedură, pe care „intrarea în legalitate” a instituțiilor statului avea s-o rezolve de la sine. Instituțiile statului au intrat în legalitate (dar nu obosesc, de atunci încoace, să tot iasă din ea) iar românii (unii!) își văd dosarele maximum în formula literaturizată îngăduită de mai-marii arhivelor.

Că în România noțiunea de *carte albă* (mămuțarită, de altfel, după niște formule occidentale complet nefuncționale la noi) e compromisă, nu mai încapă nici o îndoială. Când cea mai murdără și neagră guvernare din întreaga istorie a țării, guvernarea Văcăroiu, împinge nerușinarea până la a-și prezenta propria „carte albă”, e evident că ne aflăm în plină fraudă. Cît de alb e sistemul mafiot generat și proliferat sub Ion Iliescu, se vede cu ochiul liber. Nu cred că mai era nevoie ca niște servicii secrete, care nu prin „albea” manierelor și a tehnicilor sînt vestite, să îngroașe minciuna oricum gogonată.

Dar, indiferente la critici, indiferente la observațiile puținilor comentatori care s-au hazardat să abordeze subiectul (reamintesc, pentru acuitatea analizei și descifrării sensurilor, excepționala demonstrare a fenomenului „Cartea albă a Securității” de către Vladimir Tismăneanu, în *Balul mascat*, Polirom, 1996), editorii îi dau înainte în stilul de-acum clasicizat. Același amestec de adevăr și minciună, aceeași încercare de a nivela „în jos”, trăgînd în mocirlă cît mai multe personaje.

Manipularea fundamentală e operată cu ajutorul instrumentului clasic al cenzurii: foarfeca. Formal, fiecare cuvînt tipărit poate să fi fost rostit sau scris de către persoanele aflate în vizorul Securității. Decupajul final e încă atît de plin de paraziți, încît e imposibil să reconstituim realitatea așa cum a fost, nu așa cum a croit-o în laboratoarele proprii Instituția de tristă amintire. Lucrurile se complică și mai mult atunci cînd e vorba de lumea artistică - literară îndeosebi.

Publicarea, în avanpremieră, a unor fragmente din noul volum în *Evenimentul zilei* e întru totul sugestivă pentru strategia pe care editorii se încapățînează s-o utilizeze. Oricît ar părea de ciudat, publicarea nerușinatelor tumorilor e continuarea și nu decizerea de practică Securității. Cum să fie altfel, de vreme ce punctul de vedere este exclusiv cel al delatorilor? S-ar părea că singurul drept pe care și l-au cîștigat românii după 1989 e de a se face publice (și de a le acredita subtil) infamiile pe care diverși tumorii și securiști le vehiculau despre ei. Cei expuși ca într-o vitrină, în toată fragilitatea lor, sînt tumorii, și nu tumorii. Despre aceștia din urmă, nici o vorbă.

E greu să nu trasezi o paralelă între următorii Securității și teroriștii din

decembrie. Deși au făcut, și unii și alții, victime, ei rămîn la fel de invizibili. Nu e nici o îndoială că noul volum ieșit de sub pulpana S.R.I.-ului înscrie un capitol glorios în istoria perpetuum-ului mobile: niște forțe inexistente pun în mișcare un mecanism pe cît de lung, pe atît de lat. Nu vom ști niciodată cu precizie ce conțin arhivele Securității, după cum nu vom afla criteriile după care unele dosare sînt date la iveală, iar altele continuă să rămînă în invizibilitatea lor plină de mister.

E cel puțin ciudată această tactică a S.R.I. de a-i expune, încă și încă o dată, pe victimizați, și de a-i proteja cu maternă grijă pe călăi. Și asta nu e totul. Ghiveciul de minciună, adevăr și insinuație propune, pe lîngă mai vechea ineptie că absolut toți cei care s-au aflat sub filaj trebuia să fie filaiți, și o nouă ipoteză: aceea de a arăta că ticăloșii n-au fost, de fapt, atît de ticăloși.

Din fragmentele citite pînă acum în presă e evidentă noua tactică în cel puțin cîteva cazuri. Mă voi referi la unul singur, cel al fostului președinte al Uniunii Scriitorilor, D. R. Popescu. Demonstrația îmi e facilitată de apariția volumului al treilea al *Jurnalului* lui Mircea Zăciu. Dacă în nota informativă a Securității omul de paie al partidului comunist e văzut ca un personaj de o ireproșabilă rectitudine (vezi Doamne, el refuză să opereze „85 la sută din observațiile” pe marginea manuscrisului unei cărți din 1976 - probabil unul din indigestele sale romane confuz-parabolice care au pus la pămînt păduri întregi), excepționalul document de epocă al lui Mircea Zăciu înfățișează o cu totul altă imagine a „opozantului” ajuns mai mare peste treburile scriitoricești, patron al celor mai înjosi-toare acte din întreaga istorie a breslei. Sub D. R. Popescu, dușmanul „socialismului feudal” din *Cartea albă*, s-au produs cele mai rușinoase abdicări și cele mai incredibile pactizări cu securitatea și cu partidul bolșevic din ultimele decenii de istorie. *Jurnalul* domnului Zăciu abundă în exemple, după cum *Cartea albă a Securității* abundă în contraexemple!

Aceștea fiind zise, probabil că noul volum (publicat nu direct de către S.R.I., ci de o editură condusă de ziaristul total independent Ion Cristoiu) își va atinge misiunea. Va arăta că întreaga lume artistică din România era o simplă adunătură de impostori, o pleavă infamă de traficanți, trădători potențiali de patrie, poltroni care, de fapt, își meritau soarta. Încă o dată, mulțumiri!

P. S. Cît de ridicol e întregul demers, ni-l arată și Indicele scriitorilor citați în așa-zisa *Carte albă*. Parcurgînd doar două litere, H și G, am dat peste cîteva ilustre nume care, eu personal, nu văd cum ar fi putut dăuna triumfului comunismului în România: Moses Gaster, Goethe, Gingis Han, Martin Heidegger, Homer! Cu atît mai mult cu cît, păstrînd echidistanța, S. R. I.-ul nu suflă despre el o vorbă. Or fi fost tumorii? Or fi fost tumorii?

POST-RESTANT

de Constanta
Buzea

ÎNDOINDU-NE întrucîtva că acest răspuns o să vă cadă din primul moment sub ochi, trăim cu convingerea că prin el, în schimb, putem sensibiliza pe acei corespondenți ai noștri stabiliți de multă vreme în străinătate și care în modul cel mai nobil și mai curat cu putință își întrețin iluziile și legăturile cu limba de origine scriind versuri și proze pentru sufletul lor. Ne oferim pentru început o *mică schiță inocentă* intitulată *Bețivul*, dorind cu ardoare să vă faceți intrarea în viața literară bucureșteană colaborând la *România literară* cu fragmente din romanele pe care le-ați scris departe de țară. Unul dintre ele, ne faceți cunoscut, ar fi în curs de editare în România. Din rîndurile scrisorii, ca și din ale schiței, ne-am dat seama că a scrie în limba română, acolo, este un mod de a vă mîngăia în acel teribil dor numit de dv. *dor perpetuu*, un dor care, însă, precizați mai departe, nu macină puterile și nu seacă *inspirațiile* și nu te lasă să cazi *în deprimă*. Ne dați de înțeles că activitatea dv. literară la Paris ar fi diversă și intensă, și nu ne îndoim că lucrurile stau întocmai. Pentru acel spațiu scriind în franceză, o franceză la zi, (posibil ca și romanele să le fi scris întîi în franceză, apoi să le fi dat la tradus în română, o română de asemenea la zi) succesul, nu ne îndoim, este asigurat. Dacă, totuși, v-ați scris prozele direct în românește, avem serioase îndoieli că lucrurile vor merge vreodată ca lumea. Inocenta schiță *Bețivul* face de nenumărate ori dovada inocenței dv., limba română, în care vă exprimați de-acuma stîngaci, pare a fi o limbă străină pe care ați învățat-o demult și pe care, nemaivorbind-o între români, spiritul ei viu s-a alterat în timp. Suntem siguri că nu ne credeți și suntem triști că trebuie să vă atragem atenția asupra acestui fenomen sub semnul căruia multor români din străinătate li se macină, totuși, vorba dv., *inspirațiile*. Pentru a-l ilustra convingător, pe viu, ar trebui poate să publicăm *Bețivul*. Spațiul rubricii noastre fiind acesta care este, ne vom limita la a da cîteva mici fragmente. Povestea, pe scurt, ar fi aceasta. Un bețiv scandalagiu e dat pe ușă afară din cărciumă. Pomînd spre casă, pătește tot felul de lucruri ciudate, dă în gropi, se umple de mirosuri scârboase, *se pișă* pe el în ciuda lumii întregi, și care nu-l înțelege. Ajuns într-un târziu acasă, se miră că soția lui nu-l pocnește, ca de obicei, cu tîgaia în cap. Muncit de acest mister, intră în dormitor și se umple de o *furie cruntă* văzînd-o pe femeie dormind, *sforînd încet, cu nasu-n perine și cu șalele dezvelite*. Cum eroul nostru, pe numele lui, Zăhăilă (indirect deducem că acțiunea s-ar petrece în țară) *nu se aștepta la una ca asta, atunci se repezi cu tîgaia la ea și-i trase una în cap, ca s-o trezească pe netrebnică, s-o învețe minte să-și facă datoria...* (Care datorie!?) Femeia se trezește, se strîmbă nu atît de lovitura primită cît de duhoarea bețivanului, și contemplându-l cade pe gânduri, într-o dilemă din care nu se poate ieși. Își zice: *Bun, și acum ce fac? Îl mai spal pe asta, ori iau altul; curat...* Exact ca într-un banc care a circulat la noi pe vremea împușcatului. Doi tineri părinți, noaptea, în penuria de apă caldă, contemplîndu-și copilul urlînd exasperat de murdăriile cu care se garnisise, își pun cam aceeași întrebare: *Îl spalăm pe asta, sau facem altul, curat?* Să urmărim stilul prozei și română deficitară în care este scrisă: *A pornit-o spre casă, pe trotuar mai întîi, apoi pe mijlocul drumului, măsurîndu-l în lat precum și belțile (sic!), în profunzime, încît era cît pe ce să-l calce un camion. Nu l-a călcat pînă la urmă, mulțumindu-se doar să-l „vâruiască” cu noroiul dintr-o baltă prin care a trecut cu roata, iar lucrul acesta l-a înfuriat și mai tare pe Zăhăilă, și atunci, ca să se răzbune, s-a aruncat în șanțul de alături, acolo unde se scurge „zeama” de la grajdurile fermei zootehnice... Abia a reușit să reiasă (sic!) în drum și să se sprijine pe picioarele de dinapoi, (sic!) ca să poată merge mai departe, deoarece luna, plin de... tot ce era, și pe urmă îl tragea capu-ntr-o parte. Mai era și faptul că, nu știu cine, ca să-și bată joc de el probabil, i-a pus tot felul de garduri înaintea sa, de-a curmezișul drumului, de care se izbea și care-i îngreunau și mai tare avansul. Ajuns pe strada sa, un câine s-a pornit să se sfîdească cu el, dar el nici măcar nu l-a băgat în seamă. Ar mai fi lătrat bietul câine, nu s-ar fi lăsat cu una, cu două, doar că Zăhăilă putea mult prea tare a... porc necivilizat..., că a fost nevoit să se prindă de nas (Cine? Câinele?) și să fugă în fundul curții. Vedeți și dv., cum stau lucrurile! (André Isip, Paris).*

România literară

Editată de:

- *Fundația "România literară", director general Nicolae Manolescu;*
- *cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.*

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanta Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu (secretar de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galățchi, George Șipoș (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (correspondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat).

Corespondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro și romlit@buc.soros.ro (INTERNET)

INTERNET: HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://ADECIU.MES.UMN.EDU
HTTP://WWW.NORDEST.RO/SEARCH/ROMANIAN_NEWSPAPERS.HTM

Betia superlativelor

ÎN VREMEA sa, T. Maiorescu avertizase asupra urmărilor nefericite ale abuzului de diminutive, „vițiul contagios de care sufer *mai toate* poeziile române“ (s.T.M.). „Cîte scapă de înjosirea ideilor, - observa criticul la 1867 - mor de boala diminutivelor“.

Azi cred că este cazul să se atragă atenția asupra abuzului de superlative, adevărată betie de care este cuprins în primul rând limbajul politicii și nu în ultimul cel al publicisticii culturale. Există voci care condamnă inițiativele revizuitoare ale unor critici, taxându-le drept demolări, dar eu văd, dimpotrivă, că în spațiul nostru precumpănește atribuirea de merite exagerate, umflarea pînă la congestie a reputațiilor, exaltarea calităților unor oameni din trecut sau de azi pînă la adorația cultică, pînă la sacralizare. Oficial Biserica l-a proclamat Sfînt pe Ștefan cel Mare iar cineva a propus sanctificarea lui Eminescu. S-a uitat repede de culmi ale grotescului au fost atinse mergîndu-se pe acest drum, cu alte adrese, e drept, în trecutul apropiat.

Mai ales politicienilor (politicienilor demagogi, ultranaționaliști de circ) li se datorează reactivarea acestei penibile tradiții, dar ea își are răsfrîngerile și în discursul cultural. Aici acesta ne preocupă. În multe ziare și reviste, dar mai cu seamă la radio și la televiziune, în emisiunile culturale, betia superlativelor este în floare. Mare scriitor, mare compozitor, mare pictor, mare regizor este aproape oricine, în viziunea înfierbîntată a realizatorilor de emisiuni culturale, pentru ei scara de valori neavînd decît treptele de sus. Și dacă este să exemplificăm, firesc este să ne referim de-a dreptul la dl. Iosif Sava și nu la puzderia de învățăcei pe care și i-a creat și care îl urmează cu fidelitate. Cine nu l-a auzit rostind, cu vocea-i bubuitoare, despre cutare contemporan al nostru: *urîșul* poet, *urîșul* filosof, *urîșul* dramaturg? Nu spun că persoanele astfel ridicate în slăvi sînt lipsite neapărat de valoare (uneori sînt chiar de mare valoare) dar întrebarea este ce superlative va năsoci dl. Sava cînd se va întîmpla să vină vorba, în emisiunile domniei

sale, despre Shakespeare?

Dar, în fine, dl. Iosif Sava este cum este și a-i pretinde spirit de măsură, judecăți echilibrate, raportare avizată la criterii de valoare ar fi să-l scoatem din joc. Domnia sa „stîrmește“, „provoacă“ replici, acesta e rolul său convenit și pentru a și-l juca sare adesea, cu bună știință, peste cal. Să admitem.

Neașteptată e însă pentru mine betia superlativelor la cineva care, măcar în trecut, s-a îndeletnicit cu cercetarea literară, a studiat orientări, curente de idei, a proiectat istoric, a urmărit evoluția unor scriitori prin raportare la anume contexte de creație. Mă refer la dl. Ion Cristoiu, a cărui masivă Istorie a literaturii române din anii dogmatismului, dusă, după cum se spune, la capăt, este așteptată să apară. Este drept că azi dl. Cristoiu, cum se știe, nu mai studiază literatura ci actualitatea politică, devenind vioara întîi a comentatorilor aplecați asupra ei. Ziua mi-o încep, mărturisesc, citind editorialul d-lui Cristoiu. Și o fac, printre altele, și pentru faptul că în noua sa ipostază, dl. Cristoiu, schimbînd obiectul preocupărilor, a păstrat mult din felul de a proceda al istoricului literar care a fost: apropierea prudentă de faptele supuse analizei, neîncrederea programatică în aparențe, deprinderea de a întoarce pe toate fețele orice fenomen, expunerea nepătimasă, deși cu multă culoare, a argumentelor înșiruite logic. Demersul său analitic, chiar dacă nu e totdeauna confirmat de cursul evenimentelor, e marcat invariabil de însemnele lucidității, ca atitudine intelectuală.

Astfel stînd lucrurile, a fost cu totul surprinzătoare pentru mine alunecarea sa recentă în betia superlativelor, un „vițiu“ de care nu aș fi crezut că se poate și domnia sa contamina. Poate că i s-a întîmplat acest lucru fiind vorba de o situație în care literarul era amestecat cu politicul: acțiunea de anexare a prozatorului Petru Dumitriu, reîntors din exil, pentru o săptămînă, la caravana electorală a d-lui Ion Iliescu. (v. *Evenimentul zilei* din 30 sept., a.c.).

Doritor, pe bună dreptate, să-l smulgă pe dl.

Petru Dumitriu din „labele“ politicienilor (oare a ajuns între ele chiar fără voie?), dl. Ion Cristoiu emite asupra scriitorului înhățat de Putere aprecieri de valoare care mă tem că și pe dezinvoltul Iosif Sava l-ar intimida. „Cel mai mare prozator din istoria literaturii noastre“ scrie dl. Ion Cristoiu, pierzîndu-și cu totul cumpătul critic și uitînd că tot din literatura noastră fac parte I.L. Caragiale, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat Bengescu și chiar și contemporanul lui Petru Dumitriu, Marin Preda. Prin ce opere le-ar fi luat-o acestora înainte dl. Petru Dumitriu? Întîi de toate prin *Cronică de familie*, bineînțeles, carte care, după dl. Ion Cristoiu, „nu face nici o concesie realismului socialist“. „Citită azi, după prăbușirea comunismului, scrie dl. Ion Cristoiu, ea rezistă examenului critic de la prima la ultima literă“. Mă tem totuși că entuziasmul actual al criticului este alimentat de amintirea unei lecturi făcute înaintea amintitei prăbușiri. O spun cu părere de rău, și pentru autor și pentru susținătorul său atît de înflăcărat: talentul narativ (indiscutabil), pregnanța multor portrete (în alb și negru) din voluminoasa compunere epică nu au reușit să-i atenueze tezisul de care este covîrșită, viziunea foiletonistic-pamfletară asupra vechii lumi „putrede“. Departe de a fi o capodoperă, *Cronică de familie* este o carte marcată de un străveziu schematism recriminator. Dar entuziasmul exegeticului de acum este într-atîta de nefiltrat încît poate afirma lucruri despre care el însuși crede că-l vor surprinde „chiar pe Petru Dumitriu“: „eu consider capodopere și *Vînătoare de lupi* și *Noaptea din iunie* și *Drum fără pulbere* și *Pasărea furtunii*“. Poate capodopere cu semn negativ, produse desăvîrșit-schematice, perfect înșurubate pe canavaua tezei despre neîncetata ascuțire a luptei de clasă.

PROZA d-lui Petru Dumitriu, scrisă în țară înainte de 1960, cu excepția atît de promițătoarelor nuvele din *Euridice*, este minată de tezism și de spirit resentimentar. Cea scrisă în Occident, superioară literar, în special *Incognito*, este și ea resentimentară, în sens invers, plătind polițe morale prin intermediul unor personaje cu cheie. Poate impresiona unele spirite prin cantitate acest scriitor, dar în nici un caz nu-i poate umbri, concura estetic, pe un Matei Caragiale, pe un M. Blecher, din veacul nostru, pe un C. Negruzzi, pe un Ghica, pe un Creangă, din veacul trecut, toți autori cu operă de restrîns dimensiuni dar neperisabilă, încadrată literar în rame definitive. „Cel mai mare prozator din istoria literaturii noastre“? Greu de admis! Are de așteptat dl. Petru Dumitriu lîngă un Cezar Petrescu, lîngă un Radu Tudoran, marii productivi și inventivi ai prozei românești medii, companie de altfel în totul onorabilă. Dar sus lîngă vîrfuri nu și nicidecum deasupra acestora. Cel puțin deocamdată.

Revenind la obiectul propriu-zis al însemnărilor de față, - betia superlativelor - să mai spunem că este o expresie a carenței generale a spiritului critic din societatea românească, un fapt de mentalitate care încă vede în analiza lucidă și în curajul de a spune adevărul despre noi înșine, cînd este neplăcut, nu o calitate ci un defect. Și pentru că am început prin a-l evoca pe T. Maiorescu să încheiem tot cu o constatare a sa: „Ușoară sau nu, critica a fost și va rămînea o lucrare necesară în viața publică a unui popor. Înțelegerea răului este o parte a îndreptării“.

Gabriel Dimisianu

România literară 3

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

Propagandă

ÎN FORFOTA campaniei electorale, cînd pasiunile se dezlănțuie, iar lumea - din cauza mizei înalte a jocului - începe să-și piardă simțul umorului, răsar, din fericire (pe afișele electorale și în sloganurile publicitare) perle verbale ce descreșc frunțile spectatorilor. Ele sînt, probabil, involuntare, rod al unor minți încinse, deși n-ar trebui să excludem din principiu acțiunea insidioasă a dușmanilor politici, care au făcut pe respectivii șefi de campanie să-și însușească sugestii otrăvite.

«A tratat inimile bolnavilor - se va afla lîngă inimile unui întreg popor» se spune bunăoară - probabil pentru a asigura și a liniști populația țării noastre - despre marele cardiolog Ioan Pop de Popa, candidatul Uniunii de Centru la președinție. Numai că imaginea unei Românie cu 23.000.000 de oameni bolnavi de infarct ori aflați în pragul colapsului cardiac mi se pare mai degrabă apocaliptică decît liniștitoare. Și te întrebă ce ar putea face în asemenea situație un singur cardiolog - fie el și genial.

«E tînăr: el știe, el vrea, el poate» sună reclama peremptorie despre fostul nostru premier, Petre Roman, candidatul USD: e făcută cu intenția vădită de a-i pune acestuia în valoare vîrsta, aspectul fizic plăcut, figura de o virilitate triumfătoare - argu-

mente deloc neglijabile pentru jumătate din electorat. Dar autorii sloganului ce subliniază avantajul lui Petre Roman în raport cu cei doi principali contracandidați ai săi își puteau duce totuși gîndul pînă la capăt. Ultimului membru al frazei lapidare, ecou din Cezar (*Veni, vidi, vici*), îi lipsește ceva - și anume adverbul *încă*, de introdus între *el* și *poate*, astfel, sugestia *sexy* nu va mai scăpa nimănui.

Unele afișe PDSR fac deliciul semanticienilor atunci cînd spun, despre actualul Președinte, că va asigura «schimbarea și continuitatea». Pe amîndouă? În același timp sau pe rînd? Sintagma lasă pe fiecare să aleagă conform preferinței personale, deși alte afișe - ale aceluiași partid, lipite pe același stîlp - vorbesc despre «forță și echilibru» și ne fac să credem că balanța s-ar apleca, în cazul de față, mai degrabă spre «continuitate».

Spectacolul verbal, sonor și plastic al ultimelor săptămîni ne duce la concluzia că niciodată banii publici din România nu sînt mai cu folos cheltuiți decît atunci cînd ei finanțează campania electorală. Capitolul bugetar din care au fost extrași contează mai puțin: personal, înclin către cel al «activităților distractive de masă».

Risipitorul Coman Șova

PE VREMEA când era redactor-șef la revista *Magazin*, Coman Șova părea un personaj conciliant și inofensiv, incapabil de surprize. Demiterea sa intempestivă la 1 februarie 1986 nu a făcut vâlvă în mediul gazetăresc întrucât în exact acea perioadă s-a răspândit zvonul că demisul se abătuse de la morala comunistă, lansându-se într-o aventură extraconjugală. Ce zvon infam! Și ce naivitate, din partea ziariștilor, să creadă că aceasta era cauza îndepărtării unui valoros scriitor de la conducerea unei reviste!

Răsfoind, acum, recent apăruta *Carte albă a Securității* aflăm că, în realitate, Coman Șova căzuse în dizgrație dintr-un motiv mai serios: refuza în mod sistematic să facă dintr-o revistă de mare tiraj, îndrăgita de public un instrument al propagandei comuniste. Iată un extras din raportul întocmit de un ofițer de Securitate:

„Din verificările efectuate în procesul urmăririi informative, s-au confirmat informațiile de primă sesizare, stabilindu-se următoarele: Șova Coman a dispus publicarea în paginile revistei pe care o conduce a unor articole prin care se face popularitate unor persoane cunoscute ca autori ai unor materiale cu conținut necorespunzător sau interpretabile, ca Ana Blandiana și Sorin Mario Vasilescu, aflate în preocupările organelor noastre. În activitatea de ziarist, adoptă o atitudine neangajantă, eschivându-se de la redactarea și publicarea unor articole cu conținut politic militant. Totodată, prin diferite justificări, a încercat să evite publicarea în paginile revistei a unor articole prin care să omagieze anumite evenimente sau personalități politice.”

Coman Șova n-a făcut niciodată caz de acest episod din biografia sa și nici măcar nu și-a compus o mască de om grav, copleșit de sentimentul responsabilității. A fost și a rămas un risipitor, care nu vorbește aproape niciodată despre sine, ci ascultă, cu înțelegere și bunăvoință, ce povestesc alții despre

propriile lor probleme.

Această modestie de fond, această generozitate nepăsătoare explică și relația estompăre a prezenței sale în peisajul literaturii române de azi. Deși a publicat șase volume de poezie profundă și inspirată (*Astrul nimănui*, 1970, *Mari-val*, 1974, *Cuvinte de reazem*, 1977, *Poeme*, 1980, *Unul cu altul*, 1983, *Căderea fructului*, 1989), deși este autorul a trei piese de teatru (*Iubesc pe al 7-lea*, 1964, *Ringul de dans*, 1986, *Saltul de panteră*, 1968), Coman Șova lipsește adeseori din enumerările la care recurg criticii literari când evaluează fenomenul literar românesc actual. El nu întreține nimic - în afară de scrisul propriu-zis - pentru a-și face remarcata prezență.

CUPRINZĂTORUL volum de versuri *Nevoia de alb*, apărut de curând la Editura Eminescu, constituie un bun prilej de a reconsidera locul lui Coman Șova în poezia românească din ultimele decenii. Remarcabila *densitate lirică* a cărții dovedește că este vorba, cel puțin, de un autor de care nu se mai poate face abstracție, decât falsificând imaginea de ansamblu a creației lirice contemporane.

Cititorul volumului este plăcut surprins, încă de la început, de *încrederea poetului în poezie*. Pentru Coman Șova, ca și pentru alți reprezentanți ai generației '60, poezia constituie un document esențial, o salvare, o formă de viață. Poetul nu-și permite să se joace de-a scrisul - chiar dacă folosește adeseori jocul ca un mijloc neconvențional de a revela adevărul existenței. El nu scrie dintr-un capriciu și nu are aerul că ar putea renunța oricând la scris. În poemele sale sunt consemnate descoperiri importante, de ordin intelectual, sau reprezentări vizionare ale realității. Cuvântul *are valoare*, inclusiv în ipostaza de necuvânt.

Nu întâmplător, într-o prefață serioasă și atent elaborată, ca un studiu, Nicolae Balotă evidențiază rolul impor-

tant pe care îl joacă *tăcerea* în poezia lui Coman Șova, bazată pe o „artă a litotei, a zicerii concentrate”. Într-adevăr, când acest poet tace, tăcerea lui se aude, are o semnificație.

Dintre poeme, cele mai impresiionante sunt acelea în care se configurează o viziune neașteptată și revelatoare asupra realității cotidiene. Poetul vede, de exemplu, încălceala de fantome de pe străzile orașului:

„Se bulucesc fantome pe străzi/ agățate de părul lung al femeilor/ Merg laolaltă întrepătrunse/ fantomele mafioților/ cu ale fecioarelor și pustnicilor/ fantomele pisicilor negre împletite/cu ale vrăjitoarelor/ văduvele vapoaroase pușlamalele și câinii vagabonzi/ formează un nor gros de ceață/ în coada cometei.” (*Ceața*).

Sau își imaginează cum ar decurge cea „răzvrătire a lumii vegetale” pe care o visa și Al. Philippide:

„Un fagus silvatic/ își rezema coatele de Intercontinental// Păsările dirijau autobuzele/ troleibuzele taxime-trele și furgonetele/ spre linia de centură// Sămânța plopilor piramidali/ începuse să rodească/ în răsufierea trecătorilor/ pe umerii statuilor de bronz/ între vorbe/ pe toate scările de marmură și neon/ pe fumul țevilor de eșapament/ în părul despletit al fetelor// Din cinematografe ieșeau/ păduri tinere de mesteceni” (*Vis și tumbă*).

Poemele de acest fel au și un discret umor, sugerând atitudinea detașată a poetului față de propriul său romantism. Coman Șova este un vizitor care știe că este un vizitor. El își dă seama că, absorbit de visurile lui, riscă să devină inefficient și vulnerabil în viața practică, dar își asumă riscul. Opțiunea pentru ceea ce este elevat, pur, meta-fizic rămâne irevocabilă.

Din această atitudine are de câștigat în mod special poezia de dragoste. Trăirea iubirii este ridicată din nou la o mare înălțime, ca pe vremea romanticilor. Și aceasta fără ca poetul să adopte vreun moment vechea retorică:

„Când ceturi mari năluci ferite locuri/ ascund iubirea-n palma lor opacă/ o întrupez din ploile curate/ și ea atunci în brațe-mi vine parcă// Precum un vis vărsat în sânge treaz/ mă-mbat frumos de coapse lungi pe maluri/ și brațele pierdute se clatină-n talaz/ și zuruie pe cer zadarnic zăruri// Genunchi de apă urcă printre arbuști de cride/ o, se desfac toți nuferii de sus/ când mâini abia ucise mă absorb fluide/ din păsări revărsate care nu-s.” (*Zăruri*)

Dar și poezia de inspirație thanatică își datorează gradul înalt de spiritualizare consecventului refuz al poetului de a lua în considerare „noroiul greu al prozei”. Iată, ca exemplu, o strofă în care moartea se confundă cu o fericită pierdere a identității:

„E-atâta alb atâta cruntă pace/ nori obosiți adorm în nea/ și sunt ceva fără durere/ și sunt ceva, atât, ceva.” (*Ceva*)

Singurele poeme lipsite de strălucire sunt acelea prin intermediul cărora se comunică anumite reguli de viață, de genul:

„Acum/ nu mâine/ Acum/ nu altădată/ nu în alt anotimp/ Acum// Ce ai de făcut acum/ trebuie făcut acum/ iar pentru mâine altădată/ în alt anotimp/vei face atunci, pe loc, atunci.” (*Acum*)

Adevărurile de acest fel, comune, nu

COMAN ȘOVA

Coman Șova, *Nevoia de alb*, poeme. Prefață de Nicolae Balotă, București, Editura Eminescu 1996. 172 pag., 5000 lei.

au amplitudinea înțelepciunii unui Rabindranath Tagore și nu reușesc să se transforme în poezie.

În general, însă, Coman Șova nu cade niciodată ca poet în gol. Chiar și când face experimente riscante, mergând pe câte o idee subțire ca un acrobat pe sârmă și riscând să se prăbușească în ridicol, el reușește să-și mențină echilibrul. Așa se întâmplă, de exemplu, în poemul *Drum bun*, extrem de îndrăzneț din punct de vedere artistic și totuși dus până la capăt fără vreun accident:

„O pasăre-n spital a coborât azi-noapte/ și mi-a cântat pe umeri a spirt amirosind/ a cimafai a iarnă a iod a bube coapte/ a busuioc a slujbă și cruce de argint// Cu glas de răpitoare a chicotit isteric/ ochi dilatați de harpii pe un tavan de scrum/ a-mprăștiat răcoare în trup de întuneric/ și despiciând perdeaua mi-a croncănit: drum bun.”

Nevoia de alb este un volum de poezie bună care se citește cu plăcere. Și cu inevitabilul regret că vremea poeziei bune a trecut.

P.S. În numărul anterior, medicul psihiatru Ovidiu Vuia a abuzat de ospitalitatea *României literare*, publicând o replică la cronică pe care am consacrat-o cărții sale, *Misterul morții lui Eminescu*. Spun „a abuzat” pentru că nu este deloc firesc ca autorul unei cărți comentate nefavorabil să-l atace imediat pe criticul literar respectiv și să-l declare incompetent. Dacă s-ar proceda așa în mod curent, nu s-ar mai putea face critică literară. S-ar ajunge în situația ca autorii să-și comenteze singuri scrierile (și să le proclame, bineînțeles, perfecte).

Cu aplombul diletantului (al diletantului în literatură, pentru că, în psihiatrie, este probabil cu adevărat un specialist), Ovidiu Vuia îi dă, de altfel, lecții și lui G. Călinescu! Îi explic încă o dată medicului cu veleități de literat, sperând că de data aceasta va ajunge la o clarificare: Prin ficțiune, în literatură, nu se înțelege doar ceea ce este în întregime inventat, asemenea basmelor; de aceeași natură cu ficțiunea poate fi și o interpretare critică sau o construcție de idei. *Viața lui Mihai Eminescu* de G. Călinescu, de exemplu, pe care Ovidiu Vuia a citit-o greșit, ca pe o biografie oficială, este și ea o *ficțiune critică*, bazată, într-adevăr, pe documente, dar exprimând o viziune proprie asupra destinului poetului. Nu definea G. Călinescu istoria literară însăși ca „sinteză epică și știință inefabilă”?

Cât despre ideea lui Ovidiu Vuia de a completa studiul psihiatric cu *poeme proprii* închinat lui Eminescu, nu pot decât să afirm, încă o dată, că este de prost-gust. Cu atât mai mult cu cât poemele sunt convenționale și grandilocvente...

Cărți primite la redacție

Paul Miron, Grigore Ilisei, *Fălțiceni - mon amour*, o scurtă istorie aproape sentimentală, ilustrată de pictorul Dan Hatmanu, cu o prefață de Ștefan Gorovei, Iași, Ed. Polirom, 1996. 104 pag., preț neprecizat.

Laurențiu Ulici, *Scriitori români din afara granițelor țării*, dicționar. Editor: Uniunea Scriitorilor prin Fundația Luceafărul, 1996. 128 pag., preț neprecizat.

Ana Selejan, *Literatura în totalitarism (anul 1954)*, Sibiu, Fundația culturală „Fronde”, 1996. 336 pag., preț neprecizat.

Theodor Vasilache, *Gegenschauspiel/ Spectacol împreună*, poeme, ediție bilingvă româno-germană de Horst Samson, București, Ed. Kriterion, 1996. 92 pag., 2836 lei.

Gabriel Andreescu, *Naționaliști, antinaționaliști...*, o polemică în publicistica românească (Al. Paleologu, Fey Laszlo, Daniel Vighi, Liviu Andreescu, Laurențiu Ulici, Dan Oprescu). Iași, Ed. Polirom, 1996. 192 pag., 6000 lei.

Răsvan Popescu, *Prea târziu*, roman, cu un argument de Lucian Pintilie, București, Ed. Humanitas, 1996. 176 pag., preț neprecizat.

Anatol Covali, *Văltorile sufletului*, București, Ed. Eminescu, 1996 (versuri). 180 pag., 5000 lei.

Anatol Covali, *Destin*, Constanța, Ed. Europolis, 1996 (versuri). 196 pag., 5000 lei.

Cristian Petre-Argeș, *Sub iertarea ninsorii*, București, Ed. Carro, 1995 (versuri). 76 pag., 1224 lei.

Cristian Petre-Argeș, *Murmurul oglinzilor*, București, Ed. ARI PRÉSS, 1995 (versuri). 74 pag., 1530 lei.

Elena Chitimia, *Ferestrele somnului*, București, Ed. Info-Team, 1995 (versuri). 116 pag., preț neprecizat.

Marin Ifrim, *Însemnări despre literatura buzoiană actuală*, Inspectoratul pentru cultură al județului Buzău, 1996. 112 pag., preț neprecizat.

Revenind la Nae Ionescu

„Acolo unde e multa lumină, e și umbra mai puternică“

(Goethe)

R EVENIREA în actualitate, după 1989, a lui Nae Ionescu e dramatică. Faimoasa lui Personalitate („E singurul om care mi-a dat din viață sentimentul legendarului“, mărturisește Noica, „o apariție unică“, fără care „mi-e imposibil să-mi imaginez o universitate“, declară Cioran, și încă nu l-am citat pe principalul său zelator, Mircea Eliade!) ne apare disputată între admiratori și contestatari. Cei dintâi au aerul unor inși abia ieșiți din catacombe, stânjeniți de lumina zilei cu care-și confruntă lumina interioară îndelung prigonită, dar și prevăzuți cu un anume realism amar, care-i ferește de o închinăciune necondiționată. Ceilalți, vădesc deseori o înverșunare ce vizează respingerea integrală, nelipsită de unele argumente demne de luat în seamă, pe linie moral-politică, dar marcată, în genere, de un antifanatism... fanatic, de o umoare anihilantă, ce, în mod obiectiv, merge pe urmele relei voințe de sorginte comunistă. Să fie Nae Ionescu capul răutăților? Să nu merite altă soartă decât cea de-a fi izgonit atât de exponenții materialismului dialectic și istoric, cât și de succesorii lor liberalizanți? Înțelegem că un raționalism ce respinge nu doar metafizica și religia, dar și mitul, poezia, stilul etc. se poate întâlni, la rigoare, cu sechelele unei concepții a „socialismului științific“ și, vai, chiar cu unele idiosincrasii ale poziției estetice, venite, la noi, pe filiera voltairiană a „impresionismului“ francez (astfel E. Lovinescu, Șerban Cioculescu, I. Negoițescu nu l-au putut aprecia favorabil pe autorul *Rozei vânturilor*). Dar ne este mai greu a înțelege negarea rolului său istoric și uman - primul sub unghiul realității unei succesiuni a faptelor de cultură, următorul sub unghiul moraliilor ce le pătrund și le acordă o viață durabilă -, o negare cvasigenerală, riscând a deveni un loc comun. Căci a-l nesocoti, azi, pe Nae Ionescu, a-l declara un „mărunt“ ori a-i străpunge efigia cu acul unor cuvinte de felul: „e un simbol negativ, care trebuie, în mod necesar, repudiat cu hotărâre“, ori chiar a-l învinovăți, familiar, de o „imbecilitate“, fie și „circumstanțială“, înseamnă a veni în conflict implicit cu cei ce l-au socotit un magistrul, cu cei ce l-au venerat sau măcar i-au acordat un loc cardinal în procesul lor de formare. Și, precum se știe, nu sunt chiar nume oarecari, ci Mircea Eliade, Cioran, Mircea Vulcănescu, Noica, Mihail Sebastian, Octav Onicescu, Mihaș Șora... Fie că ne convine, fie că nu, aceasta e realitatea. Extraordinara charismă a profesorului echivalează un monument. S-au înșelat oare atât de grosolan toți acești cărturari și scriitori, aidoma, cum spune ironic Andrei Pleșu, „unor trepăduși semi-docți, străini de Max Scheler și de Bergson“? Au dreptate oare, răsturnându-le radical opinia, câțiva din contemporanii noștri? În sprijinul „năștilor“ pare a veni împrejurarea că ei n-au fost orbi în prețuirea lor, recunoscând adesea și laturile controversabile ale dascălului lor, indiscutabil cel mai mare, mai polarizant pe care l-am avut, alături

de Titu Maiorescu: „Pentru un personaj atât de subtil, viața era un joc prea complex, care nu plutea fi simplificat la nivelul unei singure idei“ (Cioran); „vanitosul care se bucura de prețuirea lumii, ba o și căuta, (...) omul amestecat până peste cap în hățșurile politicii românești ale vremii lui“ (Șora). În defavoarea negatorilor, pare a se înfățișa caracterul primitiv al portretului pe care aceștia îl fac unui personaj complex, nu doar antipatizat, ci și sărăcit, deformat prin suprimarea unor date în absența cărora nu se mai înțelege aproape nimic.

Ni se va spune: dar militantismul lui politic de dreapta? Dar ostilitatea lui față de civilizația europeană de tip industrial? Dar opțiunea pentru statul utopic țărănesc? Dar naționalismul său cu răbufniri xenofobe? Sunt și acestea lucruri indene-gabile (și deseori regretabile), dar care țin de un anume gen de personalitate, axată pe tradiționalism, emanată din așa-zicând firescul frământărilor vieții publice românești. Nu ne putem regăsi în ele, nici prin gând nu ne trece a le prelua *tale quale*, însă nici nu le putem contesta o anume organicitate istorică. Atari atitudini sunt legate de procesul de „trezire“ europeană a estului, similare cu cele, de pildă, ale slavofililor din Rusia (nutriți, de altminteri, de filosofia germană). În spatele lui Nae Ionescu se află N. Iorga, Eminescu, într-un anume fel și Blaga cu al său boicot mioritic și cu elogiul satului autohton, și, dacă ar fi mai consecvenți în acțiunea lor critică, contestarii profesorului s-ar cuveni a-i denunța și pe aceștia drept „personaje funeste“. De ce n-o fac? Pe de altă parte, Nae Ionescu e un gânditor „modern“, de factură existențialistă. A-l închide pur și simplu într-o căsuță politică n-ar fi gestul cel mai potrivit, întrucât, așa cum arată fostul său student, Mihai Șora, „e vorba de o «viziune», adică de o faptă vie a gândului în căutare de expresie, nicidecum de o «ideologie», alcătuită din idei gata răcite și combinate după nevoile cauzei“. Conform aceluiași, Nae Ionescu nu era un ideolog, ci un metafizician, adică un om „a cărui instanță de referință e, în fond (deși nemărturisită ca atare), Absolutul“. Iar dacă termenul ar indispuie prin ampolozitatea sa, să relevăm permanenta căutare, disponibilitatea pururi trează, plierea pe viață a celui în cauză, caracterizat de învățacelul său printr-o „ingenuitate a inimii pentru care alcătuirea lumii constituia un nesecat izvor de surprize“, față de acestea din urmă fiind „de-a dreptul dezarmat“. Oricât ne-ar surprinde dezagreabil unele slăbiciuni, unele tribulații ale lui Nae Ionescu, oscilațiile sale nervoase între oamenii politici ai vremii (Iuliu Maniu, Averescu, Carol al II-lea, legionari etc.), n-avem impresia că-l putem trata nici drept un „escroc de catedră“, nici drept un „vândut“, în înțelesul în care s-au manifestat colaboraționiștii noștri de după 1944, căci opțiunea sa era liberă, expresie a unei epoci libere și înfloritoare, o epocă „de lux“, cea interbelică. Nici un partid nu i-a dictat vreo atitudine de supunere indignă, ci el a încercat a dicta partidelor propriile sale exigențe. Mobilitatea sa era determinată de un factor personal, de ordin intelectual,

iar nu de opacitatea grea a unor decizii totalitare. Profesorul nu amesteca factorii politici în cursurile sale, pe care le făcea „așa cum trebuie, curat“ (Nicolae Tatu, M. Șora), „versatilitatea sa răspundea într-un concept de orientare filosofică: „Astăzi știu ce vrea acest OM: unitatea vieții lui și celei a cosmosului. Pentru ca el însuși să se realizeze în ceea ce este el ca parte a cosmosului: devenire. Nu devenire către ceva; ci, așa cum e cosmosul, vecinică devenire, devenire în sine, devenire pură“. Ceea ce subliniază caracterul mai mult gratuit, semnificația în sine a vultelor speculative, neînfeudate unui angajament plat. Soarele spiritului se răsfăța în multicolorele-i răsfringeri, în cristale felurite, lunecând voluptuos de la unul la altul...

Cuvintele citate mai sus îi aparțin lui Nae Ionescu însuși și fac parte dintr-un articol închinat lui Goethe, la bicentenarul morții acestuia. Citind volumul *Problema mântuirii în Faust a lui Goethe*, alcătuit dintr-un curs universitar (1925-1926), reconstituit cu acribie de Dora Mezdrea, ne dăm seama că, prin mijlocirea celebrului personaj, filosoful încearcă a se autoprezenta. Atrăgând atenția asupra faptului că: „Problema care se pune aci (...) nu este problema omului în genere și a omenirii în general, ci problema oamenilor aleși din omenire“, acesta își dezvăluie - prin indirectitate exegetică - dualitate structurală. În *Faust*, Goethe nu este monist, crede Nae Ionescu, deoarece înfățișează pământul sub semnul alternanței dintre „lumina paradisiacă și noaptea adâncă“, expresie a unei „duplicități“ ce simbolizează și impactul dintre bine și rău: „Dacă n-ar exista decât bine, atunci cucerirea aceasta a binelui n-ar avea nici un rost, starea noastră naturală ar fi binele și fericirea, și atunci încercarea noastră de a cuceri binele în adevăr că n-ar avea nici un rost“. Cei doi poli între care pendulează neconținut acțiunea și meditația lui Faust sunt „polul propriu-zis metafizic și anexa sa, contrapunctul lumesc“. Nu avem oare aci o depoziție a înseși conștiinței de sine a filosofului nostru? Acuzat de a fi un „aventurier“, un ipocrit „ascet monden“, un „sibarit“, Nae Ionescu poate fi înțeles și ca un „om complet“, ca un magistrul în toate cele ale omenescului, împrejurare sesizată cu finețe de Mihai Șora: „Toate aceste chipuri se străvedeau cumva prin ipostaza de «maestru» (întru cele ale minții și întru cele ale vieții) ale omului care ne vorbea de la catedră“. „Goetheanismul“ său nu era oare menit a se întrupa într-o multiplicitate de posturi, aparent deconcertantă („Rând pe rând: filosof de catedră, soț și tată, cap de școală, director de bancă, negustor, ziarist, căpitan de industrie, om politic, curtean, filosof de casă, îndrumător spiritual, amant, eminență cenușie, victimă politică, martir, totdeauna curios, totdeauna în curs de așezare, cu un picior aici și cu unul dincolo...“ - Mircea Vulcănescu), și a se izbi, în consecință, de suspiciunile lumescului ce nu tolerează lumescul? Nu iese oare aci în dureroasă pregnantă transcendența prin înșurubarea experimentală a ființei în materia imanentei? „Duplicitatea“ faustică ține de o logică a viului, urmată, fără teamă de ris-

Nae Ionescu

Problema
mântuirii
în FAUST
al lui
Goethe

la Editura Anastasia, București

Nae Ionescu, *Problema mântuirii în Faust a lui Goethe*. Cu o prefață de Mircea Vulcănescu. Îngrijirea ediției Dora Mezrea, Editura Anastasia, București, 1996, 136 pag., preț neprecizat.

curi, de către cel ce proclama: „gândul omoară viața, ori de câte ori, orgolios, se ridică deasupra ei, vrând să o stăpânească în loc de a i se supune și a o sluji“. Firește, aidoma tuturor personalităților ce aspiră la totalitate (de ce să nu putem vorbi și de un reflex renescentist?), autorul *Rozei vânturilor* se poate recunoaște totodată în dubla ispitire magică la care se supune Faust, apelând, pe de o parte, la semnul macrocosmului, grație căruia poate dobândi cunoașterea naturii, iar pe de alta la *Ergeist*, duhul pământului, ce ilustrează în ocultism principiul activ, creator, spre deosebire de principiul contemplativ, oferit de semnul macrocosmic. Printr-o suprapunere a filosofului peste eroul lui Goethe, avem această adevărită, la rândul său, mărturisitoare, a primului: „el a avut (...) necesitatea de a trăi viața de-a dreptul, de a trăi nu conceptul, nu cunoașterea, ci de a trăi în viață adevărat (în scena în care se adresează către lună și-i spune că ar vrea să se scalde în lumina ei și ar vrea să trăiască viața cum este)“. Constituindu-se parcă într-un ecou al unor asemenea linii, următoarele cuvinte ale lui Mihai Șora le întăresc comprehensiv-sensibil: „de aici, din acest sămbure, îi venea fără-ndoială și toată neliniștea lui de biet om supus tuturor ispitelor (pe măsura propriilor lui fabuloase înzestrări) și hărțuit de lume din toate părțile“. Nu mai puțin interesant ni se revelă contrastul dintre Faust și Wagner, adică dintre „om metafizic“ și „omul științific“. Wagner nu e un mărginit, un „prost“, așa cum sunt dispuși a-l califica unii, ci o postură de bază a firii umane, „tehnicianul care umblă să învețe“, opus „metafizicianului care umblă după mântuire“. „El stăpânește metoda de lucru, dar nu stăpânește spiritul însuși al lucrurilor. Wagner este omul obicinuit, care poate să-și facă o carieră strălucită, dar care, în adâncul vieții lui propriu-zise, prin cercetările ce le face, eglează cu nimic. Este un om care poate să aibă succese aparente, de suprafață, cari pot să fie și răsunătoare, dar cari nu reprezintă, din punctul de vedere al progresului, spiritualitatea umană.“ E rodul acelei *Bildungfilisten*, care poate fi oricât de doct și de laborios, în cadrul inapetenței sale pentru transcendență, tip reluat ulterior de Heine, de Nietzsche etc. E filosoful „științific“, de care-și bătea joc Nae Ionescu („Ce-i aia filosofie «științifică»? Filosofia e filosofie. Este sau nu este“ - după relatarea lui Nicolae Tatu), pe care-l identifica în post-kantienii, evoluționiștii și pozitiviștii din preajma sa și pe care l-ar putea identifica acum în unii din îndărjiții săi contestatari ce se reclamă de la o formație pozitivistă, cu virtuțile și limitele ei.

Actualitatea culturală

Succes internațional al unei edituri românești

Editura Universal Dalsi din București, editură înființată și condusă de scriitoarea Maria Marian, este cea care va primi în acest an *International grand prix to the best service and quality*, oferit de *Actualidad*, revistă de turism, industrie și comerț din Madrid. Festivitatea decernării premiului va avea loc în ziua de 16 noiembrie, la Madrid, în prezența unor per-

sonalități ale vieții culturale, politice și economice.

Demn de remarcat este faptul că Editura Universal Dalsi - după cum ne-a declarat telefonic doamna Maria Marian și după cum ne-o dovedesc înseși cărțile publicate de editură, adesea comentate în revista noastră - „n-a făcut niciodată concesi subculturii”. (Al. Șt.)

Premiul „Mașina de scris”

Premiul de 1.000.000 de lei pus la dispoziția criticului literar Alex. Ștefănescu de către revista *Flacăra* pentru a fi atribuit celui mai talentat autor tânăr descoperit în cadrul rubricii „Mașina de scris” a revenit în acest an unei prozatoare de 17 ani, Ana-Maria Androne, elevă la Liceul „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” din Buzău.

Momentul sărbătoresc al decernării premiului a făcut parte din festivitatea mai amplă - găzduită de Primăria Municipiului București, la 22 octombrie a.c. - a atribuirii prestigioa-

selor premii *Flacăra* unor personalități ale vieții politice și culturale românești: Victor Ciorbea, Octavian Paler, Z. Ornea, Laurențiu Ulici, Domnița Ștefănescu, Florin Călinescu, Oana Pellea, Ulm Nicolae Spineanu, Corneliu Petrescu, N. Gh. Popescu-Rebus.

În cuvântul său, George Arion, PDG al Grupului de Publicații „Flacăra”, l-a elogiat pe înaintașul său de acum 85 de ani, C. Banu și a evidențiat, sintetic, meritele celor premiați. (I. N.)

Totem

După recenta omagiere la Academia Română a scriitorului și omului politic Léopold Sedar-Sengor, membru al Academiei Franceze, joi, 24 octombrie a avut loc la Institutul Francez din București prezentarea cărții *Totem*. Volumul omagial

Totem în românește de Radu Cărneci a apărut la Editura Minerva. Cu acest prilej au luat cuvântul: Gilles Maarek - directorul Institutului Francez din București, Radu Cărneci - traducătorul cărții, Henri Zalis - critic și istoric literar și Tiberiu Avramescu - redactor șef la Editura Minerva.

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

14 mai 1981. Mircea Cărtărescu citind la Căminul SLAST. Printre cei care îl ascultă: Ion Bogdan Lefter, Traian T. Coșovei și regretatul Dan David / Foto: O. Plecan

CALENDAR

- 11.X.1875 - s-a născut Șt.O. Iosif (m. 1913)
- 11.X.1897 - s-a născut Marcel Romanescu (m. 1956)
- 11.X.1904 - s-a născut Ecaterina Săndulescu (m. 1988)
- 11.X.1908 - s-a născut Alexandru Sahia (m. 1937)
- 11.X.1911 - s-a născut Korda István
- 11.X.1914 - s-a născut Leonida Secrețeanu (m. 1978)
- 11.X.1921 - a murit Tudor Pamfile (n. 1883)
- 11.X.1949 - s-a născut Toma Roman
- 12.X.1860 - s-a născut Constanța Hodoș (m. 1934)
- 12.X.1934 - s-a născut Alexandru Zub
- 12.X.1937 - s-a născut George Coandă
- 12.X.1946 - s-a născut Aurelian Munteanu
- 12.X.1981 - a murit Agatha Grigorescu-Bacovia (n. 1895)
- 13.X.1884 - s-a născut Vasile Voiculescu (m. 1963)
- 13.X.1898 - s-a născut George Mihail Zamfirescu (m. 1939)
- 13.X.1911 - s-a născut Theodor Al. Munteanu
- 13.X.1944 - s-a născut Vasile Petre Fatî
- 13.X.1977 - a murit Ion Stoia-Udrea (n. 1901)
- 14.X.1816 - s-a născut Grigore Grădișteanu (m. 1893)
- 14.X.1872 - s-a născut P.P. Negulescu (m. 1951)
- 14.X.1893 - s-a născut Titus T. Stoika (m. 1983)
- 14.X.1908 - s-a născut Lascăr Sebastian (m. 1976)
- 14.X.1908 - s-a născut Nicolae Rădulescu-Lemnaru
- 14.X.1917 - s-a născut Viorel Alecu
- 14.X.1919 - s-a născut Mircea Șerbănescu
- 14.X.1920 - s-a născut Salomon Sombori Sándor
- 14.X.1923 - s-a născut Victor Kernbach (m. 1995)
- 14.X.1929 - s-a născut Nicolae Gheran
- 14.X.1948 - s-a născut Marian Papahagi
- 14.X.1983 - a murit Horia Stancu (n. 1926)
- 15.X.1896 - s-a născut Dumitru Gafițeanu (m. 1979)
- 15.X.1982 - a murit Nicolae Jianu (n. 1916)

Instantaneu cu Ioana IERONIM

Nu am mai scris poezii în acești ani...

Adriana Bittel: Te-am văzut foarte rar de o vreme încoace. Cum au fost pentru tine ultimii ani?

Ioana Ieronim: Acești ani, de după 1989, au fost pentru mine cu mult mai mult un timp al trăirii decât al măturișirii - ceea ce s-a întâmplat cu atâția alții. Schimbarea, oricum foarte mare pentru noi toți, la mine a devenit mai acută încă, prin absența din țară și o temporară schimbare de profesie. Am fost, cum știi, atașat cultural (mă rog, consilier cultural, ca titulatură) al României la Washington, între 1992 și vara acestui an. Din grupul de 6 scriitori care au fost numiți în această funcție în diferite capitale, Grete Tarter este singura care continuă și în acest moment cariera diplomatică. Eu am preferat să renunț, după mai bine de patru ani „la post”, ceea ce înseamnă o perioadă lungă, considerând obișnuințele diplomatice în general.

A fost, evident, o experiență deosebit de interesantă - încercarea de a fi puncte între două lumi abia ieșite din Războiul Rece, silabisindu-și, fiecare în propria cheie, noile libertăți și probleme. Practic, tout était à refaire. Când am ajuns la Ambasada României din Washington în primăvara lui 1992 (clădire elegantă, pe care România o are din 1926 în „Embassy Row”, vechiul cartier al ambasadelor), seara încă se mai punea inertial, la ușa de intrare, o bară de fier. De atunci, SUA și România au devenit ceea ce se numește state prietene, iar asemenea gadget-uri absurde sigur că au dispărut cu totul. Dar asta nu era totul: existau în toată instituția numai două mașini de scris, dintre care una defectă, iar tele-

foanele (una sau două linii, cu totul insuficiente) nu aveau nici măcar robot...

A.B.: Mijloace suficiente pentru o instituție făcută probabil să blocheze, și nu să stimuleze, comunicarea.

I.I.: Într-adevăr. Cu o asemenea infrastructură și fonduri extrem de mici trebuia deci purtat dialogul cu 50 de state, câte compun SUA. Și crede-mă că, după atâția ani de izolare a României, după atâta informație oferită americanilor într-un bloc indistinct și din surse cu totul indirecte, este acum o enormă nevoie de informații dintre cele mai diverse despre țara noastră, o adevărată explozie de cereri concrete care vin de la gimnazii, universități, institute de studii politice, organisme academice, internaționale ș.a.m.d. De parte de concluzia morocânoasă a unora, că nimeni nu știe și nu vrea să știe de noi în străinătate, experiența mea a fost aceea de interes exploziv în ceea ce ne privește.

A.B.: S-a mai progresat între timp?

I.I.: Fondurile alocate - mai ales pentru serviciile culturale - sunt foarte modeste și astăzi. Țară săracă... Dar la Ambasada noastră din Washington telefoanele au acum un sistem automat, care înlesnește într-o măsură comunicarea. Și au apărut computere - la inițiativa regretatului ambasador Mihai Botez (sub formă, într-adevăr, de cadou de la Mureșan/Dacia Felix, cum s-a scris în presă). Ambasada a căpătat în acest fel un aer instituțional mai adecvat în spațiul american. Iar ușile s-au deschis nu numai pentru obișnuitele recepții, ci și pentru o serie de alte momente, de la concerte la seri de film (de exemplu, *Memorialul durerii*), de

la „casa deschisă” pentru sute de vizitatori washingtonezi, la Crăciunul românesc pentru numeroșii copii adoptați de americani din România, de la conferințe de studii române la reuniuni cu grupuri de bursieri fie români, fie americani, de la întâlniri cu viitorii diplomați americani la București la prezentări de literatură, de civilizație românească. Sunt prea multe asemenea evenimente mai mici sau mai mari, întâmplătoare sau instalate ca obișnuință, ca să le pot menționa mulțumitor. O creație ad-hoc rezultată din colaborarea cu „omologii” de la Ambasada Elveției a dus la o reușită seara de spectacol dedicată lui Tristan Tzara și întemeierii dadaismului la Zürich, cu echipa de muzică electronică și de improvizație live a românului Dinu Ghezzo, de la New York University și trupa americană de la Scena Theatre.

A.B.: Ai mai scris? Ai proiecte?

I.I.: Nu am scris practic deloc poezie în toți acești ani și nici după întoarcere. E timpul trăirii, cum spuneam. M-am bucurat să traduc și să propag cât am putut de mult din literatura colegilor mei. Poezia are un public al ei de o deosebită calitate în Statele Unite - dar, de exemplu, la Biblioteca Congresului, Camera Poeziei este sus de tot, sub acoperișul de la Jefferson Building (cea mai veche clădire a bibliotecii) și puțină lume știe cum se ajunge acolo sus. Proiecte am, desigur. Iar în acest moment traduc un volum de poezie al lui Andrei Codrescu, pentru o ediție bilingvă în pregătire la Fundația Culturală Română.

Premiile literare

Semne de întrebare

Dorin Tudoran

(n. 30 iunie 1945, Timișoara)

1977 - Premiul de poezie al Uniunii Scriitorilor (*O zi în natură*, Ed. Cartea Românească) și *Uneori plutirea* (Ed. Eminescu)
1991 - Premiul onorific al Uniunii Scriitorilor pentru întreaga activitate

UN SUBIECT de dispută niciodată epuizat este tradiția dintre opera unui scriitor și viața lui: cu cât e mai clară discrepanța cu atât sporește interesul semenilor. Congruența viață-operă vine mult mai rar în discuție. Sacrificiul constant, cotidian, așadar discret nu are relevanță pentru publicul dornic de gesturi abrupte, de crime sau de sinucideri, fie ele numai morale. Când viața și opera sînt vase comunicante, receptarea e îngreunată căci în ochii omului de rînd cerneala și sîngele sînt nemiscibile. Or, viața și cărțile scrise de un poet ca Dorin Tudoran demonstrează contrariul. Principala lor calitate este *rezistența*, însușire cu atât mai valoroasă cu cât - poezia lui o dovedește - vine pe un fond de hipersensibilitate, de vulnerabilitate. Viața lui Dorin Tudoran a fost marcată de hăul american, cu toate episoadele de hătuială psihică și nu numai care precedau un asemenea pas în orice societate totalitară, episoade despre care există astăzi o întreagă literatură.

Una dintre cele mai consistente publicații ale exilului românesc, revista *Agora*, a fost scoasă de Dorin Tudoran. Revenit după 1989 în țară pentru perioade de timp variabile, Dorin Tudoran a continuat să reziste, de data aceasta unor ispite de cu totul altă natură: mediatizare excesivă, exhibare a propriilor merite etc. Numele lui poate fi înțeles în revista tinerilor scriitori din Basarabia, *Contrafort* și în *Vatra*, unde semnează articole echilibrate și sobre. La rîndul lor, cărțile lui Dorin Tudoran premiate de Uniunea Scriitorilor acum două decenii, *Uneori plutirea* și *O zi în natură*, rezistă, ambele, la lectura de astăzi. Pentru a evita redundanța argumentelor, am ales numai una dintre ele.

O zi în natură cuprinde poeme puse sub semnul posibilului. Sprijinit pe POATE și pe DACĂ, universul lui Dorin Tudoran e virtual și multiform. Cititorul de astăzi îl poate descifra altfel decît cel de ieri întrucît nu concluzia ci ipoteticul este teritoriul explorat de poet. De aici frecvența semnelor de întrebare; dar chiar atunci cînd se încheie cu punct, poemele lasă loc suspensiei și nedumeririi, adică nesfîrșitei căutări. „Ca și cum“, „Poate că ești...“, „Poate că eu sînt...“, „Dacă nu putem afla...“, „dacă o să ți se pară...“, „și dacă/ mi se va năzări...“ „N-am știut niciodată...“ - așa încep poeme ori strofe din *Biografia* lui Dorin Tudoran, adică din prima parte a volumului *O zi în natură*. La fel de semnificativ este poemul care încheie cartea, numit eminescian *Și dacă...* Identitatea titlurilor nu trebuie să înșele: în timp ce la Eminescu fiecare

strofă își conținea răspunsul „Și dacă.../E ca...“, replica lui Dorin Tudoran înlocuiește răspunsul cu o întrebare:

Și dacă tu ai fost
ce trebuia să fii
și-n loc să fi plecat
tu trebuia să vii?
.....
Și dacă am afla
ce-a fost, de fapt, cu
noi

plecată tu ai fi
sau umbra mea de-apoi?

Și dacă ne-a fost dat
cu-aceste umbre reci
să desenăm păduri
și rîuri pentru regi? (pp. 122-123)

Acest semn de întrebare încheie cartea lui Dorin Tudoran, încheie drumul parcurs de poet cu o deschidere către cititor. Cei aproape o sută de ani trecuți de la eminescianul *Și dacă...* (1883) au adus poeziei lumile paralele, bifurcația la care gîndul alege întotdeauna, cu regret, celălalt drum decît cel pe care l-au ales pașii. Aceasta este ideea din poemul *Și dacă...* scris în anii '70 ai secolului nostru de Dorin Tudoran, idee care se regăsește, în diferite forme, în întreaga carte și ale cărei urme există probabil în viața fiecăruia dintre noi. Poezia lui Dorin Tudoran se construiește pe condițional-optativ și pe conjunctiv din îndoiala că ar mai fi putut exista o variantă pe lîngă cea concretizată deja și că aceasta ar fi schimbat totul. Nu se știe însă dacă în bine sau în rău - și de aici chinul. Reveria eminesciană (insist asupra legăturii cu lirica lui Eminescu pentru că a fost simplificată și criticată) circumscria singura variantă imaginabilă pentru gîndul și simțurile poetului, pe cînd imaginația lui Dorin Tudoran creează o alternativă, fără a fi convins că una ori alta este mai bună. În dragoste „de te-aș atinge“ rămîne mai bogat decît „te-am atins“, dar ele nu se exclud una pe alta, nu sînt antinomice. În timp ce atinge, poetul poate visa la „de te-aș atinge“, altfel spus, în timp ce iubește i se poate face dor de ființa iubită. De aceea, avînd-o în față îi cere să se ascundă permițînd conturul din vis să-l înlocuiască pe cel concret:

Ascunde-te ochiului meu
ca o față neștiută a lunii,
te voi visa precum pînii
dormind sub lyra lui Orfeu.

De te-aș atinge, ai suna
ca orga unei catedrale
din care urcă, în spirale,
văzduhul spre-a se lumina. (p. 93)

Pe lîngă aceste puncte de rezistență: deschiderea în posibil și descoperirea simultaneității dorințelor contrare (sau măcar diferite) ale omului, fie el antic, modern sau postmodern, poezia lui Dorin Tudoran mai are un atu care leagă și el, asemenea celorlalte două, creația de receptare. E construită pe dialog. Un *eu* divers („Eu!“ „Eu!“ „Eu!“ - întâmplări crîncene, simultane, ale aceleiași ființe» p. 116), ale cărui ipostaze principale sînt îndrăgostitul și Neliniștitul, este prins, în

1977 - Premiile Uniunii Scriitorilor

Poezie: Florin Mugur (*Piatra palidă*)
Gheorghe Pituț (*Stele fixe*)
Dorin Tudoran (*O zi în natură* și *Uneori plutirea*)

Proză: Ștefan Bănulescu (*Cartea Milionarului*)
Nicolae Breban (*Bunavestire*)
Mircea Ciobanu (*Istorie I*)
Sorin Titel (*Pasărea și umbra*)

Critică, istorie literară, eseu:
Gabriel Dimisianu (*Nouă prozatori*)
Mircea Martin (*Identificări*)
Lucian Raicu (*Nicolae Labiș*)

Dramaturgie:
Romulus Guga (*Noaptea cabotinilor*)

Publicistică și reportaj:
Marin Preda (*Viața ca o pradă*)
Eugen Simion (*Timpul trăirii, timpul mărturisirii*)

Marele Premiu (pentru întreaga activitate):
Alexandru Philippide

Debut:
Magdalena Popescu (*Slavici*)
Ion Bledea (*Vînătoarea de cai*)
Andrei Brezianu (*Odiseu în Atlantic*)
Mircea Diaconu (*Sugubina*)
Petru Romoșan (*Ochii lui Homer*)
Ion Vartic (*Spectacol interior*)
Marian Papahagi (*Exerciții de lectură*)

fiecare poem, în comunicarea cu un *tu*. Frumusețea relației eu-tu este că evoluează aici între poem și psalm, *cîntec* și *rugăciune*. Eu-tu sînt, pe rînd, bărbatul și femeia, dar și omul și divinitatea („Ich und Du“ de la Martin Buber). Din cînd în cînd poemele lui Dorin Tudoran cuprind nostalgii medievale, de la cîntecele trubadurilor și truverilor (așa cred că se explică multimea de poezii intitulate *Cîntec* și nu prin trimiterea la Nichita Stănescu) pînă la versetul biblic. Din prima categorie fac parte poeme în care se caută rima rară și virtuozitățile prozodice în proiectate ritualuri de *fin amor* (*Cîntec, De te-aș atinge, De dragoste, Repaos, Romanță, Gavotă medievală*): „Și te cînt și mi se pare/ că m-auzi și că te bucuri/ trupul meu, hrană de fluturi,/ risipit e ca să zboare.// Te visez și mi se pare/ pîrul tău fără pereche,/ tainic far la mal de mare,/ miere-aprinsă și de veghe./.../ Te-am cîntat ori mi se pare?/ Te-am visat sau te visez?/Mă ridic? Îngenunchez?“ -... p. 81). Din cea de-a doua categorie (*Ceremoniile umbrei, O linie cu adevărat imagină, Echinox, Acvariul somnului, Nu știu, Levitație întreruptă* etc.) fac parte poemele în care chemarea lui *tu* este una mistică, chiar dacă ia formele „necanonice“ specifice unei lumi desacralizate. Așa poate fi citit, de pildă, poemul *Scrisoare* cu care se deschide volumul *O zi în natură*: „Sfidează-mă! - apoi vom vedea cine ești.../ Privește-te: oglinda cerului de-abia te mai poate cuprinde! Sfidează-mă!“ (7).

Deși Dorin Tudoran nu este dintre poeții răsfațați de juri, premiul din 1977 fiind mai degrabă o excepție, poezia sa intră în fertil dialog cu cititorul de azi.

Afinități elective

Dragă Ioana,

E-o învîlmășeală bleu, fragmente însingurate, jumulte de sens (uneori), amnezii inexplicabile (aparent), picoteli altoite cu zbuciumul cîte unui tipăt de furie. Las ordinea, bulinele, o iau de-a valma, nerespectîndu-mi promisiunea. Coceam o plămădeală de boală personală (1986), amestecată cu a celorlalți. În *Rom.lit.*, 41, 1996, Zigu Omea (refren: „Nea' Zigu mi-a dat unt la mare!“; voi explica povestea cîndva) îmi dăruiește iarăși (greieri la creieri, acum!) repere fîrîtoare, alarme limpezi în ceața zilelor de-atunci. Uitasem c-a fost președintele juriului, îl bănuiam pe Cornel Regman (tremurau de frig împreună, la un capăt al mesei lungi, în camera cu sobă inutilă a lui Traian Iancu). Dispăruse total Anghel Dumbrăveanu. Îl zăresc brusc, alături de Romul Munteanu, chiar vizavi de mine. Ambii aveau fețele din ce în ce mai roșii. Numai că Anghel Dumbrăveanu era vesel, nepăsător. Romul Munteanu s-a prăbușit într-o amărăciune finală de netălmăduit: nu primise premiu Fănuș Neagu. Fu transportat cu ambulanța familiei. Romulus Rusan a adus un sac (rucsac?) cu lemne scurte, încercînd să facă focul! A reușit? Am discutat cu Gabriela Adameșteanu despre Cătălina Buzoianu. A intervenit Mugur. Înseamnă că și dînsul „juriza“? (Culmea-i că țin minte replicile, fără legătură cu premiile, îmi scapă însă figura lui Mugur; scena e din altă piesă?) Valeriu Cristea (mă înșel?) venise sau trebuia să plece la Paris? Livius Ciocârlie se măcina fin, subțire, corect, prins la mijloc de tabere adverse, pășind ferm, după scrutine sîcîitoare, pe drumul exact. Constanta Buzea, tenace, inteligentă, a scos o debutantă aproape necunoscută. Mie nu mi-a mers nimic! Premiul lui Dinescu, *Rimbaud negustorul*, s-a datorat tuturor. I-am telefonat: „Trei voturi împotriva“. „Cine-s ăia?“, s-a uluit. „Nu știu, cum naiba?“, m-am iritat pe bune. (Să nu pierd ocaziunea. Pe *Teroarea bunului simț*, în 1980, mi-a improvizat o dedicație genială. Peste ani, trîsnit de text - o scrisoare, de fapt - în moalele dreptului de autor, a rupt scurt foile formidabile, confiscîndu-mi-le, ba dispăru și volumul! Iată „răzbunarea“ mea!! Dezvălui ce-a scris pe *Rimbaud negustorul*, pișcîndu-mă optzecește: „Șoferului Emil Brumar, a cărui limuzină va intra cu siguranță în literatura română, făcînd-o praf, această carte, cu tot respectul pe care un pieton vi-l poartă, Dinescu“. Nu-ș' ce-l țiuise, ne tutuiam, pe viu grai, pînă-n tulpina măduvei!! Întrerup lăit de nostalgie. N-am condus decît o vară!! Unde-i *Cutia milelor*, din *Biserica Sf. Naum*, de la Struga (1973), Mircea Dinescu?

(va urma, vorba lui Patapievic, în bătaia săgeții!!)

Emil Brumar

Primire

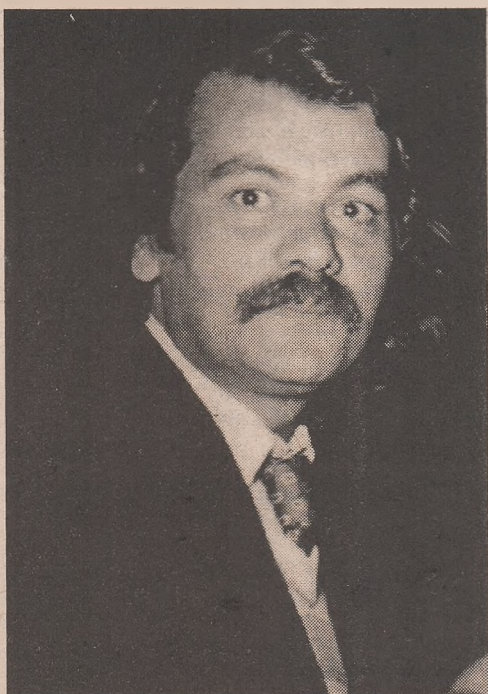
Stimate Doamnă Brumar,

Pentru corecta Dvs. informare, mă simt obligată să vă aduc la cunoștință că am luat o singură dată premiul de poezie al Uniunii Scriitorilor (în 1970, pentru volumul „A treia taină“) spre deosebire de alți colegi care l-au luat de 6, 7 sau chiar 8 ori.

Cu speranța că posteritatea mea literară va ține cont de premoniția Dvs., dați-mi voie să vă citez:

„Eterna Ana Blandiana“

Dedicații la „Comedia umană“

*Lucien de Rubempré
Asta este, asta e*

*Scarron și romanul comic
Frângând graiul cel adonic*

*Au rămas în urmă mult
Și acuma mai ascult*

*Doar de Honoré, amicul
Ce ne-am imbarcat pe bricul*

*Școlii-viață, școlii-moarte
Cu nimic ce le desparte*

Andoche Finot

*Din „Illusions perdues“
Ai venit și-acum te du*

*Cercător de noi iluzii
Pentru alte vremi, aluzii*

*Și substanță, formă, tot
Se face fiară cu bot*

*De-a fi omul pentru om
Cu atom nu-i pentru-atom*

Contesa Foedora

*În opt sute și treizeci
(vai, timp, tu, mereu cum treci)*

*Se îndrăgosti de ea
Peste cap, colet, lulea*

Raphâel de Valentin

*Simulînd „d'être en train“
De-al iubi, contesa dură*

Îl trată ca pe natură

Emilie de Fontaine

*Dintr-un „Ancien Régime“,
Fata contelui, găsim*

Ion STRATAN

*Se livrează societății
După scuturarea vieții*

*Regelui celebru, dur
Pentru copil și pandur*

*Cu vicomte Longueville
Prinzând iar al vieții fil*

*La balul lui Birotteau
Alese un si, nu do*

Maître Frenhofer

*Ai fi scris „Catherine Lescaut“
Capodoperă în do*

*Apărată de Poussin
Unde este viața semn*

*Încercând perfecțiunea
Ai rămas pe foi cu numa*

*Umbra ei și umbra mea
Către literă și stea*

Gaubertin

*După douăzeci de ani
Petrecuți între plăvani*

*Ai furat și-ai fost gonit
De cei ce te-au omenit*

*Generalul Mont cornet
- Când aevea e, nu e -*

*După ce-ai fost arestat
Iubești interes de stat*

Felix Gaudissart

*Te-ai îndrăgostit de-o floare
Tu, care nu știi că doare*

*Mult, ca miile de spade
Din adâncuri și fațade*

*La Vauvray ca director
Ai căzut într-un picior*

**CERSETORUL
DE CAFEA**

*de Emil
Brumaru*

**Scrisu-am, fiind mahmur,
Fără bec la abajur
(Hambarul lui Moll Flanders)**

Bocește fratele lui Robinson Crusoe

Mladă Madă,
Vin' și adă
Trupul tău precum o spadă,
Cu sînii mari și de pluș
De o parte și de altă
De tăiuș.
Și mai adă,
Mladă Madă,
Ceea ce-i și stuf și baltă
Dulce
Între craci lungi, de m-aș duce
Ca pe-un drum, pe ei, o viață,
Să ajung, spre dimineață,
Cînd mi-e frig,
La rozvînatul cîrlig,
Sufletul să mi-l atîrn:
Zbîrrn!!!

*Și iar vinzi idei, slogane
În buticul dumitale*

Esther Van Gobseck

*Tot gîndind la o Torpilă
Înnegritu-s-a o filă*

*Doar de drag de Lucien
Cîștigat-ai yen cu yen*

*Pentru a îl ține-aproape
Pentru a îl ține-aproape
Pentru a îl ține-aproape*

Jean Esther Van Gobseck

*Pentru tine, Aur, Banul
Îți e doar contemporanul*

*Pentru tine Franc, Arginții
Schimbatu-ți-au locul minții*

*Pentru tine, templul tău
Aur fără Dumnezeu*

Godefroid

*Mal siècle, Mal siècle
Frații Consolați pe veacuri*

*Ți-au adus un plin în zbor
Să le fii de ajutor*

*Caritatea este, nu e,
Numai luna e gutuie*

CRONICA
EDIȚIILOR

de
Z. Ornea

Editia critică M. Sadoveanu

SADOVEANU și-a pregătit, cu socoteală, debutul. A adunat schițele, dintre care puține încredințate unor reviste, și a așteptat, ca un țaran chivernisit, să se adune recolta. În 1904 a ieșit în lume cu patru volume deodată, obținând admirația cititorilor și a criticii. Iorga a declarat, în *Sămănătorul*, unde povestitorul era un colaborator activ, anul literar 1904 drept „anul Sadoveanu”. Maiorescu l-a primit pe prozator acasă, în Salonul din strada Mercur 1, i-a comunicat înalta sa apreciere și umbla, în buzunar, cu schița *Moarta*, pe care o citea celor la care mergea în vizită. Scriitorul îi scria în 1906 prietenului Enric Furtună regretul de a nu fi așteptat să debuteze cu zece volume odată. Și în 1904 nu avea decât 24 de ani. Forța creatoare a prozatorului era de nestăvilit. În 1905 publică alte două volume, în 1906 altele două, în 1907 patru, în 1908 alte trei. Obținuse în 1906 premiul Academiei iar criticii vremii (Maiorescu, Iorga, Ibrăileanu, Chendi, M. Dragomirescu) îi recunosc marele talent, consacrându-l. Prozatorul, cu producția sa debordantă, a ținut să-și impună decizia. Înțelegea să trăiască, ca un profesionist, din munca sa creatoare. Și a izbutit. *Viața Românească*, unde scriitorul a devenit colaborator chiar de la apariția revistei în 1906, îi plătea 200 lei pentru o schiță sau nuvelă și 600 lei pentru un roman iar editurile îi achitau, prompt, volumele publicate. În 1909-1911, n-a publicat decât câte un singur volum. Era inspector al așezămintelor culturale, în 1909 fusese director al Teatrului Național din Iași, își ridicase o casuță a lui la marginea Fălticeniilor, avea o livadă și stupi cu albine, stăpînea o moară și scotea, împreună cu Arthur Gorovei, revista, de popularizare, *Răvașul poporului*, care n-a prea mers. Lucra, cum îi scria lui Ibrăileanu în mai 1909, „trei ore dimineața, apoi, cercetez grădina, urmăresc creșterea florilor, mă mai duc la moară de stau de vorbă cu oamenii, pe urmă fac planuri și mă gîndesc la casa ce voi face.” Renunțase la *Răvașul poporului*, ajungînd la încheierea înțeleaptă că mai întîi țaranii trebuie alfabetizați și, apoi, să li se ofere reviste instructive și ajutătoare. În noiembrie 1909 devine codirector la *Cumpăna*, care, și ea, va dura numai pînă în martie 1910.

Fără îndoială că în producția sa artistică erau denivelări. Ba unii analiști consideră că există două vârste de creație în opera lui Sadoveanu, cea de a doua, matură și superioară artistic, începînd de la *Hanu Ancuței* (1928). Dar există adevărate capodopere și în creația de început, de n-ar fi să pomenim decât de schițele *Un țipet*, *Moarta* și, în 1909, *Haia Sanis*. Și mai sînt, de-

sigur, și altele. Am recitit, zilele astea, trei volume din opera sadoveniană publicate în 1909-1911, în ediția critică a operei scriitorului îngrijită de Cornel Simionescu. Mărturisesc că am încercat o rară desfătare și am regretat, încă o dată, că nu-mi fac vreme să recitesc, la un an odată, cîteva volume din opera marelui prozator. Uîți de toate și de nimicurile zilnice, cufundîndu-te în lumea de demult a celor umiliți și ofensați. E o altă lume și alt orizont de răgaz, așteptare și suferință, recreate cu mare artă de bijutier. Fie și actul de comparare a suferințelor celor de demult, de pe la sfîrșitul secolului trecut, e născător de reflexie. Vorba lui Cioran, era alt timp, este alt timp. Iar suferința sufletească e mereu, aceeași, numai cumva altfel modelată. *Cîntecul amintirii*, volumașul din 1909, e compus din schițe și nuvele. Sînt, poate, în tonul de atunci al povestirilor lui Sadoveanu. Una (care dă titlul volumului) e o istorisire înfiorată, a unui cioban care le povestește copiilor, noaptea, pe cîmp, despre un fost ciobanaș Axântel îndrăgostit de o Irină. Tatăl fetei i-a nesocotit fetei voința și a căsătorit-o după un bogătan care nu-i era drag. Ibovnicii continuau să se întîlnească, pe furis, în unele nopți de ei convenite. Soțul, Alvanitul, le ia urma, îi găsește îmbrățișați și nenorocirea se produce. Alvanitul o ucide pe Irina cu hangerul și Axântel, ajutat de cîini, îi zdrobește capul cu ciomagul. La sfîrșitul istorisirii, copiii înțeleg cum că Axântel de odinioară e chiar povestitorul de azi. Mica schiță *Povestea cu Petrișor* e o prefigurare, în 1909, a viitoarei *Hanu Ancuței* din 1928. Petrișor e trimis de boierul său de la Cornul Caprei - să o convingă pe Anița (stăpîna hanului de deasupra Siretului) să vină să se drăgostească, la conac, cu el. Dar hangîța avea un soț stăpîn, ungurul Mogoș, înzestrat cu forțe suprafirești, despre care, noaptea, la focuri, povestesc călătorii cunosători. Dl. Nicolae Manolescu a descoperit, în 1970, în această povestire din 1909, un strat fantastic. E aflat în întreaga țesătură a povestirii, dar mai cu seamă în aburul vrăjitoresc al comportării lui Mogoș care, odată, povestesc oamenilor, aflînd că oile sînt neliniștite și clopotele bat în dungă a alarmă, și-a scos cojocelul, l-a trîntit pe jos, îl tot călca, iute, cu picioarele, pînă ce toate s-au liniștit. Petrișor trăiește și el un moment care-l avertizează că Mogoș e „frate cu diavolul”. Și, aș aminti finalul care ne previne: „Nu se poate ști dacă Petrișor n-a visat totul”. Dl. Nicolae Manolescu vede, cu dreptate, în această povestire fantastică și altele asemenea ale lui Sadoveanu, izvoare ale unor nuvele fantastice ale lui Galaction și, mai ales, cele tîrzii ale lui Vasile Voiculescu. Dar alte bucăți, din acest volum

din 1909, ca *Hoțul*, *Faceri de bine*, *O zi ca altele*, sînt povestiri despre mizeriile, unele liminare, ale umiliților și suferințelor de ieri și astăzi. Evocarea, în *Hoțul*, a cazului limită al unui țaran, care fură un car cu lemne pentru a-și putea îngropa un copil și e omorît de bătaia boierului și a oamenilor e, în simplitatea ei nudă, sfîșietoare. Dar, cu siguranță, piesa de rezistență din acest volum e nuvela (de fapt, un roman concentrat) *Haia Sanis*. Tulburătoarea nuvelă a rămas, indiscutabil, drept o capodoperă a creației sadoveniene, din această primă vîrstă creatoare. G. Călinescu, care - cum se știe - în *Istoria literaturii* din 1941 - nu l-a prea răzgîiat pe marele scriitor cu opera sa, observa, totuși: „un adevărat roman patetic, deși scurt, e *Haia Sanis*, cea mai echilibrată dintre scrierile lui Sadoveanu... Cu multă dreptate s-a alăturat *Fedra* lui Racine de *Haia Sanis*, care e o Fedră mai fină. Nuvela destăinuie la scriitor o capacitate patetică clocotitoare, savant compresată prin indiferență tehnică”. Într-adevăr, Haia, tînăra evreică îndrăgostită de neisprăvitul Ștefan Bucșan, e un personaj răscolitor. Își urmează destinul pătimaș, înșelînd-o pe prietena ei Tudorița, căreia i-l fură pe Ștefan, ademenindu-l și ținîndu-i calea, deși știe prea bine că iubitul a lăsat-o de izbeliște pe Tudorița cu un copil. Toate insistențele părinților sînt zadarnice, Haia întîlnindu-se pînă la sfîrșitul toamnei, serile, pe tolocă, cu Ștefan. Și cînd spre iarnă rămîne însărcinată, ca să o scape de sarcină, moașa ghetoului îi administrează o poțiune salvatoare care, de fapt, o ucide. Iar ea, deși înșelată, articulează, ca o halucinație: „Tot mi-i drag... mie tot mi-i drag”. Remarcabil e recreată și atmosfera ghetoului din marginea Fălticeniului, cu Sanis macelarul, taciturn, lovind pămîntul cu cizmele lui pline de sînge, care pleacă la Pașcani să afle sfatul rabinului pentru nenorocirea în care a intrat familia sa, datorită fetei, rătacite. Totul în această nuvelă e cumpănit, nuanțat și echilibrat, forța sufletelor zbuciumate găsindu-și mari forțe artistice de recreare.

E ADEVĂRAT că *Povestiri de vară* din 1910 e un volum mai palid, deși descrierea secetei pustiitoare, din *Ceasul al doilea*, amintește de inegalabilul dar descriptiv al autorului. Și nici microromanul *Apa morților* din 1911 nu e o creație de prim-plan, făcînd parte din scrierile de plan secund ale scriitorului. Dar ghiara leului se simte bine și în aceste scrieri de rangul al doilea. De fapt, *Apa morților* e o scriere reminiscentă sămănătoristă. Răzeșul Matei Dumbravă din Adîncata și-a măritat fata cu un țîrgoveț, socotit un înstrăinat. După ce concepe doi copii, Aglăia

SADOVEANU

opere

Mihail Sadoveanu, *Opere*, vol. 7. Ediție critică de Cornel Simionescu. Note și comentarii de Cornel Simionescu și Fănuș Băileșteanu. Editura Minerva, 1996.

moare, lăsîndu-și odraslele pe mîna șmecherului Vasilică-Popasu, care se recăsătorește, obijduindu-și copiii. Panaite, băiatul, epileptic (un ecou neașteptat din Dostoievski), e alungat de acasă, fugind în lume, iar fata, Maria, e măritată cu un bătrînel, numai ca să-i rămîie casele de zestre. Maria e nefericită în căsnicie. Bătrînul Dumbravă răzeșul realizează, într-o noapte de Paște, cînd vine să-și vadă nepoata, că plecarea fetei sale la oraș a fost nu numai o înstrăinare, dar o adevărată dezrădăcinare. Își ia nepoții acasă (în aceeași noapte a Învierii a reapărut și Panaite) și trăiesc, toți, în raiul pămîntean, care este satul Adîncata. Tîrziu, după alte încercări, Maria se îndrăgostește de moșierul Voinea, și el un agricultor care nu concepe viața altfel decît la țară, și, treptat, viața reintră în normalitatea ei firească, departe de orașul tuturor pierzaniilor.

Ediția critică a operei lui Sadoveanu a fost inaugurată de dl. Cornel Simionescu în 1981. Tîrîș-grăpiș, pînă în 1988 au apărut cinci volume. Al șaselea e din 1991 și, acum, în 1996, a apărut al 7-lea, fiind predat și al optulea. Cum editorul anunța că ediția va avea 25 de tomuri, e evident că mai e mult pînă departe. Va mai apuca editorul, ajutat bine, la comentarii - secțiunile geneza și receptarea operei - de dl. Fănuș Băileșteanu să-și încheie colosalul travaliu? Nu riscăm să ne oprim, undeva, pe traseu, și cu ediția critică Sadoveanu? Le doresc editorilor să ajungă să-și vadă efortul creator pînă la finalul lui. Ediția e impecabilă filologic iar variantele scrupuloase pînă la infinitul mic. Nu cred că toate variantele, chiar cele considerate active, sînt importante, deoarece scriitorul a făcut rareori modificări, mai ales, de la trecerea pieselor din reviste în volum. Reeditările n-au decât, arar, modificări ale autorului, majoritatea fiind scăpări de corectură. E inutil, cred, să fie menționate și editorul consumă un efort extraordinar, în colajonări, pentru a le depista. De fapt, acestea, cred, nu sînt variante. Sper mult să ajung să scriu despre ultimul volum al acestei monumentale ediții critice. Dar mă bucur, imens, că anul 1996 a adus în librării, datorită stăruinței Editurii Minerva, cel de al 7-lea volum al ediției critice Mihail Sadoveanu. Asta înseamnă că mai putem spera și că nu totul e pierdut în materie de restituirea, în ediții critice, a operei literaturii române clasice.

Un alt dialog româno-american

PERSONAJELE:

**George Washington, primul președinte al Statelor Unite ale Americii;
Ion Iliescu, al doilea președinte al României.**

Seară de toamnă la New York. Obosit după o zi încărcată, Ion Iliescu se odihnește. Ca prin farmec, în fotoliul din fața lui se materializează un personaj grav, în uniformă de general din secolul al XVIII-lea.

ION ILIESCU: Ce se întâmplă? Cred că visez...

GEORGE WASHINGTON: Nu, nu visezi. Sunt chiar eu, cred că mă recunoașteți.

II: Da, desigur, cine nu v-ar recunoaște? Arătați ca în portretele oficiale. Mă surprinde însă onoarea pe care mi-o faceți.

GW: Nu fiți așa de modest! Vă urmăresc de mult cariera...

II: O găsiți demnă de interes?

GW: Ca să fiu sincer, mă intrigă mai ales niște coincidențe curioase.

II: Între care fapte?

GW: Nu ați găsit probabil prilejul să reflectați asupra unor bizare potriveli între traiectoriile noastre politice. De pildă, amîndoi am fost aleși președinți la exact două sute de ani distanță, eu în 1789, Domnia Voastră în 1989.

II: O clipă, Excelență...

GW: Spuneți-mi „Domnule Președinte“, ați ajunge. Am fost întotdeauna atent cu detaliile de protocol.

II: Mr. President, dacă e să vorbim despre coincidențe, să începem cu aceea dintre meseriile noastre de bază...

GW: Într-adevăr, sînteți, după cîte știu, inginer de ape.

II: Iar dumneavoastră, inginer de teren, arpentor mi se pare.

GW: Dar, în primul rînd, militar!

II: Desigur. Avînd în vedere pregătirea noastră pozitivă, mi se pare potrivit să ne precizăm termenii. Eu nu am devenit, în 1989, președintele țării, ci al CPUN, un fel de Congres de tranziție.

GW: Și nici nu ați fost propriu-zis ales, ați fost, cum să spun...

II: Emanat, am fost emanat de revoluție.

GW: N-avem acest cuvînt în engleză.

II: Poate pe vremea dumneavoastră nu-l aveai. Limbile evoluează.

GW: Coincidențele nu se opresc însă aici. Amîndoi am fost realeși tot la două sute de ani distanță, eu în 1792, Domnia Voastră în 1992.

II: Este și o deosebire, totuși. Dumneavoastră ați fost *reales* în 1792, eu am fost *ales* în 1992, pentru prima dată după adoptarea Constituției.

GW: Atașați o mare importanță acestui fapt?

II: Depinde de împrejurări. Acum, în orice caz, da.

GW: De ce?

II: Pentru că, vezi mata, un mandat pre-constituțional este altceva decît unul post.

GW: Constituția voastră a adus, deci, mari schimbări în definirea funcției prezidențiale?

II: La drept vorbind, ele sînt minime.

GW: Atunci? Chiar că nu înțeleg.

II: Este o problemă de numărătoare. Adversarii mei, speriați de lipsa lor de popularitate, vor să mă împiedice să candidez, susținînd în mod neîntemeiat că m-aș prezenta pentru a treia oară.

GW: O clipă, iertați-mă, gîndesc oarecum încet, dar, se spune, temeinic. Ați spus că perioada 1989-1992 nu conține, deoarece ați fost, pe vremea aceea, doar președintele unui fel de Congres.

Deci, vă prezentați la alegeri pentru a doua oară.

II: Vedeți, au mai fost niște alegeri în 1990.

GW: Spuneam eu bine: ați fost *reales* în 1992, ca și mine în 1792.

II: V-am explicat doar: ce a fost înaintea de Constituție nu trebuie numărat.

GW: Am înțeles. Aici se opresc asemănările dintre noi. Eu am refuzat să candidez în 1796, Domnia Voastră vreți cu tot dinadinsul să candidați în 1996.

II: Nu că vreau eu. Mă vrea țara!

GW: Credeți că pe mine nu m-au vrut? S-au rugat de mine să candidez pentru a treia oară. Am rămas inflexibil. La 19 Septembrie 1796, am dat publicității scrisoarea de adio către națiune, *The Farewell Address*. Datorită exemplului meu, am dat forță Constituției și nici unul dintre succesorii mei - cu o singură excepție - nu a îndrăznit să-și perpetueze puterea dincolo de opt ani.

II: Oricum s-ar socoti, eu n-am avut decît șase...

GW: Abandonează, puterea este doar o povară.

II: N-am cui s-o trec. Adversarii mei sînt niște incapabili, așa că trebuie să mă sacrific.

GW: Credeți că eu aveam vreun înlocuitor valabil? John Adams, care m-a urmat era un... My God!...

II: Mr. President, permiteți-mi să vă întreb. Ați renunțat să candidați numai de dragul „sfintei Constituțiuni“? N-ați avut și alte motive?

GW: Nici unul, afară de dorința de a ieși din vîltoarea patimilor politice.

II: Nu era și, iertați-mi îndrăzneala, dorința de a evita să constatați pierderea de popularitate?

GW: Vă referiți la atacurile îndreptate asupra mea în urma tratatului cu Anglia? Cei înțelepți l-au înțeles.

II: Adică cei puțini.

GW: Au fost, într-adevăr, mulți care m-au atacat pe nedrept, invocînd pînă și felonia, tocmai în privința mea, cel cu conștiința curată.

II: Totuși, prin Tratatul Jay, favorizați Anglia în disputa cu Franța, în ciuda faptului că erați, încă din 1778, aliat cu aceasta din urmă, căreia îi datați totul, chiar și independența Statelor Unite.

GW: Dați-mi voie, nu vă îngădui să mă acuzați de inconsecvență, tocmai Domnia Voastră, care relativizați pînă și o simplă numărare. Aveam un tratat, ce-i drept, dar cu regele Franței, iar, în 1793, Franța nu mai avea rege.

II: Așa cum, în 1990, România nu mai avea Constituție.

GW: O clipă, nu văd legătura.

II: Vreau să spun că argumentul cu regele Franței valorează tot afit cît numărătoarea mandatelor mele, Tratatul Jay face cît Mandatul Trei, deci amîndoi judecăm corect, ca niște conducători responsabili.

GW: Vă mulțumesc pentru compliment. Totuși, hai să împingem mai departe asemănările dintre noi! Renunțați la candidatura de dragul democrației și patria vă va fi recunoscătoare.

II: Ce puțin îmi cunoașteți compatrioții!

GW: Se vede că-i disprețuiți.

II: Eu? Îi iubesc!

GW: Dar nu-i respectați. Poate că îi vedeți corect așa cum sînt, nu însă și

cum ar putea deveni.

II: Cînd? Peste douăzeci sau peste două sute de ani?

GW: Ce importanță are? Cine crede în democrație știe că, odată create instituții solide, mentalitățile nu vor întîrzia să se amelioreze. Lăsați după Domnia Voastră instituții care să dăinuie, nu o imagine care, vrînd, nevrînd, tot se va ofili!

II: Democrația este un concept care trebuie și el dezvoltat. Nu-mi voi considera misiunea încheiată înainte de a defini democrația originală.

GW: Ascultați-mă pe mine! Renunțați la noul mandat, indiferent ce număr de ordine are! Faceți-o chiar la data de 19 Septembrie, cînd se vor împlini două sute de ani de la *Farewell Address*. Nu uitați să pomeniți de această aniversare. Vă va folosi.

II: Dacă aș face-o, aș împlini gîndul unui filosof la care am ținut mult. El spunea că, în istorie, fiecare lucru se întîmplă de două ori.

GW: Prima oară ca tragedie, a doua oară ca farsă.

II: Cum? Îl cunoașteți pe Marx?

GW: Ne mai omorîm și noi timpul citind.

II: Vă plictisiți, nu? Mă tem că asta mă așteaptă și pe mine dacă renunț!

GW: E totuși mai bine să renunțăm la lume înainte ca ea să renunțe la noi.

Imaginea lui George Washington dispăre. Ion Iliescu rămîne tăcut și gînditor.

**A consemnat, nevăzut,
Adrian Mihalache**

*) Acest dialog nu a fost cuprins, probabil din motive de modestie, în lucrarea „Dialoguri româno-americane“ de Ion Iliescu, Editura Nemira, 1996.

Primim:

Din nou despre cultura românească

ALEXANDRU Niculescu a publicat în *România literară* din 25 sept.-1 oct. 1996 (nr. 38) un articol intitulat *Cultura românească din exil* care țintește să demonstreze că „o cultură românească liberă nu se poate face fără integrarea valorilor apărute și risipite în lumea largă“. Autorul articolului citează numele a numeroși autori pentru care revendică „integrarea“. Printre ei, unii deplin integrați, generos publicați, unanim cunoscuți și recunoscuți - Eliade, Cioran, Ionesco, pentru a nu-i cita decît pe aceștia. Dar, cu câteva excepții, sunt absenți autori care au făcut cît au putut de mult în condiții materiale cel mai adesea precare pentru a impune cultura română și, mai ales, literatura.

Fără a mă întoarce la Fondane, Isou, Istrati, Semet, Tzara, Voronca (asemenea lor, Eliade, Cioran, Ionesco au optat pentru Franța înaintea preluării puterii de către comuniști), îmi voi lua permisiunea de a repara aici câteva dintre omisiuni (mă voi limita, fără pretenția de a fi exhaustiv, la autori care au publicat opere literare la edituri din Franța și pe care le-au scris în română sau franceză):

Ioana Andreescu - Două romane, dintre care unul, *Discurs sentimental*, a primit Premiul pentru roman al Societății oamenilor de litere în 1984. Colaboratoare la *Cahiers de littérature orale*, unde a coordonat mai multe

numere, ea a mai publicat, cu Mihaela Bacou, *Mourir à l'ombre des Carpates*, carte elogiată de Mircea Eliade în *Jurnal*-ul său.

Theodor Cazaban - Un roman, *Parages*, care i-a adus elogiile criticilor, printre care și pe cele ale lui François Mauriac. Tot Theodor Cazaban a colaborat la enciclopediile Larousse.

Constantin de Chardonnet (Dan Constantinescu) - Un volum de poezie.

Ilie Constantin - Trei volume de poezie. Marele premiu pentru tineri al Societății oamenilor de litere (1989) pentru romanul *la Chute vers le zénith*. A publicat și o antologie bilingvă, *Poètes roumains*.

Petru Dumitriu - Trei romane.

Rodica Iulian - Două romane. Cronici literare la R.F.I.

Miron Kiropol - Mai multe volume de poezie. Pictor.

Gherasim Luca - Este considerat ca unul dintre cei mai mari (dacă nu cel mai mare) poet francez din a doua jumătate a secolului.

Maria Mailat - Un roman, care a reputat un mare succes de critică, dar și comercial.

Norman Manea - Două volume de proză scurtă (Marele premiu literar în SUA).

Bujor Nedelcovici - Patru romane. Premiul Libertății al Pen Club-ului în 1986 pentru *le Second messenger*. Colaborează la revista *Esprit*.

Ana Novac - Romane, eseuri, piese

de teatru, un „jurnal“ intitulat *J'avais quatorze ans à Auschwitz*.

Ion Omescu - O piesă și patru eseuri despre teatru. Premiul Biguet al Academiei franceze (1988) pentru *Hamlet ou la tentation du possible*. Activitate de regizor.

Alexandru Papilian - Două romane. Conduce secția română de la R.F.I.

Toma Pavel - O povestire, două eseuri.

Jean Părvulescu - Mai multe cărți de poezie și de proză.

Lucian Raicu - Un eseu. Cronici literare la R. F. I.

Edgar Reichmann - Trei romane și o povestire. Este cronicar literar la *le Monde* și *l'Arche*.

Sebastian Reichmann - Mai multe volume de poezie. Cronici literare.

Pius Servien (Coculescu) - Un volum de poezie postfațat de Paul Valéry.

Mira Simian - Un volum de poezie.

Sanda Stolojan - Nu este numai autoarea unui jurnal. Este și o importantă poetă căreia i s-au tipărit patru volume. A publicat și numeroase cronici literare.

Virgil Tănase - Mai multe romane. Activitate de regizor (în toate genurile).

Dumitru Țepeneag - Un volum de proză scurtă, șase romane (dintre care unul, *Pigeon vole*, publicat sub pseudonimul Ed Pastenague). A publicat și antologia *Quinze poètes roumains* și o carte de șah, *la Défense Alekhine*.

Magia cifrelor

CRONICA MELANCOLIEI

de Ileana Mălăncioiu

N-AM ÎNȚELES niciodată pasiunea făcută de o anumită parte a presei pentru contabilul Theodor Stolojan, care a jucat o vreme rolul de prim-ministru independent al PDSR-ului. Dar trebuie să recunosc totuși că felul cum scrișnea din dinți pe vremea aceea când tăia din fondurile destinate culturii era departe de cel de acum, care irită pe toată lumea. Și asta nu pentru că între timp dl. Theodor Stolojan s-a mai îngrășat și arată altfel. Atunci ne vorbea în cifre și - cum majoritatea oamenilor din presă are magia cifrelor tocmai pentru că nu prea este obișnuită cu ele - părea mai convingător. Acum, cel de-al II-lea ex-premier al actualei puteri care a depășit faza aceea *seducătoare* s-a reîntors în patrie să ne vorbească, asemenea unui filozof, despre valoare. *Nu pot să nu recunosc valoarea acolo unde există* ne anunță dumnealui, scrișnind din dinți altfel decât înainte, și încercând să ne convingă că aceasta ar străluci ca aurul pe figura măreață a actualului președinte.

Dacă tăcea, filozof rămânea, mi-am spus auzindu-l, fiindcă valoarea candidatului pe care-l susține se vede cu ochiul liber și nu era nevoie să-și lase dumnealui situațiile contabile, care nu suportă amânare, ca să se întoarcă în țară pentru ațta lucru. (Măcar dacă ar fi venit să candideze pentru președinție, cum i se propunea înainte de a fi înlocuit cu dl. Văcăroiu, fiindcă tot ducem noi lipsă de candidați!)

Faptul că dl. contabil Stolojan și dl. contabil Văcăroiu țin să ne comunice că dumnealor votează în continuare cu Ion Iliescu nu este un lucru rău. Ei au făcut contabilitate la vîrf și pe vremea înain-

tașului acestuia și nu pot să-i sperie cifrele umflate ale bilanțului său. Că doar nu mai sîntem la vremea lui Caragiale ca să ne mulțumim: *s-avem și noi faliții noștri*. Veacul înaintea! Poate să dea faliment toată țara, numai să rămînă *emanatul* pe locul său de la Cotroceni, pe care nu se-ndură să-l părăsească.

Dar nu de pericolul pe care-l reprezintă Ion Iliescu ne e nouă frică. Fiindcă, de la o vreme, acest pericol tinde să devină cu desăvîrșire ridicol. A înțeles acest lucru însuși dl. președinte care nu mai zîmbește la fel ca înainte. Nu întîmplător, atunci cînd a văzut că o grămadă de oșeni rămași în urma evenimentelor l-au primit, la fel ca și pe ceilalți 15 candidați, cu pîine și cu sare a izbucnit în plîns. *Am și eu slăbiciunile mele omenesti*, a spus printre lacrimi, și era cît pe ce să ne înduioșeze. Dar, nu peste mult, înviașe *ca pasărea Fenix din propria sa cenușă*. Era perfect remontat și scrișnea din dinți, aproape ca dl. Stolojan, spunîndu-ne că, dacă nu-l vom alege încă o dată, va fi vai și amar de noi. Cei care-i fac și acum caricatura la fel ca înainte, lășindu-i zîmbetul *pentru liniștea noastră* pînă la urechi, ori nu l-au mai văzut de multă vreme, ori îl vor din nou președinte. Fiindcă, încrîncenarea de a rămîne cu orice preț la putere i-a dat o cu totul altă înfățișare. Văzîndu-l așa cum este acum cu adevărat am fi putut să strigăm: *nu vă fie frică, Iliescu pică!* Efectul ar fi fost, fără îndoială, altul decât pe vremea Pieței Universității. Numai că ne-a pierit pofta de a ne mai implica la fel ca pe vremea aceea. Fiindcă, din păcate, nu numai Ion Iliescu minte și nu numai el se bazează pe calculele unor contabili de mîna a doua.

Fotogenicul Daniel Dăianu (care

deocamdată nu este altceva decît economist la Banca Națională) e mediatizat cu aceeași tenacitate, demnă de o cauză mai înaltă, cu care a fost mediatizat cîndva Theodor Stolojan. Intervențiile sale incorecte și dăunătoare cu privire la SAFI nu au părut nimănui neavenite. Ca dovadă că, într-o lume în care toate limitele au fost depășite, nimic nu te mai poate compromite. Nu întîmplător, un parlamentar care se bucură de audiență, cum era Varujan Vosganian, nu s-a sfiit să intervină și el să prezinte implicarea lui Viorel Cataramă în această escrocherie ca pe un fel de apă vie, încercînd să-i convingă pe cei păgubiți deja să stea liniștiți iar pe cei nepăgubiți încă să vină și cu economiile lor, ca să se poată ieși la lumină.

Îmi veți spune că într-o economie de piață era firesc să vină vremea economiștilor și vă voi da dreptate. Numai că noi nu avem încă nici economie de piață nici economiști. Avem niște bieți socotitori cu pretenții care înregistrează pur și simplu dezastrul, fie că ascund cifrele ca pe vremea *odiosului*, fie că le scot aiurea din pălărie pentru a susține cîte un *astru*.

Poate că dl. Theodor Stolojan, pe care toată presa l-a răsfățat, ar fi fost bun pentru postul de contabil șef al guvernului, dar în nici un caz pentru acela de prim-ministru. Dar popularul domn Văcăroiu (pe care copiii veacului ce înaintea îl alintă spunîndu-i Văcă) nu era bun nici pentru ațt. Lucru care nu îl împiedică să viseze să ne vorbească, așa cum știe dînsul, și din Parlament. Desigur, nu m-aș fi oprit la cazul său în acest moment dacă nu ar fi funcționat un pic și patriotismul local. Fiindcă, după cum se stie, si-a ales de pe hartă chiar Ar-

geșul meu, pe care îl bate de la un capăt la altul fără nici un fel de economie. Și fiindcă lumea de-acolo pare să nu-și mai aducă aminte că altădată au candidat pentru ea Brătienii și Mihalache și îl privește binevoitoare, de parcă venirea lui ca să-i smulgă votul i-ar face o mare favoare.

Dar, ca să nu se creadă că aș avea ceva cu această breaslă ațt de utilă dacă șade la locul său, voi recunoaște deschis că nu teoriile despre valoare ale unor contabili care și-au depășit condiția mi s-au părut cele mai întristătoare.

Infinit mai grav mi s-a părut faptul că (în ciuda calculelor sale, puse la punct ca de un contabil foarte zelos) un candidat cu șanse de reușită pe care l-a luat gura pe dinainte, recent, a făcut (la Tele 7abc) elogiu instituției domnului Măgureanu ca și cum ar fi înțeles că tot de ea depinde ce se întîmplă.

S-ar putea ca dl. Măgureanu să fie cu adevărat ușă de biserică de vreme ce ațta lume bună i se închină și numai firea mea îndărătnică să fie de vină pentru că m-a întristat și acest distins candidat. S-ar putea, de asemeni, ca dl. Văcăroiu să nu aibă nici o șansă de a reprezenta Argeșul meu în viitorul Parlament. Dar asta nu mă împiedică să mă rog, în mod preventiv, să se întoarcă sănătos la meseria sa (care nu este rea) și să nu mai ajungă nici un contabil de mîna a doua să mai conducă guvernul așa cum l-a condus dumnealui ori mult laudatul domn Stolojan, care ar fi cazul să stea ceva mai cuminte, fiindcă, - de cînd s-a apucat să ne facă teoria valorii lui Iliescu - nu-l mai crede nimeni așa cum l-a crezut înainte.

din exil

Alexandru Vona - Premiul internațional al Uniunii latine (1995) pentru romanul *les Fenetres murées*.

De altminteri, A. Niculescu menționează mai multe reviste, dar nu și *les Cahiers de l'Est* (directoare Sanda Stolojan, redactor-șef Dumitru Țepeneag), 1975-1980, nici *les Nouveaux Cahiers de l'Est* (redactor-șef Dumitru Țepeneag), 1991-1992. În aceste trimestriale, Țepeneag a publicat în franceză (el a fost adesea primul și singurul) autori ai exilului românesc, printre care Matei Beldiman, Ilie Constantin, Ben Corlaci, Ilina Gregori, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Gabriela Melinescu, Sebastian Reichmann, Horia Stamatu.

În concluzie, mai precizez că, dacă nu m-aș fi limitat la literatură, aș fi putut cita și alte nume, printre care: istoricul Matei Cazacu; Matila Ghyka și celebrul său *Nombre d'or*, filosoful Lucien Goldmann; politologul Pierre Hassner; filosoful și criticul de artă Robert Klein; compozitorul și muzicologul Costin Mișeanu, profesor la Sorbonna; etnologul Paul-Henri Stahl, profesor și director la l'Ecole des hautes études; muzicologul Radu Stan; islamistul Mihai Vălsan...

Alain Paruit

N. R. Textul, scris de Alain Paruit în limba franceză, a fost tradus în limba română în redacție.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

MULTE din caracteristicile stilului jurnalistic sînt determinate de nevoia sa fundamentală de a furniza elemente noi, de a produce surprize, pentru a trezi interesul cititorului și a continua o comunicare mereu amenințată de grabă, plictiseală, suprasolicitare. Cum noutatea nu apare totdeauna în idei sau în informații - puține și repetitive, în sfera vieții cotidiene -, căutarea ineditului se transferă adesea asupra limbajului. Pasiunea jurnalistică pentru neologismul șocant e bine cunoscută; am remarcat de mai multe ori, în presa românească de după 1989, mania jocului de cuvinte, dezvoltată dintr-o puternică explozie de subiectivitate și de inventivitate lexicală. O sursă stabilă de pitoresc lingvistic pare să o constituie acum limbajul popular, familiar și mai ales cel argotic: acesta din urmă mai puțin cunoscut de majoritatea vorbitorilor și avînd el însuși printre trăsăturile esențiale tendința spre inovație, spre permanentă reîmprospătare. Am observat în ultimul timp în ziarele românești un caz particular al acestei orientări: recursul frecvent la pitorescul onomastic, mai ales prin exploatarea *poreclelor*.

Chiar din titlurile știrilor, eroii unor aventuri din lumea interlopă sînt evocați cu porecele lor. Acestea se reduc la un element identificator: *Piticu*, *Ombilic*, *Diligentă* - sau alcătuiesc o formulă completă, care include un prenume hipocoristic (formă afectivă, scurtată sau diminutivă) și un nume: *Fane Spoitoru*, *Gigi Kent*, *Gică Parla-*

ment. Citarea poreclelor urmărește să sugereze atmosfera dintr-un anumit mediu interlop și mai ales să creeze un efect umoristic, prin contrastul cu tonul general al comentariului; porecla poate șoca prin sonoritate - „Recidivistul Cocomîrlă”/, „Marius Lăcătuș (30 ani), zis Cocomîrlă, recidivist” („Evenimentul zilei” = EZ 1271, 1996, 10) - sau atrage atenția ilustrînd tendințele și procedeele limbajului argotic: deplasări semantice, metafore, metonimii, modificări glumețe ale formei. Sînt frecvente metaforele animaliere - „Mie mi s-a spus «Curcanu» pentru că eram tare mîndru și nu înțeleg de ce n-aș fi fost” („România liberă” = RL 1996, 9); „«Vulpița» Camelia Țăpoi” (EZ 1165, 1996, 2); „a fost omorît de țiganul Marin Țugui, zis «Liliac»” (EZ 1088, 1996, 8); „Mihai Gigi zis «Buhai» declară că a fost obligat să sprijine varianta poliției” (EZ 1254, 1996, 10); „cinci infractori din banda lui «Muscă»”; „«Malacu» și «Iepure»” (EZ 1111, 1996, 12). Metonimia e uneori explicată în text - insul poreclit *Bucată* s-ar fi ocupat, de pildă, de procurarea de arme bucată cu bucată (RL 1811, 1996, 16) -, altele deschisă către supozițiile cititorilor, care pot să reconstituie un scenariu narativ pentru *Gigi Kent* sau pentru „revoluționarul Nicolae Gheorghe, zis «Gică Parlament»” (EZ 932, 1995, 6). Regăsim pe rînd sursele obișnuite ale poreclelor: particularitățile fizice - *Piticu*, „anturajul lui Dumitru Oprea, zis și Tiți Crăcănatu” (Lib. 1784, 1996, 24); originea - Ba-

sarabeanu”; identificarea cu tipuri și personaje celebre - *Malagambistu*; „Marian Dudaș, zis Pardalian, din Bărbulești” (EZ 1046, 1995, 8). Interesante sînt porecele evaluative - realizate prin termeni evocînd ierarhii sociale - *Prințesa Boieru* - „Gică Constantinescu, zis «Boieru», un cap al mafiei țigănești, rupe legea tăcerii” (EZ 931, 1995, 1) - sau prin cuvinte cu valoare de superlativ: „Lui Vasile Ungureanu, zis «Torpilă», complicele criminalului, i s-a prelungit mandatul de arestare” (EZ 830, 1995, 4); „Ionuț Apostolu, zis «Crimă», și-a ucis patroana” (EZ 1160, 1996, 12).

Citarea poreclei apare cîteodată ca un instrument al umorului negru, amestecînd relatarea unor fapte tragice cu deriziunea lingvistică: „Pavel Costel zis «Ombilic» a accidentat grav șapte copii” (EZ 1222, 1996, 10). Mai ales atunci cînd porecla e folosită direct, fără „traducerea” numelui real, eventual în combinație cu ocupația sau funcția personajului - „Patronul «Strugurel» a ajuns în arestul Poliției” (RL 4.08.1994, 9); „Mafiotul brăilean Crăcănatu a fost atacat cu gloanțe” („Libertatea”, 1784, 1996, 24) -, sau cînd contextul nu pregătește o evocare prin supranume - „Gheorghe Vasile, zis Gigi Kent, (...) face parte din consiliul de administrație al «Credit Bank»” (EZ 1047, 1995, 8) -, funcția ei pare să devină aceea de a sugera extinderea de precierii și a derizoriului asupra vieții sociale contemporane.

Costache OLĂREANU:

„Am considerat dintotdeauna f ca singura ce-mi poate oferi pr

- Domnule Costache Olăreanu, la dumneavoastră subtilitatea și rafinamentul se împacă bine cu simplitatea. O să-mi spuneți că e normal, dar normalitatea asta costă ani buni de ucenicie. Proza dvs. are o tăietură modernă, dar niciodată n-am simțit în cărțile lui Costache Olăreanu frenezia experimentatorului, ci mai curînd superioritatea scriitorului care știe că moda vine și pleacă. Pînă și larga umbrelă a post-modernismului, care n-a fost chiar o modă, s-a închis în ultima vreme. Aveți ceva împotrivă dacă vă spun că îmi pareți un clasic căruia îi place să se amuze?

Formula îmi place! Și e măgulitoare. Doar sunt un mai vechi „ucenic la clasic“. E-adevărât că nici n-am avut vreodată frenezia experimentatorului, cum spui. Am scris de la început altfel, dar asta nu din nevoia de a fi neapărat original ci din „suceală“. De mic copil am fost un fel de „Niculăiță Minciună“, trăind într-o lume altfel alcătuită, cu elemente ce pot fi montate și demontate după bunul plac, o ființă care mereu și-a zis, în cele mai banale dar și în cele mai grave acte ale vieții: *ce-ar fi dacă...* Am considerat dintotdeauna formula surîsului ca singura ce-mi poate oferi protecție.

- Școala de la Tîrgoviște a intrat în mitologia literaturii noastre. Iar pentru scriitorii din generația mea, inclusiv pentru mine, exemplul „tîrgoviștenilor“ a însemnat mult, inclusiv la capitolul „scriitorul trebuie să fie cu un pas înaintea cenzorului“. Cît de „tîrgoviștean“ vă simțiți astăzi?

La fel ca și înainte. Aici însă mai e ceva. Apartenența la un grup are avantajele și dezavantajele ei. Dacă ești mai slab și mai nerealizat, „grupul“ deseori te salvează. Ți se atribuie calități pe care poate nu le ai, le au ceilalți. Ești socotit „la grămadă“. Ei, tocmai asta nu-mi place! Mai ales la începuturile mele, pentru că Radu Petrescu și M. H. Simionescu debutaseră înaintea mea, mulți critici au văzut în mine doar un adaos la scrierile lor. Cine ne citește însă cît de cît atent își poate da seama că sîntem scriitori cu totul deosebiți. N-am nici frazarea atît de alambicată a lui Radu Petrescu, nici „lungimile“ persiflante ale lui M. H. Simionescu, ba, mai mult, scrisul meu e contrariul scrisului lor. În timp ce la Radu calofilia era, ca să zic așa, în sînge, iar la Mircea „gura de Tîrgoviște“ își dă drumul nestăvilit, eu sînt un „moldovean“ așezat, care își închipuie că, povestind, scapă de necazuri și, pe deasupra, îl mai ia și lumea în seamă. Sau în serios. Tîrgoviștea, care m-a format, n-a putut dis-

truge fibra mea moldovenească. Dacă ar trebui să dau o rețetă rapidă a modului meu de apariție, aceasta n-ar putea fi decît o combinație *sui generis*: Creangă - Urmuz.

- Cum vi se pare acum pariul tîrgoviștenilor de a debuta la 40 de ani, adică la o vîrstă cînd scriitorul e la vîrsta consacrării?

Să știi că am fi vrut să debutăm mult mai devreme, chiar de pe la 16-17 ani, cînd aveam deja pregătite niște caiete de poezii. Vremurile ostile ne-au oprit de la un asemenea gest. Abia pe la sfîrșitul anilor '60, cînd șuruburile deveniseră mai „diafane“, am putut să apărem și noi cu primele cărți. A fost, într-un fel, norocul nostru. Am răsărit aproape din nimic. Cei dinaintea noastră nu ne pregătiseră terenul în nici un fel, originalitatea scrierilor, atîta cît a fost, a derutat și a uimit. „Sertariști“ din vocație, nici n-am crezut că am avea vreo șansă să fim tipăriți. Acest lucru te poate acri peste măsură, dar îți poate da și o siguranță fudulă, tocmai pentru că nu e nimeni care să te contrazică. Te poți citi și admira la nesfîrșit, pînă la moarte.

- Într-o emisiune t.v. ați elogiat vechiul oraș de provincie. Vă simțeați provincial la Tîrgoviște?

Mă simțeam ca într-o metropolă. Nu uita că veneam din Huși, unde și sînt născut, oraș fără muzee și biblioteci, fără canalizare și cu lumină electrică doar „pe centru“, doar cu cîteva biserici și cu zeci de crîșme. Tîrgoviștea, cu turnurile sale, era un fel de Florență valahă (cum o numește prietenul Mircea), un oraș înstărit, fostă reședință de scaun, cu bune și îndelungate tradiții culturale. Iar liceul „Văcărescu“ avea o garnitură de cadre didactice de prima mînă. Pînă și la sport am avut profesor pe fostul maestru de scrimă al Marelui Voievod. Se făcea carte, nu glumă! Începeai latina, franceza, germana din primele clase, în clasele mai mari ți se preda psihologia, logica, istoria filosofiei, astronomia, greaca. Orele de religie în clasele terminale erau niște prelegeri de toată frumusețea. N-aveai cum să te simți provincial. Doar că nu aveam tramvaie și blocuri. Enescu concerta ca în orice oraș din Europa.

- Ați fost de curînd la Tîrgoviște. Scriitorul tînăr de acolo are obsesia Capitalei?

Acuma, da! Provincializarea, în sensul rău al cuvîntului, s-a produs și acolo, cum s-a produs peste tot, pînă și în București. Ca să nu mai vorbesc de construcțiile noi, făcături arhitectonice

care te împiedică să mai vezi vreo diferență între un oraș și altul. Te simți la Tîrgoviște ca la Onești sau la Tîrnăveni. Ceea ce e nedrept și imoral.

- Prima cronică nu se uită, ca și prima iubire. Cum ați fost primit la debut?

Relativ bine. Prima cronică a scris-o Nicolae Balotă în *România literară*. Semnala talentul de povestitor și gustul pentru insolit. M. N. Rusu scria că nu sînt decît un discipol al lui M. H. S., iar Marian Popa mă compara cu Băieșu și cu Nicuță Tănase, socotindu-mă superior. Alex. Ștefănescu, după ce povestea cu hazul lui inimitabil conținutul cărții (am uitat să spun că era vorba de *Vedere din balcon*, un volum de schițe), spunea că, din păcate, îmi lipsește talentul. Doar Virgil Nemoianu mă lua mai sistematic, mai ardelenește (exact ar fi să zic *bănățenește*) și arăta unele merite, din fericire, nu puține.

- Ce critic literar v-a făcut nedreptatea cea mai mare?

De prea mari nedrepătăți n-am avut parte. Acuma, să-ți mai spun ceva. Cred în rolul, în misia criticii. Una dintre lecturile mele preferate e cartea de critică și de istorie literară. A fost chiar un timp cînd îi preferam pe Taine și pe Sainte-Beuve unui Anatole France sau Gide. Lovinescu sau Călinescu sînt la fel de pasionați ca orice roman bine scris. Dar cînd un critic citește, din obligație, prea multe cărți ajunge să facă indigestie. În astfel de cazuri sînt recomandabile ceaiurile de mentă și plimbările prin cartier, cu mîinile la spate.

- Cine v-a dat sentimentul că s-a întâlnit cu intențiile dvs.?

Nicolae Manolescu, Alex. Călinescu, Eugen Simion, Mircea Zăciu, Ion Simuț, dar și alții. Și, bineînțeles, nevastă-mea. Totdeauna după ce termin o carte mă retrag în camera mea sau plec în oraș și aștept cu sufletul la gură ca ea să termine lectura manuscrisului. Nu-ți spun în ce stări sînt. Verdictul, ori mă trimite în nori, ori mă face să mă arunc pe fereastră. Din fericire, m-am bucurat mai mult de prima situație. Cîțiva „ne-critici“, precum Matei Vișniec și H.-R. Patapievici, mi-au arătat în ultimul timp o afecțiune ce mă face să cred că, vorba aia, „compătîmim împreună“. Totdeauna am fost sensibil la părerea tinerilor.

- Nu vreau să vă zgîndăresc amintirile neplăcute, dar n-am încotro. Ați fost una dintre oile negre ale „meditației transcendente“. Cum vă explicați că unii au pătît-o (cazul dvs.), iar

alții au fost lăsați în pace?

Eu am pătît-o din cauza dosarului. Eram fecior de fost șef țărănist, de fost prefect, de fost prim-procuror s.a.m.d. Dar să-ți povestesc o întîmplare nouă. Lucram în hala de prelucrări rece, secția „găuritori“ (nu rîde!) Uzinele „Timpuri Noi“. Șef de echipe era nea Gică, om cumsecade și cu cîtul umor. Semăna de departe cu G. Mică. Într-o joi vin la lucru cu *România literară* și, în pauza de la ora 11, m-a s-o răsfoiesc. Nu-ți spun cum se ui muncitorii la mine. Nici *Scînteia* citeau, doar *Sportul*, și acela, în grădina Era pe la sfîrșitul lui iunie 1982 numărul respectiv, la *Calendar*, mă trecut și eu (sînt născut pe 1 iulie). spun și n-am spus niciodată cuiva că nu mă cunoaște că sînt scriitor. Ge ar semăna cu cel al unuia c s-ar lăuda că e Rembrandt. Ei b atunci, în acea dimineață toridă mirosul acela insuportabil de metal călzit și de ulei ars, nefiind nici eu în stare prea bună, ce-mi vine să fac? apropii de nea Gică și, punîndu-i vista în nas, îi zic cu jumătate de g „Uite, nea Gică, aici scrie de mine“. care nea Gică, după ce silabisese iulie 1929. S-a născut Costache Olăreanu“, mi-o întoarce: „Potrive domn Costache, potriveală! Și de r s-a scris o dată în ziar, dar era un Răducanu, nu eram eu!“

- Cum v-ați simțit în ziua cînd debutat ca muncitor necalificat, ca un ordin venit „de sus“?

Fiind o fire optimistă, mi-am zis: plec în „documentare“. Nu erau la dă vizitele de documentare pentru itori? Ce puteam face? Prima grădă fost să nu-mi plîng de milă, a două nu le dau nici o satisfacție celor m-au trimis acolo. Am avut și noroc un șef de cadre (cu un nume predestinat de cadrist: Preajbă, Poțîngă, Purcăr nu mai țin minte), de o cumsecăc miraculoasă. Îi voi purta o recunoștință neștearsă. Dacă n-ar fi fost el și nerul Mărculescu, văr cu poetul și ducătorul Sorin Mărculescu (pe-a nu știam de înrudirea lor), nu știu m-aș fi făcut. Acest inginer, la f larea mea la secția de „găuritori“ amintesc că în acele zile, întîlnind doamna Geta Dimisianu, care mă pătimea enorm, aflînd la ce secți crez, nu și-a putut reprimă cel matural și mai nestăvilit hohot de rîs) la instalarea mea, inginerul Mărculescu le-a atras atenția celor din echipă: deți, nu umblați cu trimisul după și alte cele. Băiatul e în grija mea n-aveam decît sarcini de măturat curățat utilajele cu gaz la terminat

Formula surîsului „tectie“

lui. Ajutam și la încărcarea și des-
parea pieselor lucrate. În rest, stan
în picioare 8 ore, cu o pauză de
sfert de oră la 11. Atunci mi-am dat
na ce fericiți sînt funcționarii care
sta pe un scaun. Dacă mi-ar fi apă-
o zîna care să-mi spună că-mi în-
linește orice dorință, mai mult ca
r i-aș fi cerut un scaun.

- *Există în scrisul, dar și în politețea
de toate zilele o, cum să-i zic, as-
gență de moralist. Chiar și moralis-
cel mai acru e, de fapt, o persoană
imistă. Ce anume vă provoacă azi
ingență și ce vă îngăduie optimis-
t?*

Nu sînt un moralist acru, mai de-
pă, un caracterolog, deci un om cît
cît obiectiv. Stendhal, întrebare cu ce
ocupă, a răspuns foarte frumos și
te adevărat: „Studiez caracterele“.
buie să recunoști că nu e o meserie
a ușoară. Astringența de care vor-
ți îmi este provocată de tot ceea ce
alcă bunul simț. Mitocănia mi-e cea
insuportabilă. Vin la rînd oportu-
nului, lașitatea și lipsa de dragoste
de animale. Cine nu iubește ani-
tele e un om hain. Copilul care îi
de de coadă unui cătel o cutie de
servă sau i-o leagă cu sîrmă ghim-
t, cum mai e obiceiul pe la țară sau
a mahala, e un viitor asasin. Mircea
oveanu, băiatul povestitorului, îmi
ta, cu ani în urmă, această întîm-
e: taică-su se ducea la vînătoare și
în drum de țară a dat peste un țaran
i bătea boii cu ciomagul, arzîndu-le
turi năpraznice mai ales peste bo-
și între coarne. „Mai omule, lasă-i
ace! Nu vezi că-i omori?“, a inter-
it Sadoveanu. „Da‘ ce, nu-s ai
!“, i-a răspuns țaranul suduind și
ustindu-se și mai rău asupra ani-
elor. Marele blînd, care părea Sado-
nu, dar care avea o forță herculeană,
însfăcat atunci pe netrebnic și l-a
at atît de rău că l-a lăsat întins lat în
. Convins că-l omorîse, s-a dus la
nului post de jandarmi ca să anunțe
uciderea. Noroc că ticălosul mai
l.

- *Moralmente, sînteți un scriitor
esionist. În viața de toate zilele ați
, pînă nu demult, scriitor doar în
ul liber. Care e deosebirea?*

Enormă. Între a scrie retras undeva,
griji materiale (exact condițiile pe
le-au avut destui potentăți de mai
ai regimului trecut și care trebuiau
să se decidă între a alege Mogo-
a sau Pelișorul) și a scrie doar du-
ica și sărbătorile legale e o mare di-
nță. Poate de aceea jurnalul a fost și
ura salvare în monotonia vieții de
șionar la stat. Și asta timp de a-

proape 40 de ani. Nici măcar n-am
lucrat prin vreo redacție. Poate aș fi
avut ceva mai mult timp liber. Cine știe
dacă nu cumva „scurtimea“ prozelor
mele nu se datorează și acestei situații?

- *A dă sau a avea? Scrieți adică pen-
tru a vă dăru sau ca să faceți un dar?*

Am scris totdeauna ca să fim, eu și
cititorul meu, fericiți într-un fel. Ca să
nu țipăm sau ca să nu plîngem. Deci
„darul“ de care vorbești a fost un dar de
consolare la toate mizeriile și porcăriile
regimului. Am scris cum am scris ca să
arăt că, totuși, se poate supraviețui, că
mai poți spera. E mult, e puțin, nu-mi
dau seama.

- *Aveți viziuni?*

Întrebare curioasă. Ce pot să-ți spun
e că am unele visuri, că deseori mă
arunc mai ales asupra trecutului. Vi-
ziunile proiectează doar viitorul. Fiind
rac, trecutul e imperiul meu. Viitorul
nu-mi spune nimic.

- *În '90 v-ați înhamat la o funcție în
Ministerul Culturii. Ce ați izbutit acolo?*

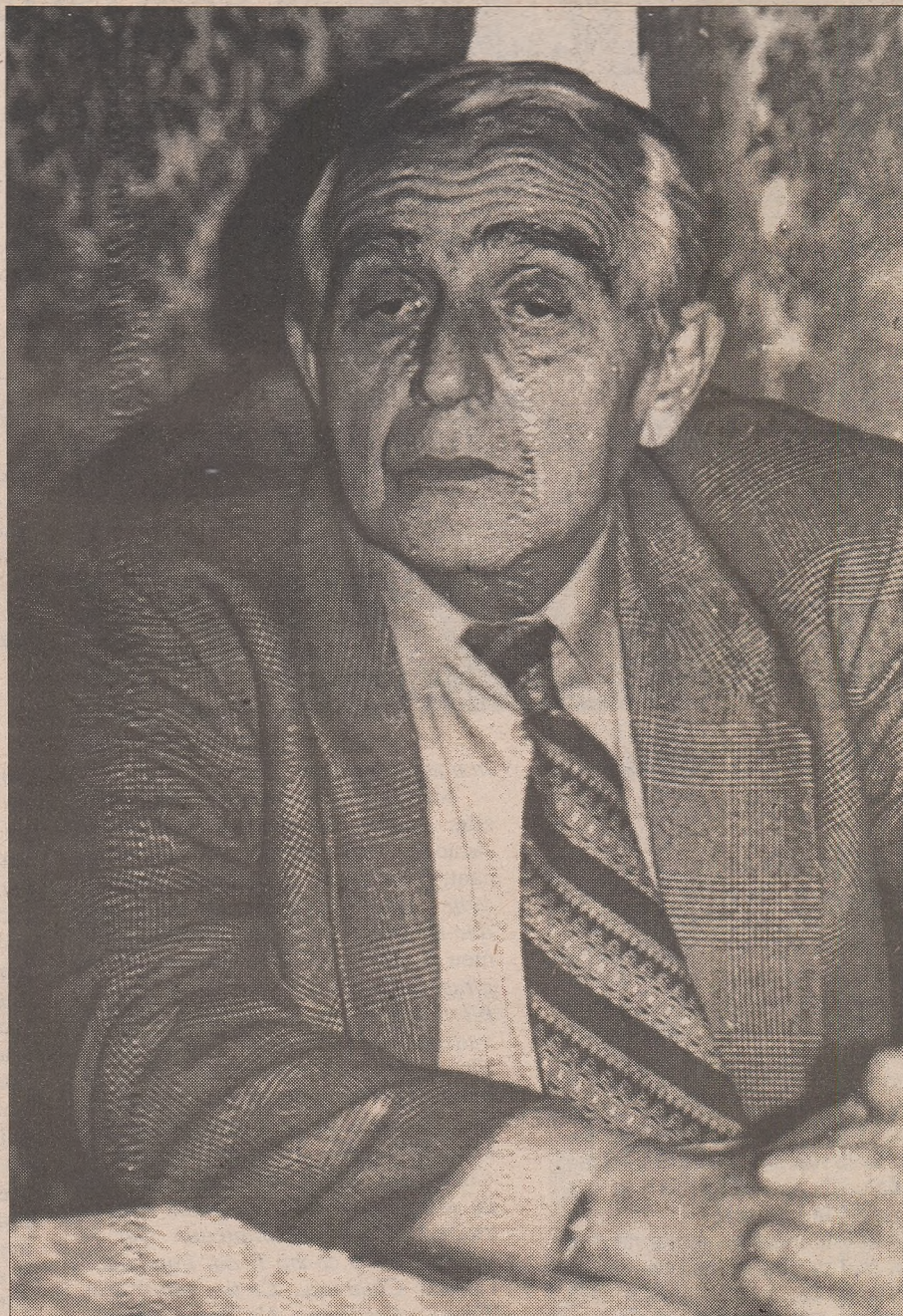
Mai întîi am fost consilier șef la In-
spectoratul pentru Cultură al Bucu-
reștilor (1990-1991), numit de Pleșu.
După aceea am lucrat ca director gene-
ral în minister, sub Ludovic Spiess (sau
Lodovico, cum îi spune Placido Do-
mingo), vreo 9 luni, pînă în '92. Ce-am
izbutit să fac în acea perioadă? Poate să
aduc unele îmbunătățiri, să produc o
oarecare destindere în raporturile dintre
„foruri“ și instituțiile de cultură, să le
las să-și vadă de treabă, cum ne cerea
mereu Pleșu.

- *De ce ați demisionat?*

Prima dată am demisionat din cauza
domnului Crin Halaicu. Pînă atunci
colaborasem perfect cu patru primari
generali (cel mai bine cu domnii
Oproiu și Doru Pană). Cu domnul Ha-
laicu lucrurile s-au încurcat chiar de a
doua zi după instalarea sa. A considerat
că trebuie să trateze *direct* cu subordo-
nații mei și nu cu mine. Era un mod de
a-mi demonstra că devenisem inutil. Iar
de la minister am plecat, tot prin de-
misie, după ce plecase *Lodovico* (după
Pleșu, un foarte bun ministru). Ce-a
urmat după aceea la minister, se știe.
Pe locul meu la Inspectoratul pentru
cultură, după o scurtă „domnie“ a lui
N. Preliceanu, se află acum domnul
Mircea Micu.

- *Ce vă place la lumea literară de
azi și ce vă irită?*

Am fost dintotdeauna un literat
retras. Pînă în '89 cunoșteam prea
puțini scriitori, mai ales dintre cei con-
sacrați. Acuma, nu-i mai puțin adevă-
rat, nici aceștia nu-mi acordau prea

multă atenție. Cel mai bine mă înțele-
geam cu voi, tinerii, tinerii care erați:
Agopian, cu care și intenționam să
scriu, în glumă, o carte „pornografică“:
el, scenele de îmbuibare gastronomică,
eu, scenele de desfrîu erotic, mă rog,
„prostioare“, Mircea Nedelciu, pe care
îl apreciez pentru ingeniozitatea sa, Gh.
Crăciun, care e un teoretician de forță,
dar care se cam neglijează, Cărtărescu,
acest nemaipomenit povestitor, dulcele
Mazilescu, Iova, tata-text, „profesorul“
Bogdan Lefter și-atîția alții. De iritat
mă irită cel mai mult lipsa discuțiilor
„profesionale“. Să mă explic: deseori
mă întîlnesc cu confrăți și, invariabil,
discuțiile se desfășoară ca între doi
vecini de bloc, de parcă n-am fi citit și
n-am fi scris nimic în viața noastră. Îmi
amintesc de întîlnirile cu Radu Pe-
trescu, adevărat model al interlocutoru-
lui „catalitic“, care aproape îți im-
punea să vorbești doar despre cărțile
citite, despre ultimile pagini scrise.
Conversația cu el îți făcea instantaneu
bine.

- *Aveți dușmani?*

Sper că nu. De altfel, firea mă îm-
piedică să am confruntări prea directe,
prea brutale. Am o știință a „fentei“,
îndelung exersată. Nu insist niciodată
în relații cu cei ce-mi sînt incompati-
bili. Mîrlanul sau prostul, dacă n-au și
un *côté* pitoresc, mă deprimă. Prefer
oamenii cu haz, chiar dacă sînt un pic
ticăloși, placizii și viclenii îmi repugnă.

- *Cum vedeți viitorul prozatorului
în România?*

Viitorul aparține, normal, tinerilor.
Sper ca ei să aibă mai mult noroc, să
călătorească mai mult, să aibă la dispo-

ziție biblioteci mari, să studieze în
străinătate, să fie feriți de nenorocirile
prin care am trecut noi. Nu prea cred în
destinul scriitorului frust, netrecut prin
școală și fără lecturi serioase. Cred că
se vor scrie multe cărți despre ceea ce
ni s-a întîmplat în ultimele decenii.
Materie, slavă Domnului, avem la dis-
poziție din belșug: viețile noastre și ale
altora, arhivele care se vor deschide (să
vezi numai ce „biografii contempo-
rane“ se vor mai face, mai bune decît
ale lui Petru Dumitriu!). Se va scrie
despre comunism cum s-a scris despre
nazism. Vreo 50 de ani.

- *Dacă, Doamne ferește, n-ați putea
să vă reeditați decît o singură carte pe
care ați alege-o?*

Poate *Ucenic la clasici*, poate *Cu
cărțile pe iarbă*. Prima carte e un jurnal,
practicat însă ca gen literar (deci con-
trafăcut într-o oarecare măsură). A
doua, un roman, scris cu o bucurie
imensă și „dintr-un foc“. Asta se
cunoaște la lectură.

- *Nu vă întreb la ce scrieți, ci despre
ce scrieți.*

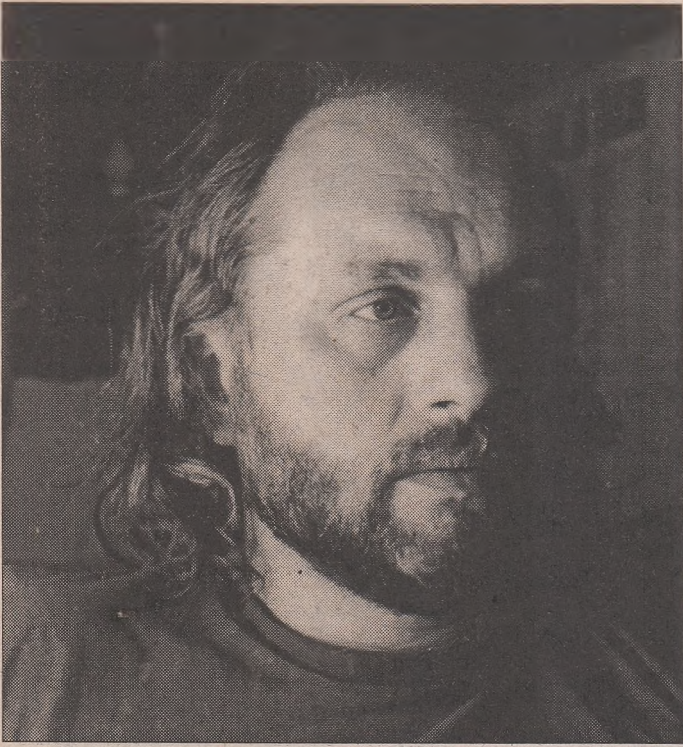
Despre toate cele. Am o rubrică
permanentă la *Adevărul literar și artis-
tic*. E prima și unica revistă care mi-a
solicitat o rubrică permanentă. Scriu la
ea de 50 de săptămîni. Mă chinui rău
de tot. Dar îmi place.

- *Domnule Olăreanu, pentru cine
scrieți, pentru cine scriem?*

Pentru doamnele și domnișoarele
viitorului, dragă Cristi!

Interviu realizat de
Cristian Teodorescu

Paul Cilianu există!

PAUL CILIANU mi-a trimis câteva sute de pagini de proză la rubrica *Mașina de scris din Flacăra*. Erau texte atât de bine scrise, încât pur și simplu n-am știut ce să fac cu ele. Să fi publicat un eșantion - n-aș fi reușit să impun ideea că autorul are anvergură și că se poate juca pe un întreg registru stilistic. Să mă fi adresat unul editor - cum l-aș fi putut convinge că o carte de Paul Cilianu se va vinde (când eu știam bine că, datorită perfecțiunii ei, ar sta nevândută în librării)?

În aceste condiții, nu-mi rămâne decât să-l prezint pe aproape necunoscutul prozator (s-a născut la 8 decembrie 1955, a fost premiat în ultimii ani la câteva concursuri literare din provincie, a publicat și o carte într-un tiraj nesemnificativ, la o editură și ea insignifiantă) cititorilor *României literare*. El au competență necesară pentru a sesiza forța artistică rece (electrică) și virtuozitatea stilistică ale unui prozator, judecându-l exclusiv după un fragment. Ce consecințe poate avea această recunoaștere? Una singură: să rămân eu cu conștiința împăcată, știind că am făcut tot ce puteam face pentru ca existența lui Paul Cilianu să nu treacă neobservată.

Alex. Ștefănescu

STĂTEAM amândoi într-un colț ferit al camerei, eu fumam, ea, Landra, privea la cei din jurul nostru. Muzica se strecura printre dansatori și ne împingea unul spre celălalt. Încă ne mai împotriveam, respingându-ne prezența, agățându-ne de tăcerea gesturilor gândite. I-am zis totuși, într-un târziu, *ceilalți dansează, așa se pare*, mi-a răspuns ea, *vino la mine*, am continuat, *putem asculta și acolo muzică. Altfel de muzică. Și dacă mă gândesc bine putem și fuma. Și dacă n-ar fi atâta lume în jur, poate am reuși să ne și vedem...* Nu știu de ce i-am spus tocmai chestia asta iar răspunsul ei n-a întârziat să mă trezească.

Își trecu mâna peste față, parcă încercând să se trezească dintr-un somn greu, și, cu o voce ușor agasată, dând a înțelege că n-o impresionează trucurile astea fumate, *nu mai spune! Și după aia crezi că te-ai culca cu mine?... Aș fi mult mai inventiv, dacă asta ar fi singurul lucru așteptat de la tine, eu. Și cam în ce fel s-ar manifesta inventivitatea?* întrebă ea. *În primul rând prin sinceritate. Ți-aș spune-o direct. Norocul tău este că acum sunt trist ca o sticlă de votcă fără votcă.*

Întoarse capul spre o pereche care tocmai trecea pe lângă noi, își trecu iar mâna peste față - acoperindu-și începutul de zâmbet, peste ochi - ca pentru a alunga o imagine veche, nedorită: *Oare? Și adăugă: Am*

mai auzit d-astea.

Mirosurile grele ale trupurilor oboșite, fumul, muzica respirându-ne sacadat - totul plutea nemișcat, sufo-cant, în încăperea aglomerată. *Poate aș veni. Pauză. Da, poate... Dar ce-ai zice dac-aș veni... dar nu singură?* E rândul meu să tac. Apoi: *Nu pot spune că mă atrage prea mult varianta asta. Probabil m-aș înveseli ca un spermatozoid la vederea steriletului. Dar dacă ții cu tot dinadinsul, vino cu cine vrei. Însă nu cred că ar fi benefic un astfel de început... Ca și cum ar fi ceva de început între noi...* râse ea, ușor disprețuitor. *Cum crezi. Atunci, altfel spus, nu cred că începând astfel vom putea fi prea curând cu adevărat împreună. Dar ce vorbesc?! De ce-am fi noi împreună?* Landra: *Chiar așa... Ce ți-a venit?* Eu: *Exact... Credeam... Nu, mă voi limita la reacții banale, exhibându-mi resturile de sociabilitate. Ce s-o mai fi gă-sind prin mine. Dar mă cunosc prea bine și știu că nu rezist mult timp în postura asta. Inutil ca un bec de 1.000 de wați în timpul unei pene de curent.*

Nu știu de ce mă apucase veselia asta, de fapt încercam să fiu altfel decât eram pe dinăuntru. Adică furios, pe mine pentru nehotărârea cronică determinantă în modul meu de existență, pe ea pentru că nu era nici prea frumoasă și nici nemaipomenit de interesantă. Ceva special avea, probabil, ceva insesizabil, dar subconștientul meu (vigilent!) descoperise, impunându-mi această reacție inexplicabilă la prima vedere. Bine că n-a fost, totuși, nevoie să insist prea mult, dându-mi motive de jenă pentru mai târziu.

Mi-a spus, ușor indiferentă, că va veni cu cineva, *nu, nu-i echipa de rugby a Universității, nu! nu-s nici fete d-alea studioase de la seral...! nuu, nici bucătărese, ce-ți veni?! nu e vorba de nici un bărbat*, să stau liniștit, chiacoti ca un copil pus pe șotii, și probabil că-mi va face plăcere. Adică sigur.

Am ridicat din umeri și am lăsat-o să-și facă numărul, simțeam că va urma o dezvoltare - inerentă - a misterului, oricare alta ar fi insistat asupra acestui aspect, sperând în crearea unei imagini speciale în ochii bărbatului abia cunoscut, dar spre uimirea mea nu mai urmă nimic. Fata se retrase în marsupiul muzicii, fumând, uitându-se tăcută la cei ce dansau. În pauza dintre două melodii își stinse țigarea deși mai avea aproape o jumătate, și mă privi scurt, de-a lungul umărului. Am crezut că-mi va cere s-o invit la dans dar m-am înșelat încă o dată. Atunci am invitat-o eu dar m-a refuzat. Dialogul nostru din acea primă seară s-a împiedicat, în continuare, în cuvinte fără însemnătate, eu făcând bancuri când și când iar ea lăsând să se înțeleagă că nu mă ia chiar foarte în serios. Iar când am vrut

să-i dau adresa mea a reieșit că nu-i nevoie, *se vor descurca!*

Au ajuns într-un târziu, atunci când credeam că nu se va mai întâmpla. Scosesem aproape toată votca dintr-o sticlă și băgasem în loc concluzii neclare despre hotărârea pe care speram să o iau. *Trebuie să profit de dorința ei, ghicită ieri la petrecere, și să plec odată dracu' din Oraș...*

PĂREAU aterizate dintr-o altă lume, și ea și cealaltă fată ce o însoțea, *Simți cât de pustiu e pe-aici?* păreau că nu știu unde au venit și de ce, aveau amândouă un aer confuz, și știau amândouă că asta atrage. *Așa e peste tot. Sunt obișnuită. Și ea la fel...* Landra își mușca întruna buzele și-mi arunca priviri pe ascuns, când credea că nu o văd. Mi-am dat seama că aștepta să întreb ceva despre cealaltă, să par uimit, dar nu am făcut nimic din ceea ce ar fi părut normal să facă un bărbat în situația mea, noaptea, singur cu două femei dintre care una cunoscută puțin iar cealaltă deloc. M-am comportat sobru, oprindu-mi limba în carii ori de câte ori aceasta mă împingea să spun vreo prostie, observându-le și eu la rândul meu pe furie, când le umpleam paharele sau le aprindeam țigările. Se vorbea puțin, *Deși camera, acum, e plină de voi. Cealaltă O încăpere igienică. N-ai niște oja verde?*, le priveam, aveau ceva asemănător, poate în gesturi, poate doar în aerul pe care-l degajau, nu puseseam deloc muzică, deschiseseam larg geamurile și de afară pătrundeau zgomotele îndepărtate ale războiului.

Atmosfera, rece la început, ele țineau la o astfel de punere în scenă, s-a încălzit curând, totul devenind un joc al gesturilor, al vorbelor cu dublu sens, al privirilor aruncate și rătăcite printre corpurile noastre. În ciuda distanței - ele stăteau în câte un fotoliu iar eu pe canapea - se insinua peste noi, în noi, o unduire de sexualitate, răvășindu-ne, dând, voalat, discret, șoptit, o altă aură prezenței noastre în cameră. Le-am vorbit despre Kirmachiul, cel care le va ajuta să fugă din oraș, bineînțeles că nu le-am spus chiar totul despre el, nu vroiam să le sperii, deși nu păreau deloc sperioase, și am amintit numele câtorva personaje mai cunoscute care reușiseră să plece, pentru că știam că vor să audă și despre alții, ceea ce doreau ele, așa, ca o încurajare. Nu le promiteam nimic concret. Nu aveam obiceiul să promit ceva de care nu eram sigur, nu apucasem să vorbesc cu Kirmachiul, așa că preferam să sugerez doar eventualități! *Și eu vreau să plec, motive aveam suficiente, mimez o existență asemănătoare celor din jur, celor implicați, mă târăsc de colo colo, de la un prieten la altul, tot mai puțini, de la o femeie la alta. Cum s-ar zice, supraviețuiesc agonizând,* și poate chiar numai faptul că vroiam să ajung să văd Oceanul, să mă stabilesc pe malul lui, reprezenta un motiv mai mult decât suficient. Zgomotele din Oraș, un huruit continuu, metalic, se transformau în mintea mea în valurile unui ocean furios, strivindu-și mâinile de stânci, țipete întrerupte de pescăruși, plajă fără oameni, o lume senină, sălbatică, plină de făraoameni.

Începuse să mă doară capul, votca băută înainte de venirea lor își făcea

simțită prezența, nu cumva să o uit, drept care i-am mai împins puțină, mai proaspătă, să-i țină companie. Mă simțeam singur aici, nu în camera asta, plină de cele două femei, ci în Orașul asta nenorocit, care mă paraliza, era un parazit uriaș ascuns în mine, agonizându-mă. Mimam felul de viețuire al celorlalți, pentru a putea supraviețui. Mă ascundeam printre ei pentru a-mi putea duce și eu existența, așa cum credeam eu, dându-le lor cât mai puțin, încercând să-mi păstrez mie cât mai mult. Lucrurile degeneraseră însă, transformând Orașul într-o ruină, printre dărâmurile căreia mai eram câțiva supraviețuitori, alergând dintr-o tabără în alta, goniți dintr-o tabără în alta, năuci... *De ce nu pleci?* mă întrebă Landra. *Nu știu, tot mai cred că poate se va reveni la normal... Normal este acum să fugi din Oraș!* zise Landra.

Ar trebui, poate, s-o fac acum, împreună cu ele două, să vorbesc cu Kirmachiul, pentru ele, poate și pentru mine, nu știu încă... Kirmachiul e un tip dubios, cu legături în diverse medii, atât în cele oficiale cât și în cele obscure. Și de ambele părți ale baricadei. Nimeni nu-l putea agăța cu nimic, eu îi ziceam Vaginanalul, era binevăzut în ambele tabere, se strecura peste tot, rezolva de toate, de la aprovizionare - dificilă în condițiile de război - până la cele sensibile, privind familiile despărțite de război, averi pierdute la cazinouri și fuga peste barierele Orașului. Fuga reprezenta ceva foarte periculos. Dacă cele două tabere tolerau, într-o oarecare măsură, trecerea unora dintr-o parte în alta, când era vorba de o evadare din Oraș, către Ocean în special, erau necruțători cu cei prinși. Atunci deveneau solidari și vai de cel prins. Kirmachiul era o emanație a acestei realități. O excreșcență a noilor vremuri. Fără de care nu se mai putea... Nu se știa de unde a venit sau ce face atunci când dispare. Singurul lucru cert despre el era viciul (sau ticul?) mâncatului de gândăcei mov. Așa cum alții fumau marijuana sau băteau nervoși din picior, el mânca gândăcei mov. Era permanent aprovizionat cu ei, îi ținea în niște pungi verzi, dante-late, și ronțăia din ei tot timpul. Odată cu vorbele, împrăstia resturi cartilagi-noase în toate direcțiile. Era o problemă dialogul cu Kirmachiul, mereu trebuia să fii pe fază, să te ferești de proiectilele umede ce-i însoțeau vorbele.

Seara asta, petrecută cu cele două femei era un prilej, nedorit poate dar necesar, pentru o hotărâre.

CEALALTĂ - mi-am dat seama într-un târziu, părea sora mai mică a Landrei - era mai tăcută și parcă mai drăguță decât Landra. Deși avea un aer mai sec, sau poate era supărată pentru că n-aveam oja verde! n-am reușit să-mi dau seama care dintre variante era cea adevărată. Toată seara am simțit-o la până, spre deosebire de Landra, care, cu aerul ei veșnic zăpăcit, se comporta dezinvolt, vorbind tot felul de prostii, întrebându-se și răspunzându-și singură, râzând sau căzând brusc în tăcere adânci precum Oceanul visat de fiecare în felul său.

La un moment dat, când șirul de prostii debitate de ambele părți s-a sfârșit într-o mlaștină de tăcere - doar

LUDUM

câteva explozii îndepărtate se mai auzeau prin fereastra deschisă - cea mai mică începu să se învârtă prin cameră, apropiindu-se încet-încet de ușă și deschizând-o spuse șoptit: *Eu chiar voi pleca... Nici n-ai oja verde... Mă întreb de ce mai ești?! și ieși brusc.*

Am întrebat-o pe Landra: *Unde s-a dus? De fapt vorbesc aiureli, nu mă interesează.* Landra a ridicat din umeri nepăsătoare: *N-are nici o importanță, la vreun soldat, tot speră s-o ajute ca-reva pentru plecare.* Eu: *Bine, dar parcă am stabilit în principiu că o să vorbesc cu Kirmachiul...* Landra: *Știu, în principiu, dar nu știu cât în-seamnă, cât valorează acest „în prin-cipiu“ la tine... Așa că nu ne putem ba-za pe o singură variantă. N-am încre-dere în nimeni, îți dai seama, nu m-am născut ieri în Orașul ăsta.* Eu: *Să știi, am vorbit serios când ți-am spus că vă voi ajuta să fugiți. Într-adevăr îl cu-nosc pe Kirmachiul.* Landra: *Știu. Zâmbi aplecându-și capul spre piept. M-am interesat despre tine.* Eu, indig-nat: *Asta-i bine și nu prea. Am față de escroc?* Landra: *Nu-i vorba de asta. Puteai fi de bună credință dar și un spion al militarilor. Indiferent care. Sau numai un biet lăudăros care vrea să agațe o gagică și nu mai are alte re-surse decât vorbele.* Eu, crunt: *Mda, și acum? Acum s-a schimbat situația?* Landra, zâmbind iar: *E clar, nu? De vreme ce am venit la tine...*

Urmă o pauză, așteptând să spun ceva favorabil despre ele. Indignarea însă îmi lipise un plasture pe gură.

Și asta a fost totul. Am mai încercat să vorbim despre fugă, despre Kirmachiul, dar nimeni nu se mai gândea la chestii d-astea. La un moment dat a început să-și scoată hainele și s-a băgat înaintea mea în pat, cu o țigare și pa-harul de votcă în mână. Am făcut sex, era o amantă perfectă și o fetiță ruși-noasă. Când mă așteptam mai puțin m-a părăsit, ducându-se la fereastra des-chisă, fumând, ignorându-mă. Apoi reveni și punându-mi mâna pe gură îmi vorbi folosind cuvinte atât de vul-gare încât pofta de sex apăru din nou. Când mă așteptam cel mai puțin deve-neia reținută, timidă, apoi afectuoasă și, conștientă de atracția pe care o genera, mă supunea unui ritual sălbatic, lăsân-du-mă amețit ca un computer virusat. Amestecul de inocență și perversitate o făcea fermecătoare. Și începusem să mă întreb dacă nu cumva mă voi în-drăgosti de ea. Dacă nu eram deja în-drăgostit de ea. *Vrei să plec?* m-a în-trebat brusc, ridicându-se pe jumătate din pat. *Nu. Dar tu vrei?* i-am răspuns neliniștit, regretând lipsa nuanței de in-diferență din glasul meu, dar cuvintele îmi părăsiseră deja buzele, aterizând dezinvolt în urechile Landrei.

N-a mai zis nimic. Se plimba goală prin încăpere, fumând, aruncând scrumul cu indiferență pe unde trecea. Începu să cânte încetișor, mai făcu câțiva pași apoi izbucni în plâns: *Trebuie să plec, înțelegi? trebuie să plec! Nu de-aici, de la tine... Vreau să văd Oceanul și idioții ăștia nu mă lasă. Ei spun că Oceanul e periculos. Că Oceanul te face să vezi altfel lucrurile. Că nu face bine spiritului original al Orașului nostru! Ce tâmpenie, Oceanul este ocean și gata... M-am săturat de războiul lor, de zgomotele lui, de umbra asta per-manentă, vreau culori vii, nu mai vreau umbre, culori, culori, înțelegi?*

să mă scald în ele, să mă acopăr cu ele, să trăiesc în mai multe dimensiuni pline de culori, m-am săturat de griul ăsta impus, vreau zgomotele Oceanului, să aud valurile, valuri vii, nu înregistrate pe casele pe care ni le vând ei...

După o clipă de tăcere - auzeam iar împușcături și explozii prin fereastra deschisă - spuse, pe un ton din care răzbătea o curiozitate plină de feminitate, deși se simțea și dorința unei indife-rențe, reacție asemănătoare celei avu-tă de mine nu cu mult timp în urmă: *Sunt frumoasă? Ți place cum fac dragoste?*

I-AM CONFIRMAT-O, săru-tând-o pe umăr, pe gât, apoi pe gură. Am tras-o cu mine în pat dar a refuzat să mai facem dragoste. Am adormit, târziu, cu mâna în mână ei, strânsă cu disperare. Eu m-am trezit ca de obicei la ora șase. Ea - ghemuită la marginea patului. Lumina dimineții - praf argintiu pe epiderma fetei. Dor-meaa încruntată, părea nemulțumită și am lăsat-o să-și rezolve măcar în somn problemele. Eu nu le găseam alor mele nici o rezolvare, nici în stare de veghe nici în somn. Ambele ipostaze îmi e-rau la fel de greu de îndurat. Posibili-tăți de supraviețuire?! La dracu, aici... nul! Mimând credințele lor... Nu, singura șansă... fuga din Oraș.

Următoarele zile... Landra hotărâse să rămână la mine până la plecare. Speram să ne acomodăm. Eu nefiind foarte sociabil, am încercat, discret, să-i organizez, într-un mod favorabil a-mândurora, existența aici. Am încercat stabilirea unui soi de contract nescris, simțit doar, de ambii parteneri. În spe-cial de Landra, căreia îi asiguram o existență decentă în casa mea în schimbul unei neintervenții prea bru-tale în modul meu de a trăi. S-a prins repede despre ce așteptam de la ea, iar faptul că sexul nu reprezenta cel mai important lucru pentru mine, a făcut-o să renunțe la aerul plin de suspiciune abordat câteodată.

N-am discutat prea des despre O-cean, doar uneori, seara, când rămă-neam singuri - sora ei, pe atunci încă mai credeam că îi este soră, ne vizita zilnic. Câteodată izbucnea, furioasă, împotriva celor ce-i interziceau Ocea-nul. Totuși nu mă pisa la cap să fac ceva pentru a grăbi plecarea din Oraș. Era uimitor de răbdătoare deși o sur-prindeam uneori vorbind pe furie cu Sy - așa o chema pe cealaltă -, tăcând brusc când mă vedeau.

Adevărul e că nu-l găseam pe Kir-machiul, încercasem pe la toți cunos-cuții dar, neputând umbla chiar toată ziua și chiar peste tot, existau restricții de circulație, căutările mele erau su-perficiale. Tipu' nu putea fi găsit decât dacă vroia el ori eu încă nu reușisem să-i transmit vreun semnal.

După câțva timp, perioadă în care epuizasem aproape toate posibilitățile de a-l mai găsi pe Kirmachiul și mă în-torceam acasă supărat și cam beat - dă-deam de băut tuturor sperând că, ast-fel, voi afla ceva despre el - cum ajun-geam mă și culcam. Totuși, în prezența fantomatică a celor două, am observat că Sy este mult mai des prin preajmă. De asemenea frigiderul era mai tot timpul plin, deși eu nu mai cumpăram mare lucru, banii ducându-se pe bău-tura dată cunoscuților Kirmachiului.

Ruxandra Cesereanu

Niniloh și iubiții ei

Vremurile întoarse cu bucurie îmi sfărimă capul și intră în gură. Când nopțile se fac violete și sună, îmi pipăi iubiții și iubitele pe inima

blindă, acolo unde sîngele bărbat o caută cu sfioșenie pe sora sa femeie. Am mîngîiat bărbați triști, fără bani, cu păr pină la brîu împletit, și femei vesele, rase în cap, moartea mică era binecuvîntată, trăiam cu ea pe sub pielea de

schimb, mulți spun că este o fată frumoasă, dar e bărbat urît și plînge. Inima năpîrlește coji roșii, amintirea se crapă ca un cîmp uscat, călugări cu ochi de cîrțiță mai visează încă religia de carne. Un chihlimbar al vremurilor apuse crește în burtă ca un copil cu o crizantemă în gît, biblioteca surdă a vieții, pustiitoare ca un sînge vechi și

bătrîn. Prieteni rîvniți din zilele de pe urmă cu bocancii calcă pe fața mea singură, ei tropăie lîngă casa cu lacrimi și-ncep să spună povestea cămășii de forță care nu adăpostea pe nimeni. Ca atîtea alte tunele și acesta e

crud. Iar dac-ar fi să deschid porțile de cenușă, lacăte grele ar izbi gura mea și ar sfîșia-o, astfel ca morți zgrunțuroși să nu iasă în cale și perdele negre să nu acopere

soarele. Amintirile cresc în noi precum macii roșii pe care îi mestec la cină, de fier se face amurgul ca un coif subteran, hei, frați și surori ale crimelor pufoase de tinerețe prea puțină milă vă cer, dar furie-ndejuns și o scară a singurătății. Ce olog se tirăște să mă

binecuvînteze? Zidul știe că sînt trupul lui

sfărîmicios dar viu. Tirfă carnivoră este inima mea, căci dacă nu aș săruta oasele vișinii ale amintirilor

cine ar mai putea crede poveștile despre coapsele noptatice și întrebările mirosind a oleandru, cine ar mai deschide paginile cărților tulburate de o

sufare trufașă! Păstram dinții de lapte ai iubiților ca pe scoicile șlefuite ale unei mări

dispărute, de parcă gura lor ar mai fi spus și acum vorbele sfinte de odinioară. Învelit în staniol, chipul meu se

răsucea luînd aminte la sărutarea trimisă printr-o pasăre de pradă de cine știe ce întristat. Mîncam din mine cîte puțin, mai întîi îmi țineam coada subțire

de cal între buze, îmi mîncam degetele ca niște pești

transparenti și năvălașă voiam să beau vinul propriului trup,

acela în care moartea mică se încrușița cu strugurele acrișor. Stați cu picioarele și cu mîinile pe

marginea capului meu, agățați de scări și de frînghii, iubiți pentru care întunericul fulgeră! Voiam să aflu o clipă în care moartea să fie egală cu viața ca într-o clepsidră fără nisip, dar alarma bubuia pe coridoarele trupurilor bezmetice,

avea să cadă între noi galbenă ca trufia, ni se făcea frică să nu fi murit fără să fi simțit îndeajuns pojghița acelei căderi pentru care fusesem născuți.

Cîtă splendoare să ai parte de o explozie

ca și cum soarele și luna s-ar fi lipit de centrul inimii și din ochii lor bulbucați ar fi fișnit

firișoare de aramă. Acolo, la margine de cădere, urcam un munte gol,

fețele noastre erau murdare și reci, îmi apăsam venele zvîrlindu-le apoi ca pe niște cutii goale.

Un gingaș soldat de plumb rîdea încet de jucăriile mele sau dimpotrivă furia lui făcea să-mi

tremure genunchii, eram Niniloh și trebuia să scoată cu de-a sila diavoli din mine.

Împătîmirea mi-a fost tatăl dintotdeauna.

Vremurile înfricoșătoare sînt ca niște animale jupuite pe care le ating cu mîinile negre.

Cît aș vrea să fiu trecutul de foc al celui care plînge pînă la capăt! Sîntem aproape de sfîrșitul nopții,

o, cum zornăie cheile minții puse la adăpost,

moartea mică și cea mare și inocența cea dintîi a singelui necurs, gîlgiitor într-un înger.

E un întuneric de culoarea păunului. Undeva, o femeie rîde mătăsoasă și îmi șoptește că sufletele sînt

verzi, și-mi spune lipindu-se de pat cu multele ei picioare de sepie,

- Niniloh, va trebui să mori și tu cîndva.

Roți uriașe mă vor zdrobi și ultima picătură de sînge se va rostogoli.

Doresc în mine ceea ce urăsc în altul.

Nici un cadavru încrustat în timp nu ar putea să-și țipe altfel trufia în uriașele bronhii ale lumii.

Cîtă hemoragie a umilinței din partea lui dumnezeu,

dar el se tirăște față de sine însuși,

iar eu, la marginea golului, îmi îm-podobesc gîtul pentru ultima oară. Și dac-ar fi să mă aflu deodată în

fața Spintecătorului, aș urla: nu vreau nimic și sufăr atît cît

trebuie, dar mult te-am așteptat, sfinte

înfuriat, mult te-am înveșmîntat în glorie și picioarele tale buboase le-am

făcut fragede ca de fecioară. Cîte lănci ai aruncat în pustie, războinice,

cîți șobolani te-au amușinat credincioși,

cum m-ai depărtat de la tine, împărțindu-mă cu străinii de la răscruce,

cu cerșetorii lăcomiți, cu morții ne-nviați.

Vremurile trecute mă prind în năvod, sînt peștele nespintecat cu un inel

negru pe o mină tăiată de om, cine va mîncă din mine cu bucurie

va ține la singurătate și mult va avea ce să dăruie.

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

Shakespeare în „Pod”

V-AȚI FI gândit, știind că este vorba despre cei „Doi tineri din Verona” de Shakespeare, la un music-hall? Marturisesc că nu mi-a trecut prin cap această soluție pentru Shakespeare. Propunerea de la Teatrul „Nottara” a regizorului și cunoscutului pedagog Cătălin Naum nu mi se pare lipsită total de credibilitate și de câteva argumente. Ideea poate să atragă (în special pe tineri) sau, dimpotrivă, să stîrnească reacții de respingere. Dacă ne despovăram de prejudecăți și privim spectacolul ca pe un experiment, legăm maniera și de faptul că regizorul Naum este, de ani și ani de zile, animatorul Teatrului „Pod”, un loc minunat în care este provocată chiar eliberarea de inhibiții, de idei preconcepute, de soluții pre-fabricate. Eu am văzut spectacolul de la „Nottara” cu „Doi tineri din Verona” cu sentimentul că sînt la sala Pod. Asta poate fi și bine și mai puțin bine. E bine pentru că un music-hall după Shakespeare poate fi o evadare din orice fel de șablon. Ceea ce impresionează, este găsirea unei comunicări veritabile între teatru și operă, fără să existe vreo senzație stînjenitoare. Textul coboară firesc în muzică și muzica se întoarce la „rostire” extrem de firesc. Vocile sînt ale

Teatrul „Nottara”: „Doi tineri din Verona”, adaptare după Shakespeare de Cătălin Naum. Regia: Cătălin Naum. Decor și costume: Daniel și Anca Răduța. Pregătirea muzicală: Constanța Cîmpeanu. În distribuție: Theodor Danetti, Camelia Zorlescu, Rareș Stoica, Claudiu Romilă, Cristina Stoica, Crenguța Hariton, Vasile Toma, Dragoș Bucur, Alexandru Jitea.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel
Șușară

CU EXCEPȚIA bisericii, muzeul a fost poate cea mai contestată instituție în acest veac ce tocmai își pregătește expierea. Insurgențele moderniste ale primelor decenii, iar printre ele cea dadaistă se arată necrutătoare, visau, profeteau și invocau flăcările apocalipsei, în dogoarea cărora să se mistuie într-o clipă baloții de rembranzi, rubenși, michelangel, leonarzi ș.a.m.d. Față de spontaneitatea vieții, de farmecul improvizației, de pulsațiile acestei lumi în neobosită mișcare, muzeele făceau figura posacă a spațiilor funebre, a unor adevărate cavouri în care niște mumii spectrale, adică un fel de mumii ale mumiiilor, zăceau frumos orînduite ca supreme dovezi ale zădărniciiei. Noul tip de sacralitate pe care spațiul muzeal îl instituie, privilegiul unicatului și al irepetabilului pe care el îl acordă obiectului, în disprețul seriei și al categoriei, visul ieșirii din timp și conștiința accentuată a exponențialității, nu aveau cum să nu irite firele protestatare, cum să nu-i isterizeze pe cei ce calcă desculți prin istorie și se transformă scepticismul în revoltă, abolesc transcendența în numele dezordinei egalizatoare și duc idolatria pînă la ultima ei consecință - *iconoclastul*. Dar indiferent de proteste și de revolte, de urletul patetic sau de speranța piromană, aspirația intimă a artistului a continuat să fie *muzeul*, locul acesta imun la convulsii, generator de eternitate și cu un pas înaintea Marii Judecăți în ceea ce privește mîntuirea morală și înălțarea axiologică.

Dar nici muzeul n-a fost tocmai inert, lipsit de luciditate și nesimțitor în fața miilor de tone, de kilometri, de vagoane și de alte unități de măsură de marfă proaspătă, pregătită pentru livrare și gata să se așeze sub spoturile de lumină ale expozițiilor permanente sau în rastelurile depozitelor. Conchistadorii de ieri, cumințiți prin îmbătrînire naturală și prin uzură, dar mai ales împinși spre clasicism de către nepoții și strănepoții lor incomparabil mai înflăcărați și

actorilor, pe viu, nu remarcăm stridente sau forțări ale registrului. Vocile sînt cultivate, lucrate. Selecția ariilor din opere și operete nu este operată întîmplător și trebuie subliniat aici rolul major al Constanței Cîmpeanu care a făcut decupajul muzical și pregătirea vocală. Introducerea pasajelor cîntate poate fi și un contrapunct, o altă modalitate de rezolvare a ambiguității piesei: limita între prieteni și iubire, dorința sexuală care înseamnă atracție în primul rînd către frumos. Clovneria, batjocura, parodia, ambiguitatea sexuală sînt temele acestei piese shakespeareiene șarjate în *adaptarea* pe care o face Cătălin Naum. El lucrează pasaje întregi, renunță la altele, scurtează textul și-l aranjează pentru a putea fi mai ales cîntat, și nu doar rostit. Concentrîndu-se pe această propunere scenică, regizorul neglijează alte elemente ale spectacolului sau le lipsește de argumente pe altele. N-am înțeles de ce, de exemplu, ne mutăm cu arme și bagaje, în spectacolul lui Naum, la Veneția, care devine locul acțiunii? De ce se renunță la deznodămînt, de ce decorul și costumele semnate de Daniel și Anca Răduța rămîn în afara jocului, lipsite de o comunicare reală cu spațiul, cu actorii? Costumul nu este o podoabă, el face parte din personalitatea personajului, i-o poate accentua, diminuea sau chiar anula. Și încă ceva: luarea publicului ca partener comportă aici un risc: tentația de a glumi prea mult cu spectatorii, devine, de multe ori, scop în sine. Actorii uită că personajele lor trebuie să intre într-o anumită relație unele cu altele, să se susțină, să se provoace, să se pună în lumină, într-un cuvînt, să fie acolo, pe

scenă, și să comunice. Or, lucrul acesta se întîmplă doar cu o singură excepție în cazul Crenguței Hariton și al Cameliei Zorlescu experiența scenei spunîndu-și, în acest context, cuvîntul. Și cuplul celor doi din Verona, Rareș Stoica și Claudiu Romilă tinde spre o relație continuă, dar ea se realizează mai degrabă cu intermitențe, nu este încă așezată. Sigur că această formulă de dialog cu publicul înseamnă și succes la public, care de altfel gustă copios spectacolul. Cred că nu trebuie făcut rabat neapărat de la calitate pentru asta. Cătălin Naum este un personaj cum nu prea mai găsim pe toate drumurile teatrului românesc și, nu puțin lucru, este creatorul a ceea ce am putea numi „fenomenul Pod”. „Doi tineri din Verona” aparține tipului de experiment teatral practicat acolo. Schema pe care este construit spectacolul, atmosfera pe care o degajă în mod firesc de experiența de pînă acum a lui Cătălin Naum. Nu cred că „Doi tineri din Verona” a avut pretenția unei demonstrații de regie, ci continuă tradiția (și modernitatea) tipului de experiment practicat de Cătălin Naum. Viociunea, dinamismul, textul alert și bine decupat sînt

Claudiu Romilă, Cristina Stoica și Marian Gîrpan în „Doi tineri din Verona”, la Teatrul „Nottara”

atuuri fără doar și poate, naturalețea vocilor, de asemenea. Ideea unui music-hall, adaptînd și prelucrînd textul lui Shakespeare nu mi se pare chiar o trăsnaie artistică ci o formulă posibilă care, revizuită pe ici, pe colo, cu aducerea comunicării în primul rînd pe scenă și lăsarea mesajului să alunece în sală, de la sine, poate face succes la Teatrul „Nottara”.

Am primit la redacție:

● Doina Papp - *Treptele iubirii* - SILVIA POPOVICI, Editura Fundației „Silvia Popovici”, 1996, 253 p., 6000 lei.

Spațiul muzeal, între dialog și demitizare

strînge și aprofundează o acțiune pornită încă de anul trecut. Dar dacă ediția precedentă încerca, prin intervenții directe în spațiul urban, o conciliere și, mai apoi, o comunicare a artistului cu realitatea nemijlocită și vie a orașului, acum, la cea de-a doua ediție, întreaga tensiune se descarcă într-un spațiu simbolic și într-o convenție asumată. În timp ce în oraș intervenția artistului era una care se pierdea în anonim și intra în surdina, ea nici nu ordona, dar nici nu era un agent vizibil al dezordinii, *intervenția în muzeu* capătă un fel de radicalism atît ca impact muzeografic, cît și ca gest de provocare a unui dezechilibru simbolic. Rediscutarea ideii de expoziție, de obiect muzeal, de circuit și de comportament cultural, poate intra cu aceeași îndreptățire și în categoria dialogului, a extensiei spațiului de comunicare, a revitalizării unei structuri prea apăsător conservatoare, dar și în aceea a demitizării, a agresivității și a blasfemiei. Și, într-un anume fel, cele două perspective sînt inseparabile. Orice intervenție într-un mecanism definit, pentru a-i perturba echilibrul și a-i deconspira funcționarea, este un act de agresivitate, după cum aceeași intervenție, prin consecințele ei în planul cunoașterii nemijlocite sau al generalizărilor ulterioare, este un act de comunicare, de extensie și deschidere. Și tocmai în acest sens a avut loc dialogul artiștilor cu muzeul, dar și dialogul unor spații culturale diferite (român și austriac), cărora muzeul le stîmpeste același set de interogații. Cu excepția lui Dan Perjovschi a cărui acțiune a fost *sponsorizarea* convorbirilor telefonice ale muzeului și afișarea la vedere a contractului dintre artistul-sponsor și instituția beneficiară, celelalte au vizat două obiective: perturbarea și remodelarea traseului și substituția obiectelor. Acțiunea grupului de austrieci, cea mai simplă în aparență, dar cu cele mai neașteptate consecințe, a constatat în colectarea tuturor etichetelor care însoțesc exponatele în muzeu și regruparea lor, sub o vitrină,

la ieșirea din galerie. Această intervenție banală a creat două momente de confuzie - al lucrărilor neidentificate și al etichetelor inutile -, dar a și operat o radicală schimbare în relația privitor-exponat. Fără medierea administrativă a etichetei, exponatul a redevenit viu, iar ochiul inocent. Legată de traseu, intervenția lui Sandor Bartha este un text ale cărui enunțuri îl întîmpină, din loc în loc, pe privitor. Descrierea etapelor sfîrșește prin a deveni un adevărat poem. Lia Perjovschi a recompus, în spațiul auster al muzeului, un colț de intimitate feminină, sugerat prin ordonarea și risipirea a ne-numărate perne, din care nu lipsește ironia și autoreferențialitatea. Grupul subREAL a redat galeriei imaginea fotografică a exponatului muzeal, îmbogățită și parazitată de elemente străine care, pe nesimțite, ajung în prim-planul privirii, iar Sorin Vreme a instalat două monitoare față în față, pe al căror ecran chipul distorsionat și mut al artistului trăiește, sub aparența unui dialog, drama suspendării, a non-identității și a noncomunicativității. Și, în sfîrșit, grupul arădean Kinema-lkon a realizat o instalație numită „Cavalerul din Carpatzi” și care se regăsește, în același timp, în interiorul și în afara muzeului. În muzeu se anunță că filmul video, cu același nume, va fi difuzat de către postul de televiziune prin cablu INTER-SAT, iar la ora cu pricina se anunță pe post că lucrarea poate fi văzută la muzeu. Această ambiguitate interior-exterior, muzeu-spațiu de consum, comunicare-noncomunicare, gravitate-ironie, seriozitate-spirit ludic, alături de multe alte lucruri topite într-o ceață expresivă și pe care mașina mea de scris nu și le mai aduce aminte, este chiar miza întregii acțiuni. Pe care Judith Angel, cu o tenacitate ardelenescă (și nițel bănațeană) și cu multă imaginație, inteligență și sensibilitate a știut să o valorifice pînă la epuizare. A fondurilor, în orice caz.

Emir Kusturica și actorii lui, în timp ce filmau *Underground*.

Scrisoare din Normandia

În curînd, Kusturica își aniversează, în Franța, ziua de naștere: 42 de ani. „Trăiesc în Franța, pentru că a rămas singura țară din lume în care cinematograful e înțeles cu adevărat”, spune Kusturica, într-un recent interviu. În ciuda gloriei (*Underground*, se știe, a cucerit Palme d'Or la Cannes '95), stabilirea lui Kusturica în Franța n-a însemnat deloc o perioadă roz. În afara luptei cu gramatica limbii franceze (care îi era complet străină), Kusturica a trebuit să facă față și unor atacuri dure, care îl prezentau drept un simpatizant al lui Miloșevici. „Le monde” a publicat, anul trecut, un articol intitulat *Impostura Kusturica*, în care marele regizor (bosniac musulman) era acuzat de a fi filosof.

Nu e, poate, lipsit de interes pentru cititorii noștri, ca un document psihologic și pseudo-istoric (datat octombrie '95), răspunsul lui Kusturica, tonul lui amar, ironic, și, mai ales, exasperat. Riscă, oare, Kusturica să rămână un mare neînțeles?

CÎND „Le Monde” a publicat articolul *Impostura Kusturica*, am fost cuprins mai întâi de o mare tristețe, apoi de furie, apoi de un fel de nesiguranță. Aș fi vrut să ripostez, dar ca să spun ce? Nu e vorba de faptul că mi-ar fi lipsit fantezia, dar, efectiv, nu-mi găseam cuvintele ca să-i răspund cuiva care, evident, nu-mi văzuse filmul, *Underground*. Pînă la urmă, am ajuns la concluzia că eu și filmul meu sîntem, împreună, o „impostură”. E sentimentul meu predominant în momentul filmărilor, cînd simt cum se naște în mine îndoiala. De fapt, cred că toate filmele mele s-au născut din îndoială, pentru că, în caz contrar, astăzi aș fi, probabil, în

America și aș face film pentru box-office. Dar convingerea că există o diferență între filme și hamburgeri mă face să trăiesc, în continuare aici, în Normandia.

Nu înțeleg cum și de ce a publicat „Le Monde” textul unui individ care nu mi-a văzut filmul. Dacă e vorba de o încercare de a mă distruge prin insinuare, vreau să-i ajut pe cititori să-și formeze o opinie mai motivată, bazată pe o cunoaștere a „terenului” la care putea ajunge numai un cineast care și-a trăit partea esențială a vieții într-un regim comunist, deci într-o lume în care delațiunea și manipulara au devenit o artă...

Imaginea nr. 1.

Un ziarist și un fotograf s-au infiltrat în anturajul meu și au pătruns, sub acoperire, în modesta mea proprietate din Normandia. Această biată cabană, ascunde, de fapt, peștera fiarei! Sub covorul persan din sufragerie: un chepeng! Deschizîndu-l, cei doi au descoperit, stupefiați, un subteran în care se ascundeau numeroși refugiați ex-iugoslavi. Acești amărîți erau ținuți fără milă în mizerie și în frig, supraviețuind în ceea ce se cheamă infernul lui Miloșevici. Droguri, arme de diverse calibre, obiecte ciudate. În timp ce sclavii împachetau drogurile, fiul meu, cu un enorm cuțit de bucătărie între dinți, dirija manevre militare pentru cei mai tineri refugiați. Pentru aceste manevre subterane există un nume de cod: „Normandia, parte integrantă a Serbiei Mari!”

Instrucția teoretică e asigurată de soția mea. Ea se bazează pe sloganul: „Orice teritoriu pe care se află un mormînt sîrb, face parte, prin definiție, din Serbia Mare.” (...) Manevrele militare includ trei direcții: a) agresiunea; b) genocidul; c) eliminarea prin împușcare a tuturor susținătorilor unei Bosnii multietnice. În același timp, fiica mea, cu discreție dar cu eficiență, introduce fotografii cu Miloșevici în ghiozdanele colegilor de școală, în timpul recreației.

Imaginea nr. 2.

La asfințit, Orientul e roșu. Într-o lumină impresionantă, à la Monet, eu și nevastă-mea distribuim material de propagandă (videocasete cu *Underground* și portrete ale lui Miloșevici) țăranilor săraci, muncitorilor agricoli și crescătorilor de animale din Normandia. „Le Monde” publică pe prima pagină *Impostura Kusturica*. În contextul unei ample mișcări umanitare, toți cititorii francofoni se răzvrătesc și cer să fiu supus unui examen. Mulțimea (din mișcarea umanitară) vrea să mă linșeze. „Nici o libertate pentru dușmanii libertății!” susține „Télérama” (...) În acest punct, mi s-a oferit dreptul la replică. Aș declara că am fost întotdeauna în favoarea unei Bosnii multietnice, că am știut întotdeauna că Miloșevici era fascist, dar că nu mi-am făcut publică poziția, din cauza presiunilor soției mele. Aș oferi, astfel, imaginea unui om slab, demn de disprețuit, gata să-i sacrifice pe cei apropiați ca să treacă puntea. În același articol, aș saluta președinții noilor republici ale ex-Iugoslaviei ca pe niște adevărați susținători ai democrației.

Dar acest articol nu ar înșela vigilența filosofilor francezi, care ar observa că, făcînd elogiul democrației, am trecut sub tăcere ceea ce a constituit întotdeauna forța mișcărilor de independență: naționalismul. Ridiculele mele eforturi prin care cer imediată secesiune a Normandiei meridionale de teritoriul francez nu ar fi considerate decît praf în ochi.

În acest moment, „Le Monde” organizează un colocviu cu juriști, laureați ai Premiului Nobel, judecatori internaționali și filosofi cu marca „politically correct”. Adunarea ar solicita, la sfîrșitul unui week-end pasionant, chemarea mea în fața unui tribunal internațional, sub acu-

zația „apologia crimelor de război”. Ziarul dvs. ar închide această campanie cu un editorial tăios: „Urmașul lui Fellini, principalul artist al purificării etnice”.

Imaginea nr. 3.

Într-unul din tunelurile care leagă Rovent de Belgrad, se întîlnesc Kusturica și Miloșevici, în fața unei enorme hărți a lumii (...) Cei doi tovarăși de luptă ridică cupele de șampanie ca să sărbătorească Palme d'Or, victoria de la Cannes (între timp, un nou juriu, în întregime remaniat, i-a retras trădătorului premiul și l-a acordat unui film autentic bosniac, o operă colectivă și anonimă).

Datorită unui minuscul microfon, s-a înregistrat următoarea convorbire:

„Miloșevici: Tovarășe Kusturica, vezi ce vād eu?”

Kusturica: La ce vă referiți, stimate și iubite tovarășe președinte, la harta asta a lumii?

Miloșevici: Imbecilule, nu vezi că e vorba de Marea Serbie?”

Iată cum ar fi putut fi rezolvată această afacere credibil și cu informații de primă mînă.

Îmi pare rău că ați preferat să-i dați cuvîntul unui *maître à penser* de calitate a doua, care, cînd Bosnia va ieși din modă, se va pasiona după Cashmir. Cititorii vor judeca adevărul celor scrise de mine mergînd să vadă filmul *Underground*...

Prezentare și traducere de Eugenia Vodă

P.S. Ne întrebăm cînd se va găsi un distribuitor capabil să importe și să difuzeze capodopera lui Kusturica pe piața românească?

Gong și clopote

S TAGIUNILE de concerte sînt precum calendarele, precum ceasurile: ele arată, fără să le numească, anotimpurile, schimbarea vremurilor. Odată cu acestea adună anii și vîrstele. A nu le avea, ca misiune, în protocolul personal, este șansa de a scăpa, senin, din plasa unor gînduri oricum inutile. Trei seri din aceeași săptămînă am privit la această înnoire a spectacolului muzicii. Exercițiul de a cunoaște sau a recunoaște pe (toți) instrumentiștii principalelor orchestre simfonice din București s-a dovedit pe cît de obositor pe atîta de zadarnic. Culmea, asta este foarte bine; să așezăm la loc de înfițetate realitatea că o primenire masivă trebuie notată la debutul sezonului artistic. Dacă ea se convertește și în calitate creativă rămîne să încercăm a discuta.

Orchestra de cameră Radio își va regăsi, anul acesta, profilul inițial care să o deosebească de formația mare, Orchestra Națională. În principiu asta pare foarte corect: un imens repertoriu de muzică veche stă scris în structura ansamblului. Disputa „noi” și „ei” nu va mai avea motivații serioase iar public pentru ceea ce se numește „muzica barocă” este poate, mai simplu de captivat decît pentru „Dansuri slave” de Dvorak, sau opere necunoscute ale marilor autori (ceea ce a rămas neștiut din clasici se dovedește, rareori, a fi o eroare a istoriei). Va fi însă foarte greu ca acest elan ascetic să fie menținut. Deocamdată, la primul concert, sennalul a fost dat cu „Anotimpurile” de Antonio Vivaldi și „Muzica apelor” de Georg Friedrich Händel. Bogdan Zvoristeanu, tînăr violonist, a cîntat puțin pe acasă; alinaiază 7 importante premii naționale și internaționale, lucrează ca student în Elveția, la Gstaad (Școala de muzică Iehudi Menuhin). Modul de interpretare a muzicilor compuse începînd de la sfîrșitul Renașterii pînă la jumătatea sec. XVIII - iată, pe aici se

situează disputatul teren al barocului muzical - este, în zilele noastre, subiect de interogații, presupuneri, recomandări, ecouri de gîlceavă estetică turnate în multe volume. Dacă restrîngem discuția la Vivaldi și cădem sub tutela bunului-simț chestiunea este că artistul modern trebuie să aprecieze - corect - cît de departe stau în timp unul de altul preotul Antonio și celălalt italian magician al violinei, Paganini. Orice tălmăcire înseamnă opțiune, dar în aceste cazuri a alege bine devine, din plecare, un merit. Alături de Ludovic Baci, bagheta cea mai specializată - la noi - în sonurile muzicii vechi, Bogdan Zvoristeanu înscrie desenul solistic în tonuri delicate de acuarelă (e vorba doar de 12 tablouri care se numesc Allegro, Andante... și astfel, comentează poeme despre natură și mai ales un sentiment franc al contemplării ei). Culoarea nu este forțată, oftaturi patetice sînt evitate (vibrato-ul!) viteza - sigură - nu are nimic magic. Simplu și curat pentru solo, pentru tutti. Cealaltă operă magnet, „Muzica apelor”, este proiectată după una din multele versiuni rînduite de-a lungul timpului, care a luptat, cum s-a putut, cu neglijența lui Händel, geniu abundent și atît de fertil încît o fabuloasă dezordine nu l-a deranjat niciodată. Dacă nu cumva i-a fost chiar necesară. Cîteva episoade fixe se regăsesc în toate orchestrările cunoscute (Hornpipe, de pildă) unde este rar și foarte greu ca jocul suflătorilor să nu fie în suferință și exploziile festivității să nu zgîrie sufletele. Asta rămîne - de obicei - o chestiune de cantitate: ei bine, derapajele au fost mai scurte, dar „festivalul” mai moderat. Menuetele, multe și felurite, frumos realizate: teste pentru un studiu „Muzică și societate”. Londra, 1717, serbări pe Tamisa.

Cît de adîncă este urma melancoliei pe care o lasă plecarea din viață a lui Sergiu Celibidache rămîne să fie spus, acum, în fel și chip, tot pe limba muzicii. Celebrînd acest mit, care a bulversat criticiile comode (va ră-

mîne, în ciuda puținelor înregistrări, dirijorul reprezentativ pentru secolul XX?) a cîntat Filarmonica „George Enescu” la concertul ei de debut anual, împreună cu corul Filarmonicii „Transilvania” din Cluj, pregătît - fără cusur - de Corneliu Groza. Cristian Mandeal a ajuns la „Recviemul german” după o lungă veghe în preajma operei simfonice a lui Johannes Brahms. Am auzit - prea des - fraza „A sunat ca la Celibidache”. Adevărat, plutirea sonorităților, griuri multiplicat în nuanțe de întuneric cu rare pîlpîiri de lumină, aveau transparente pe care el ni le-a arătat. Dar nu așa formula așa „complimentul” suveran. Nu e bine, nu e corect. Un mare dirijor nu copiază nimic, nici nu poate; este totdeauna el însuși, timbralitatea, arhitectura volumelor și articularea lor sunt obținute în felul său. Cristian Mandeal a dat o creație proprie, întru totul fidelă acelei muzici sacre foarte individualizate care este oda funebră scrisă de Brahms. O slujbă a morților, de un caracter intim, aproape confidențial, alcătuit de compozitor după episoade din Vechiul și Noul testament, filtrate de poezia traducerii germane a lui Martin Luther. Un scenariu al muzicantului care aude mai înțîi, pentru sine, viitoarea operă încă necompusă. Lîngă dirijor solo-urile, foarte adecuate cîntate de Ramona Eremia și de George Crăsnaru. Despre cum era Sergiu Celibidache prin Ateneul Român, multe altele îmi vin în gînd: să ocolim prăpastia unui monolog despre „a fi sau a nu fi”. A fost un concert ideal.

Și Orchestra Națională Radio a simțit nevoia unui ceremonial la trecerea în eternitate a maestrului român. Altfel de bătaie a clopotelor funerare. Horia Andreescu a ales preludiul la opera „Parsifal” de Richard Wagner. Cum să stăvilești tentația analogiei posibile între această muzică, eliberată de chinul lumesc și antinomiile din care era plămădit caracterul dirijorului filozof? („Unii zic să sînt nebun”, - „Și ce le răspunzi?”, -

MUZICĂ

„Nu le răspund nimic.”) Pietatea și un har dumnezeiesc animau viziunile sale asupra domeniului sonor. Inteligență, subtilă alegere a preludiului la „Parsifal”.

Dar seara aceea a fost un triptic de evenimente. A urmat inaugurarea noului pian Steinway, donație pentru orchestra Radioului a fundației „Speranța și fiii”. Costă peste 100.000 de mărci. Dan Grigore și Horia Andreescu l-au ales, dintre exemplarele păstrate la Sucursala din Germania a celebrei manufacturi americane. O claviatură perfectă chiar „capătă viață” palpată, mîngîiată, atacată de mîinile unui artist atît de virtuos, de inventiv, de capricios - în toate felurile - cum este Dan Grigore. (Concertul nr.5 de Beethoven).

După un excurs atît de lung printre aventurile muzicii în trei seri succesive, ar fi de dorit ca tocmai panoul cel mai interesant să nu se prăbușească sub încărcătura informațiilor de pînă aici. Deci fără analiză, dar în mod solemn, trebuie să reținem că orchestrarea de către Pascal Bentoiu a întregului proiect al simfoniei a V-a de George Enescu și executarea noii lucrări în același program a fost - pentru cultura românească - EVENIMENTUL acelei săptămîni. Altă intuiție de anvergură a lui Horia Andreescu. Pentru ca Enescu și Eminescu să se topească împreună în somnul de moarte îngînat pe versurile din „Mai am un singur dor” (partea IV, varianta „De-oi adormi cînd”, cu solo Florin Diaconescu și corul Radio) a fost necesară abstragerea autorului de astăzi din propriul interior activ în opusuri personale și izolarea în galaxia de semne care stau în schiță, de altfel complexă, ca tot ce a fost scris de Enescu. A făcut-o după radiografiile a 33 de „Capodopere enesciene” strînse într-o carte de idei. A făcut-o savant, cu respect, cu iubirea de mult mărurisită, cu convingerea că atinge sau mai corect spus, trezește la viață o altă capodoperă.

Ada Brumaru

PREPELEAC

de Constantin
Zoiu

Băutorul de cucută

ÎN SPECIAL în țările mai puțin dezvoltate subrezenia democrației se vede numaidecât. Abia dacă vâl și-aș rupt, găurit, sau prea scurt,... abia dacă el reușește să acopere o mică parte din ceea ce se exercită mai departe cu aceeași brutalitate și nepăsare de nimic în virtutea forței, dreptului celui mai tare și mai corupt sau celui ticăloșit de-o viață dându-ne nouă lecții de curaj, onestitate, dreptate civică, la audiovizual, prin cărți...

Abuzurile autorității le cunoaștem. Ca și corupția și celelalte vicii aduse de putere. Și vom vedea cât de veche este nu numai ideea, dar și practica însăși, istorică, ce transformă exercițiul puterii într-o sursă sigură și nesecată de manifestări de tot felul ale răului și de stricăciuni nelimitate comise fără nici o sinchiseală. Sclavi au fost, sînt și vor fi încă. Nu legal; în conștiință, în comportament. Tirani, în sensul celor ce disprețuiesc legea și o încalcă oricînd, au fost, sînt și ei și vor fi totdeauna. Atîta vreme cît democrația rămîne o formă fără de conținut. Or, pentru destui români, ce contează în toate, e doar forma. „Să fie, pe ici pe colo...”

*

DE DOUĂ mii și cinci sute de ani se discută despre legi, cine face legea, în folosul cui și de ce. Noblețea, rigoarea dialogurilor în jurul democrației, - de fapt, de sorginte greacă, - se înalță asemeni unei trîmbe de fum deasupra mormanului de gunoi gigantic, de orori, de crime, de abuzuri și de violențe înfăptuite în numele celor tari și a căror lege o constituie forța însăși. Dacă se face o socoteală,...dacă se pun pe o balanță, de o parte legea, iar de cealaltă parte existența însăși, așa cum a fost, este și va fi ea, talgerul acesteia din urmă se va lăsa brusc în jos, contraponderarea necîntărind, poate, nu mai mult decît un fulg.

Să nu ne mirăm, așadar, că și la noi, fărâdelegile sînt la ordinea zilei și se petrec în „disprețul celor slabi”. La noi, în ultimul timp, autoritatea produce și un abuz asupra scrisului. Abuzează, - dacă scapase ceva, - abuzează și de scris. Pagubă-n ciuperci! o să ziceți. Ei, nu. Să dăm cuvîntul unui om de rînd din popor...

„Dă obicei, - zice el, stînd locului, - memoriile astea,... cărțile, ce-o fi ele, șefii care sînt, dă stat, de aia, de aia, mărimile carevasazică, ce scriu ei apare după ce o mierlesc. Așa-i normal. Nu te izmenești,... nu te dai mare, că scrii, nu? io așa zic. Da' neamu' ce face?... Neamu',

nu. El are dă toate, putere, poziție. Ce-i lipsește dumnealui, e așa, un moț, o bonbonică pă colivă, o operă, dom' le! La o adică dă ce cîrpaciū', cizmaru' să-și publice *operili*, și Neamu' nu? ... Păi nu?... Metrou ăla a făcut, Canal a făcut, Casa, coșcogea dă Casă, o făcu, al naibii, că n-aveam azi unde să-i ținem pă gorobeți. Și znamenlia a mai scris și la cărți! Sărăcie atunci, sărăcie e acu, - ce le mai trebuia lor și-o tichie dă mărgăritar? Așa că dă ce să nu scrie, și neamu' o carte, ca ăia, bieții de scriitorăși, care, or fi avînd ei glorie, da' putere și parale ioc?!.. Că alălalt, alde mălai-mare ăla, care n-are nici un haz și mori dă urît cu el și mai e și fonf cînd zice ce zice la televizor și care își mai înfășoară și burta c-o eșarfă pă care scrie, - zexel!, - YEScu, și care-i șefu' parlamentarilor, să nu le ia dîn gură ăstora, cică umorul lor, pă gratis, fără să mai puie dă la el nimic, și să facă o carte cu tam-tam și cuconițe, să vază tot poporu' ce dăștept e el, măi al dracu', da' noi, acilea, care stăm și vedem, om fi proști? Haidade! Țara pierde și Tănase să piaptănă. Gugumănie ca asta nu s-a mai pomenit, nici fudulie gușată. Altă dambla!” (Cetățeanul se retrage enervat).

*

PLATON îi face vînt lui Calicles, care intră în scenă și zice:

...Cît privește legile, ele sînt, pe cît îmi pare, opera celor slabi... Aceștia vor să sperie oamenii mai tari, să-i împiedice să ajungă puternici; iar ca să-i împiedice pe aceștia, spun că e ceva urît să ai oarecare avantaj asupra celorlalți...Întrucît, fiind cei mai slabi, ei se consideră foarte fericiți că se află pe picior de egalitate cu aceia.

Socrate scutură din cap, se ridică și spune:

Dar, în general, dragul meu prieten, oamenii devin răi cînd ajung mai mari și mai tari... Într-adevăr, prietene, cei mai mari scelerăți se formează din rîndul celor ce au în mînă puterea.

Calicles, pezevenghi, nu se lasă, reținînd:

Legea o alcătuiesc cei slabi,... căci ei sînt, cred, foarte fericiți de a fi puși pe picior de egalitate cu ceilalți.

*

MĂCAR de i-ar da cuiva prin gînd să sape în marmoră cuvintele acestea. Cine intră în *Magaoaia* legislativă să știe cel puțin de unde vine mîndria sa de lichea, rumegîndu-și-o-n secret.

Informatorii n-au dat autografe...

CARTEA ALBĂ a Securității nu mai este o carte-fantomă, împiedicată să iasă la lumină atît de cei care apar ca personaje negative în paginile ei, cît și de cei care nu... apar. Luni, 21 octombrie, la Palatul Elisabeta, a avut loc lansarea ei, în prezența unui numeros și silențios (aproape conspirativ) public, format din victime de altădată ale Securității, dar și din colaboratori zeloși sau mai puțin zeloși ai aceleiași instituții. Se aflau acolo, deci, într-un amalgam uman pitoresc și tragic, specific României de azi, Nicolae Breban, Dan Zamfirescu, Geta Dimisianu, George Bălăiță, Eugen Simion, Viorel Hrebenciuc, George Arion, Dan Grigorescu, George Cusnarencu și mulți alții (dar nu foarte mulți, probabil și datorită prețului prohibitiv al cărții: 35 000 de lei).

Prezentat ca academician (era să scriu academician doctor inginer), Eugen Simion a precizat, cu o modestie grațioasă, că nu vorbește în această calitate. În cuvîntul său a apreciat *Cartea albă a Securității* ca pe un instrument de lucru indispensabil pentru istoricul literar, dar a deplâns omiterea din „aparatură critică” al lucrării a numelor informatorilor din rîndul scriitorilor.

În continuare a vorbit Nicolae Breban, care a făcut considerații eseistice asupra rezistenței opuse de scriitorii români regimului comunist.

Apoi, în binecunoscutul său stil, Ion Cristoiu, director al Editurii Presa Românească, la care a apărut *Cartea albă a Securității*, a declarat că a citit culegerea de documente ca pe un imens roman satiric, cu sute de personaje, și a mărturisit că în ceea ce-l privește, „nefiind un anti-comunist feroce”, îi compătimește mai puțin pe scriitorii care stăteau în restaurant la căte o șuetă, decît pe securiștii care aveau obligația să-i urmărească pe acei scriitori.

Ultimul vorbitor, Mihai Pelin, coordonatorul lucrării, a explicat,

cu bun-simț, că a omis numele informatorilor-scriitori întrucît aceștia erau puțini la număr și, în plus, unii dintre ei au devenit numai temporar sau aparent informatori, sub presiunea unor circumstanțe greu de înțeles azi.

În ceea ce mă privește cred că, indiferent de discuțiile pro și contra care vor urma, Mihai Pelin și-a dus la bun sfârșit cu competență și seriozitate misiunea extrem de delicată pe care și-a asumat-o. Cred, de asemenea, că Virgil Măgureanu și Nicolae Ulieru - singurele personaje benefice pe care eu, ca simplu muritor, le disting prin ceața groasă de care e înconjurat SRI - și-au legat numele de o întreprindere laudabilă.

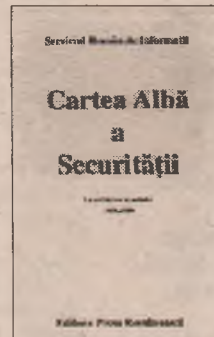
O dovadă de fair-play din partea SRI o constituie menționarea, în carte, a numelor tuturor ofițerilor de Securitate care au redactat rapoarte secrete privind comportamentul unor scriitori sau artiști. Și tot o dovadă de fair-play este omiterea numelor scriitorilor-informatori, pe care NU un serviciu secret avea îndreptățirea morală să le divulge. Ele ar trebui - după opinia mea - aduse la cunoștința opiniei publice de obște scriitoricească însăși (care ar putea cere, în acest sens, sprijinul SRI).

Nu mi-a plăcut cum arată cartea ca obiect. Tipărită pe hîrtie subțire, de calitate foarte proastă, și avînd copertele dintr-un carton și el de doi bani, ea prezintă consistența dizgrațioasă a unui aluat de plăcintă: ți se îndoaie în mână în timp ce o citești.

Nu mi-a plăcut nici ideea de a privi cu umor tot ce s-a întîmplat în relațiile dintre scriitori și Securitate. Așa-zisa „comedie” a supravegherii scriitorilor a întretinut o atmosferă de teroare, nefavorabilă creației, și a urăit pe termen lung viața culturală din România.

Singura glumă pe care am gustat-o a fost una făcută de...mine. Când s-a trecut la vânzarea cărții, am propus ca informatorii prezenți la fața locului să dea autografe.

Alex. Ștefănescu

Ochean

În împărăția lui Tito

UNA DIN mărețele realizări ale domniei lui Tito a fost construcția autoputului - nesfîrșita șosea care lega Agramul de mahalalele Belgradului. Pe acest drum, prin pulbere, se scurgeau caravanele moderne din Apus spre Răsărit, mastodonți cu motor, sforîind; în celălalt sens nenumărate alte întrupări pe roate, gemînd sub calabalicul de marfă și de pasageri pasivi, care lăsaseră lui Alah dreptul de a decide de soarta lor în pașnica, noua cucerire a Occidentului. Am văzut odată cum un automobilist fanatic, căruia i se stricase probabil ambreiajul sau altceva, înainta de-a îndărăteala ca un rac spre țelul său depărtat, dincolo de malurile Bosforului.

Și pe marginea autoputului, cu asfaltul tocit de milioanele de roți, zăceau ca monumente pilduitoare, aproape la fiecare kilometru, carcase de vehicule accidentate, vopsite cu sînge și ulei ars. Pe cînd străinii înțepenii în scaunele lor nu riscau nici o privire spre decorul funest, localnicii, după ce făceau inventarul pieselor și mărfurilor folositoare, poposeau adesea lîngă epavele sumbre, veselindu-se că nu-s oasele lor, acolo în pîntecele de tablă. Dacă zgomotul, de pe șosea contenea pentru o clipă seara,

puteai să auzi dimprejurul focurilor haiducești aprinse lîngă ele, cîntece armonioase despre războaie, moarte și amor.

Nu cunosc dacă poliția intervenea în asemenea cazuri. Îmi închipui că da, ca pretutindeni pe glob. Pe strașnicii păzitori ai ordinii rutiere, îi înțîlneai la ieșirea din șoseaua morții. Străluceau prin energie și dragoste de muncă. Mulțumit că ai scăpat teafăr din halucinantă cursă, te bucurai că mai rătăcești încă pe lumea asta și salutai emoționat dovada: uniforma milițianului care te oprea. În general știai ce ți se reproșează ca pretutindeni, pe drumurile publice: „Ai depășit linia de demarcație, ai mers prea repede”... Și cite n-am pățit! Nu insist asupra culpei că în Turcia am claxonat o vacă bezmetică pe o uliță sau că în Bulgaria nu aveam nici o sticlă cu apă în bagaj... Dar recordul de fantezie l-au înscris tot în-

gerii păzitori din țara lui Tito. Odată ne-a oprit un milițian. Ursuz, cu ochii roșii de lup întăritat. Du-se un deget la chipiu și trecu negreșit la subiect. „Problema!”, gîfii el scîrbit. Și repetă: „Problema!” Nevinovați, nu găseam nici o problemă de rezolvat. A treia oară, omul ordinei își puse nisip în voce, imitînd o condamnare la pedeapsa capitală: „Problema!” - „Ce-am făcut?”, întrebaram noi spășiți. „Ați ris.” - „Cînd, unde?” - „Ați trecut pe lîngă drapelul patriei noastre, la răscruce, și ați ris. Ați ultragiât simbolul republicii. Asta se pedepsește.” Și amenințător, își vîrî plaivazul în gură, înmuindu-l. „Am ris”, convenirăm noi, „fiindcă ne povesteam glume. E oprit?” Aveam număr german. „Cîți partizani ați omorît voi în război?” Am ris din nou: „N-am făcut armata. Dar promitem că nu vom mai rîde niciodată!” Cîteva țigări englezești, din acelea pe care aliații le parașutau vitejilor din munți în timpul ultimului măcel mondial, îl îmbunară. Ne despărțirăm fraternizînd: „Nici o problemă.” Privirea lui de șoim balcanic se îndrepta spre o nouă victimă.

Paul Miron

Plecat la
Innisfree

VARĂ de vară, în august, la Neptun, Aurel Covaci apărea cu marea sa pălărie de paie, însoțit de Stela și de copii (graficiană și muzician). Primul său drum era în grădina (să vadă dacă s-au copt perele, nucile) apoi o porneau cu toții spre calea ferată, să culeagă imortele și ierburi stranie de Dobrogea. Deși mereu cu un zâmbet jovial pe

WILLIAM BUTLER YEATS

VERSURI

William Butler Yeats, *Versuri*. În românește de Aurel Covaci. Ediție îngrijită, prefată, tabel cronologic și note de Mihaela Anghelescu Irimia. Editura Univers 1996. 223 p. F. p.

fața rotundă, mereu gata să arunce în dreapta și-n stânga citate în tot felul de limbi, pe care le vorbea la fel de degajat, cu aceeași cadență „așezată”, deși avea faimă de bonviveur și „magnet de prieteni”, senzația noastră era că se află în căutare de singurătate. Că numai nevoia îl obligă să locuiască printre oameni, când el ar vrea să fie între patru ochi cu natura. Că marea pălărie de paie era menită să apere nu de soare, ci de lume. Recitind versurile lui Yeats în traducerea sa, l-am revăzut, deodată - nu pe malurile lacului Innisfree, ci pe ale Techirghiolului... Dovada mărcii sale personale o avem de-abia acum: Aurel Covaci, despre care mulți spuneau că „e traducător, nu poet” a fost în realitate *poetul* Aurel Covaci - fiindcă timbrul său nu s-a pierdut. *I will arise and go now, and go to Innisfree...* Cea mai muzicală poezie a lui Yeats (inițiatul, teozoful care știa că spiritul trebuie să zboare printre corzile unei harpe eoliene) e tradusă de Aurel Covaci cu acea molcomă cadență ardelenască a gospodarului care știe cât are de trudit până va dobândi visata pace: „In Innisfree mi-oi face colibă de nuiele/ Cu și-uri de fasole în juru-i, și-o stupină./ Și singur în poiană, șiragul vieții mele/ S-o scurge-n zumzet vesel de albină./ Va picura și pacea ca strop domol de ploaie/ Din vâlul dimineții spre greierii scrip-

cari./ Acolo-i licăr noaptea și-al zilei miez văpaie/ Și-i seara falfăit de cânepari...” S-o fi gândit Yeats la *Walden*, sau poate la însingurările inițiatilor, o fi fost el bântuit de neguroasele doruri irlandeze (spre Insule, spre țărături cât mai depărtate și mai însorite...), s-o fi gândit la insula de după moarte, oricum ademenirea sumbră, înfriguratele-i temeri devin în versurile lui Aurel Covaci împăcat dor de ducă:

*I will arise and go now,
for always night and day
I hear lake water lapping
with low sounds by the shore;
While I stand on the road-
way, or on the pavements
gray,
I hear it in the deep heart's
core.*

Curând, curând m-oi duce, căci zi și noapte-aud
Cum lin murmură lacul cu sclipăc de argint

Iar când pe drum mă aflu
sau pe pietrișul ud,
Chemarea lui în inimă o simt.

Chiar și unul dintre cele mai întunecate poeme ale lui Yeats, *Roata*, își dezvăluie, în intonarea lui Aurel Covaci, înțelepciunea căutării de odihnă: „Chemăm prin iarna primăvară./ Prin primăvară toiu verii./ Dar spunem - când se-ncinge para -/ Că iar vrem fulgii în puzderii!/ Și iarăși ne pornim a plânge/ Că nu e vară pe pământ!/ Nu știm că ne tânjește-n sânge/ Un dor adânc după mormânt!”

Puse în valoare de moderna prefată, binevenitul tabel cronologic și eruditele note ale îngrijitoarei ediției, Mihaela Anghelescu Irimia, traducerile își păstrează tinerețea, păstrează zâmbetul bun al celui plecat în căutarea lacului Innisfree. Oglindă de demult pentru *Noile chipuri*: „Noi chipuri, zbgunguiți-vă-n grădina./ Și-n umbră, cu tu-mulț și tărăboi!/ O, umbra noastră stăruie-n grădina./ Dar cei vii sunt mai umbre decât noi”.

„Mi-era leagănul
aproape de
bibliotecă...”

ALTĂ restituire în domeniul traducerii de poezie, echivalările din Verlaine și Baudelaire semnate de Mihail Bantaș sunt, pentru nespecialiștii în istorie literară, o adevărată revelație. Născut la Iași, în 1890, cu studii de franceză, română și filozofie la Universitatea ieșeană, apoi de psihologie și pedagogie la Paris și Leipzig, editor al revistei *Versuri* (mai târziu, 1911-1916, *Versuri și proză* - la care colaborau marii simbolști ai vremii, de la Macedonski la M. Cruceanu) Mihail Bantaș este unul dintre acei multitalentați erudiți sti-

mulați de renașterea culturii românești: a compus și muzică (pentru balada *Era un rege gârbov* de Heine, tradusă tot de el în românește), a publicat cărți și studii de logică, psihologie, gramatică, manuale de limba franceză etc. Cu sfioșenie tipică savanților, volumul de *Versuri* originale l-a publicat sub pseudonim (Pierrot). A scris în română și franceză, traducând masiv din și în cele două limbi - parcă anume făcut spre a fi „vocea” lui Baudelaire în română: „Mi-era leagănul aproape de bibliotecă./ Babel sumbru, în care știința, romanul./ Și cenușa latină și pulberea greacă/ Împreună erau. Eram mic cât o carte./ Două voci îmi vorbeau. Una plină de fală/ Îmi zicea: «Tot pământul i-o poamă uriașă/ Și eu pot să-ți insuflu o poftă egală...” (La voix). Epitete ieșene „orientalizează” otrăvurile florilor răului: „În seara asta visează luna mai lenevoasă/ Ca o frumoasă întinsă-alene-n alcovul moale/ Care-și alintă cu mâini distrate și ușurele/ Când somnul vine, săni de roze și opale” (*Tristesse de la lune*). Printre cele mai grațioase, versurile lui Francis Jammes păstrează scilipiri de bijuterie în *étuis*: „Vei fi goală-n salonul cu lucruri bătrâne./ Lângă vechiul cămin, grațioasă și fină./ Ascultând glasul iernii când focu-o să-ngâne/ Prefăcându-te-n trup de lumină” (*Vei fi goală*). Pe de altă par-

Mihail Bantaș, *Choix de Poésies*. Édition Franco-Roumaine. Editura Teora 1996. 175 p. F. p.

te, Eminescu în traducerea contaminatului de simbolști primește sonorități à la Samain: „Si frêle dans ta robe blanche./ Telle un cerisier blanc de fleurs./ Tu m'apparais et tu te penches/ Sur ma vie, ange de candeur!” (*Atât de fragedă*). De altfel, și poeziile originale scrise de Mihail Bantaș în franceză au un parfum livresc ușor recognoscibil, ceea ce nu înseamnă că se pierd, după cum nu se pierd nici versurile românești, chiar dacă „Trimiterea” (de pildă, la Bacovia) e ușor decelabilă: „Boabe de strugure/ Pline de soare/ Parfum de mugure/ Grădini în floare/

Sunt anii tineri/ În amintire./ Și cimitire/ Duhnind a moarte/ Sunt bătrânețile/ Cu zile-amare/ Ca sub un stol de corbi greoi/ Se-nșiră-ncet ca-ntr-un convoi/ De-nmormântare” (*Gânduri*).

Explicabil pentru un „născut lângă bibliotecă”, versurile cele mai „personale” sunt sapiențiale: „Ostrov, pe care apele l-au rupt/ Din mal, și-acum l-au năpădit scaietii./ Cu-n zâmbet strâmb primesc ofensa vieții./ Cu care-ar fi zadarnic să mai lupt? (*Ostrov*). Poate însă că acest catren, datat 1956, e și parabola eșuării politice a fostului țărănist...

Despre Mihail Bantaș au scris - și cuvintele lor sunt incluse în volum - erudiți precum Ștefan Bărsănescu, Horia Deleanu, Iorgu Iordan, Edgar Papu, Ion Zamfirescu etc. Volumul e prefăcut de alt multivalent, despre care istoriile literare vor scrie cândva că a candidat la președinția țării, prof. dr. George Muntean. Toți, cărturari parcă meniți să ilustreze un proverb: Cine a avut leagănul lângă bibliotecă, (acela) cade singur în ea.

Despre țapi
ispășitori

CUM a fost posibilă vânatoarea de vrăjitoare? Cercetătorului, cu argumente și îndoieli ce vin din contemporaneitate, îi apar uimitoare în primul rând similitudinea unor mărturii sau mărturisiri luate sub tortură, deși „vinovații” se aflau la mare distanță în spațiu și timp: că aceștia (vrăjitori și vrăjitoare) se adunau noaptea în locuri singuratic, uneori apărând în zbor cu „aripile” unse de alifii descântate special, calare pe bețe ori cozi de mătură, ori pe animale mai mult sau mai puțin fantastice. Că „aveau în program” profanarea de locuri și lucruri sfinte, închinarea la diavolul-animal sau semianimal, dansuri și orgii sexuale, că acolo primeau unsori făcute din copii jertfiți ori din alte cumplite „ingrediente”.

Credința în vrăjitorie ar ține de un străvechi cult feminist al Dianei, cult care ar fi supraviețuit celor 14-16 secole de creștinism. Așadar, o primă justificare logico-istorică a fenomenului, chiar dacă el este denumit „superstiție” sau „obscurantism”. Cel puțin în privința celebrului sabat de la Essex (1645) se poate spune că ar avea toate datele unui ritual antic și inițiativ al fertilității.

O altă interpretare duce la concluzia că există un stereotip negativ milenar ce s-ar baza pe orgia sexuală și canibalism și care, preschimbându-și aspectele, ar dăinui perpetuu, luând înfățișări care îl fac recognoscibil și în epoca modernă. Analizând dosarele proceselor care au urmat sa-

Carlo Ginzburg

Istorie
nocturnă

O interpretare a sabatului

Carlo Ginzburg, *Istorie nocturnă*. O interpretare a sabatului. Traducere de Mihai Avădanei. Cu o postfață de Valeriu Gherghel. Editura Polirom, Iași 1996. 349 p. Lei 8500.

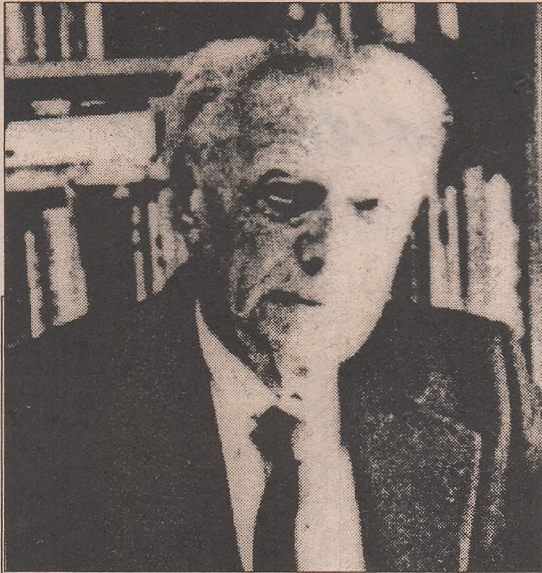
batului vrăjitoresc de la Dauphine (1430), cercetătorii au concluzionat că vina o poartă substanțele psihotrope folosite în procesiune - hăpuri ori unguente. Faptul că fenomenul e totdeauna nocturn a dat apă la moară celor care exagerează „virtuțile” onirismului.

Mărturisirea, uneori fără tortură și benevolă a „vrăjitoriei” poate fi luată în considerare ca o necunoscută boală psihică, uneori în proporție epidemică. Logica proceselor în care autoritățile judiciare erau totodată fețe bisericești arată că adesea erau interpretate „diabolic” fenomene folclorice de tip păgând și în asemenea cazuri ei, judecătorii, ar fi fost de fapt vrăjitori!

Dar fenomenul a avut parte și de interpretare politică. Infirmitatea credinței că regii Franței și ai Angliei ar avea darul să vindece fie și doar prin atingere (acesta fiind argument și dovadă a legitimității!) a dus la născocirea unor vinovați de colaborarea cu necuratul. Fenomenul se leagă - temporar și teritorial - de complotul împotriva evreilor și leproșilor de pe la 1300. Și din acest punct de vedere trebuia să fie găsiți țapi ispășitori pentru profunda criză ce a devenit totodată socială, politică și religioasă.

Istoria nocturnă nu e o carte de senzație, nici de popularizare, ci o analiză de acuritate doctorală a tuturor cercetărilor anterioare, căutând izvoare inedite, sintetizând un material bogat care ar fi util și cercetătorilor antisemitismului și antiislamismului, celor ce studiază fenomenul mascării în animale ori ființe fantastice în cadrul ritualurilor sau luptele duse în stare de extaz, oferind pentru prima oară un complet indice de nume și locuri ce înlesnește factologic înțelegerea fenomenului vrăjitoresc.

Avigdon DAGAN

VIKTOR FISCHL, alias Avigdon Dagan (a adoptat traducerea în ebraică a numelui original în 1955 când a intrat în serviciile Ministerului de Externe al Israelului, pe care l-a reprezentat, timp de 22 de ani, în calitate de ambasador în Japonia, Birmania, Thailanda, Iugoslavia, Norvegia, Islanda și Austria), s-a născut la 30 iunie 1912, în orașul Hradec Kralové. Bacalaureat, 1930, în orașul

natal; studiază apoi sociologia și dreptul la Universitatea Carolina din Praga, dobândind, în 1938, diploma de doctor în științe juridice; 1935-1939 - secretar parlamentar al Partidului evreiesc din CSR. În martie 1939, după proclamarea de către naziști a Protectoratului Cehiei și Moraviei, se refugiază în Marea Britanie unde, din 1940 până în 1944, lucrează ca director al Ministerului Afacerilor Externe al guvernului cehoslovac în exil, direcția propagandă-informații, apoi, până la finele războiului, ca funcționar de legătură între acest minister și comitetul cehoslovac pe lângă parlamentul britanic. În tot acest răstimp a fost colaboratorul cel mai apropiat al ministrului Jan Masaryk. Între 1940-1945, deține, la Londra, funcția de secretar al PEN-clubului cehoslovac în exil. Din 1945 până în 1947, ocupă, tot aici, postul de consilier cultural al Ambasadei Cehoslovaciei în Marea Britanie, apoi pe cel de director în Ministerul de Externe din Praga, până spre mijlocul anului 1948, când, după lovitura de stat comunistă din februarie, și după așa-zisa sinucidere a lui J. Masaryk, Viktor Fischl părăsește Cehoslovacia instalându-se în Israel, unde îmbrățișează, curând, cariera de diplomat în serviciile statului evreu proaspăt întemeiat. În 1977 se pensionează și se consacră, în exclusivitate, scrisului.

A scris mult și continuă să scrie și acum în cehă, la venerabila vârstă de 85 de ani.

Romanul *Bufonii curții* din care publicăm fragmentele ce urmează va sta la baza unui scenariu de film al cărui regizor va fi Milos Forman. Ne îngăduim să adăugăm la această sumară și incompletă prezentare un citat din Elie Wiesel, care, la apariția versiunii franceze în prestigioasa editură pariziană Flammarion, a ținut să precizeze: „Stilul Dagan, romancier supradotat, este tăios, umorul său e scrâșnitor dar niciodată vicios, iar imaginația de o profunzime de-a dreptul miraculoasă.”

I. CREDEȚI-MĂ, nu-mi place să încep cu mine, dar mă întreb: cum ați putea să ascultați povestea, fără să știți nimic despre povestitorul ei? De aceea vă rog să fiți îngăduitori și să mă păsuți.

Toți, aici, îmi spun judele, deși eu de mult nu mai judec. Niciodată n-am fost judecător în această țară și, cu mult timp înainte de a sosi la Ierusalim, hotărâsem să atârn roba în cui și să n-o mai pun pe mine niciodată.

De ce?... Vedeți, aici încep dificultățile mele. Cum să-i explici stâncii zborul pescărușului? Cum să-i expui farulul depărtările mărilor pe care plutesc vapoarele? Cum să-i vorbești dreptului despre strâmb? Tare nu-mi place s-o iau de la Adam, dar ce să fac, dacă povestea despre care trebuie să vorbesc în acest loc, s-a întâmplat în ziua în care m-am născut.

Tatăl meu, pe vremea aceea un tânăr judecător - mai târziu am mers pe urmele lui în această profesiune și în alte îndeletniciri - a fost transferat, din locul unde profesase până atunci, în alt oraș raional, exact în perioada când așteptarea venirii mele pe lume se apropia de împlinire. Și s-a întâmplat ca tocmai în ziua când mama a simțit că sosise ceasul maturizării pruncului ei, să se stârneasă peste noapte o furtună cumplită, cum nimeni nu-și mai amintea să fi fost prin preajma locului - s-ar putea ca tocmai ea să fi grăbit venirea mea - și frânga ramurile, răsturna arborii, smulgea țiglele de pe acoperișuri și sârmele de pe stâlpii doborâți ai rețelei electrice. Așa se face că m-am născut la lumina unor lumânări cautate la iuteală și a unor lămpi cu gaz care au trebuit să fie umplute în pripă. Fetita care fusese chemată să țină lumina a răsturnat una din aceste lămpi tocmai în clipa când trăsnetul a despicat bătrânul tei ce se înălța în curtea casei în care fulgerul a salutat venirea mea pe această lume, în împrejurări atât de ciudate.

În seara aceea, dacăci, în mâinile căreia moașa încredințase pentru câteva clipe noul născut, încă neîmbăiat, a izbucnit într-un țipăt de groază văzând cum pe patul în care zăcea epuizată mama mea, se aprinsese plama și flăcările începuseră să se răspândească repede prin toată încăperea. În frântura aceea de secundă, până să-și revină din spaima ce o cuprinsese, i-am alunecat din brațe și am căzut pe dușumeaua tare a camerei.

Mi s-a spus că nici măcar n-am plâns. Mai târziu am tratat așa și alte lovituri. Doctorul ce fusese adus înainte de a fi stinse flăcările, a ridicat din umeri. A spus, ce-i drept, că era nevoie de așteptare până se va

putea ști cu certitudine dacă această cădere va rămâne fără urmă, în ciuda faptului că nu constatase nimic care să dovedească vreo vătămare corporală. E aproape de necrezut, a mai ținut să adauge, dar copiii au, de bună seamă, îngerii lor păzitori.

Se pare însă că, în clipa aceea, îngerul meu păzitor nu era concentrat întru totul asupra misiunii sale, căci, foarte curând, când au început să mă pună pe picioare, a ieșit la iveală că spatele meu nu era chiar așa cum ar fi trebuit să fie. Pe măsură ce creșteam, movița ieșea tot mai mult în evidență pe spinarea mea, iar capul mi se confundă cu atât mai mult între umerii plâpânzi.

Mai târziu, la școală, când i-am întrecut, jucându-mă, pe colegii mei de clasă la toate obiectele, aceștia au spus că pentru lovitura aceea am fost răsplătit cu o minte ageră. Și, mai târziu, când ceilalți se duceau la cursurile de dans, iar în timpul plimbărilor vesperele de-a lungul vechilor ziduri ale cetății, sau pe aleile de salcâmi și tei în floare de pe malul râului puteau fi surprinse, nu o dată, perechi de îndrăgostiți într-o strânsă îmbrățișare, aș fi fost bucuros să schimb toată agerimea minții pe o singură atingere a buzelor unei tinere fete. Dar și cu asta m-am împăcat și am știut să mă împac cu toate și cu tot, chiar și cu această cocoasă ce-mi împovărează spina și nu mă va părăsi vreodată, nici măcar pentru o clipă. Curând am început să cred că port în ea o cheie ascunsă, care-mi deschide niște porți spre alte porți închise înlesnindu-mi să văd ce alții nu văd, și să presimt ce alții nu pot să presimtă.

Erau însușiri pe care înainte le atribuiam tatei, pe care îl iubeam și îl admiram ca pe nimeni altul și mai presus de orice. Pentru mine tatăl meu era atotputernic. Credeam, de pildă, că are aripi. Nu ca îngerii, ci un fel de aripi ascunse ce-i dădeau putere să zboare visând. Putea să zboare peste acoperișurile orașului, să se uite prin ferestre în casele oamenilor, să se așeze pe cornișa unui balcon și să-i cânte un cântec de leagăn unui copil plângând. Ba, mai mult, credeam că, în timp ce ședea în fotoliul de judecător, cu gândul plutea departe de sala de judecată, lăsându-se purtat până la locul faptei; zbura - căci și asta era în stare tatăl meu - zbura înapoi în trecut, ca să vadă cum și de ce s-a întâmplat ce s-a întâmplat, și se întorcea la timp în sala de ședințe pentru a pronunța sentința, fără a da prea multă atenție cine ce a spus în discursul înfățișării. [...]

Și așa cum spuneam, am început să simt în mine aceleași însușiri. S-ar putea să-l fi moștenit, în parte, pe tata. Eu, însă, credeam

că în cazul meu toate astea erau legate, într-un fel, de povara grea care-mi crescuse în spinare și care putea să aibă un sens numai dacă ascundea în ea și puțină binecuvântare.

După moartea tatei am stat nu numai în balansoarul lui de lângă fereastră, ci și în jilțul judecătorilor pe care-l ocupase el atâta timp, iar acum eram eu cel ce cunoștea dosarele și depozitiile tuturor cazurilor, cel ce căuta adevărul prin presimțire, zburând cu gândul deasupra orașului și în depărtări, pentru descoperirea lui. Numai că eu nu aveam forța personalității tatălui meu. Îmi lipsea curajul lui de a face ceva în luarea deciziilor sau să precumpănească certitudinea presimțirii în fața literei actului oficial. Au fost cazuri - și nu puține la număr - când eram sigur că lucrurile se petrecuseră altfel decât se înfățișau ele din ansamblul depozitiilor. Când vedeam adevărul cu ochii mei. Dar cum să demonstrez că adevărul pe care-l cunoșteam din vise - în ciuda faptului că mă aflam în stare de veghe, dar cum altfel puteam să le numesc? - era veridic și în realitate. Ce drept aveam să emit o judecată, de vreme ce probele pe care le aveam la dispoziție nu erau din aceeași lume cu legea căreia, în calitatea mea de judecător, trebuia să mă supun? De câte ori, spre deosebire de tata, am sperat că măcar una sau alta dintre sentințele mele să fie anulată de instanța superioară pe motiv că, pronunțată în temeiul legii de care eram legat, această sentință nu conținea nimic din adevărul pe care de fapt, îl cunoșteam. Dacă aș fi mărturisit, sau aș fi sugerat cu un singur cuvânt cum am ajuns la cunoașterea adevărului, aș fi fost măturat la iuteală din jilțul judecătoresc. Cu nu prea multe secole în urmă, cu câteva doar, aș fi sfârșit-o pe rug - în generația mea, în spatele zidului înalt al balamucului. De asta, cel puțin - întrucât nu moștenisem curajul tatei - mi-era frică. Și-atunci, vă întreb: cum puteam să mai rămân judecător?

Mai târziu, în infernul lagărului de concentrare, am fost martorul a mii de alte lucruri, care au avut darul să sporească infinit mai mult îndoiala mea în legătură cu dreptul cuiva de a-i judeca pe ceilalți. Atotputernicul căpitan Kohl, comandantul lagărului, stăpân peste viața și moartea noastră, a tuturor, și-așa pe jumătate vii și pe jumătate morți, n-avea nevoie nici de rug, nici de balamuc. Nici măcar un glonte nu trebuia să sacrifice pentru mine. Ar fi fost de ajuns să mă gonească afară într-o noapte geroasă, să asmută câinii împotriva mea, să mă dea pe mâna unuia din grupurile acelea de medici smintii, care se omorau atât de mult să găbească un cocoșat pentru experiențele lor diabolice.

Din fericire însă, pe căpitanul Kohl nu-l interesa câtuși de puțin de unde și cum puteam să văd și să știu ceea ce altora le rămânea ascuns, sau ceea ce aflau mult mai târziu decât mine. Pentru el era important un singur lucru. Cum va putea să profite de însușirile mele în propriul său folos. Dar până să fi ajuns la urechile lui - niciodată n-am aflat cum - povestea despre clarviziunea mea - așa obișnuiau să spună - și căpitanul să mă fi chemat la curtea lui, apucasem să trec prin atâtea ca să-mi pot da seama că dacă voi scăpa teafăr din acest infern nu voi mai dori niciodată să fiu judecător.

Muream cu toții de foame. Știam despre hoți care deveneau ucigași numai prin faptul că-și potoleau pentru o clipă foamea furând o felie de pâine, uneori pe jumătate mucegăită. Puteam, mi-era îngăduit să fiu judecătorul lor? Am cunoscut un paznic german, care ne aducea de mâncare pe furis, salvând poate, în felul acesta, viața unuia dintre noi. L-am văzut pe același paznic cum, la un semn ușor din cap al unui subofiter care conducea o ceată de deținuți la muncă spre o carieră de piatră, i-a spart țeasta unui om care, poticnindu-se în marș, ieșise din rând. Aveam voie, puteam să-l judec?

Când am sosit la Ierusalim, n-am pomenit nimănui despre trecutul meu de judecător. Dacă am devenit mai înțelept cu ceva în acei ani grei, atunci acest ceva e cunoașterea: cât de important e să fii neimportant. Pe strada mea însă nu există secrete. S-a răspândit, nu știu cum zvonul că am purtat

BUFONII

cândva roba și astfel se întâmplă ca și acum să vină la mine câte un meșter cu doi ucenici care s-au luat la bătaie - alții vin și-mi cer să hotărâsc cine are dreptate atunci când nu-s în stare să se înțeleagă într-o dispută minoră. Nu mă eschivez, nu refuz să ascult ambele părți, dar ceea ce le spun în final e mai mult un sfat bun decât o sentință. [...]

Dar asta-i tot ce a mai rămas din trecutul meu judecătoresc, de care aproape nici nu-mi mai amintesc.

Lucrurile de care-mi mai amintesc, dar, de fapt, nici asta nu-i adevărat, căci nu ne putem aminti de ceva ce n-am uitat niciodată - sunt lucruri de cu totul altă natură.

7. ÎN NOAPTEA aceea despre care v-am povestit, Max a scăpat cu bine datorită prezenței de spirit a liliputanului Leo Riesenberg. Ne așteptau însă alte nopți grele și când intram în sala mare, în care atotputernicul căpitan Kohl își ospăta prietenii și cunoștințele, nu eram niciodată siguri dacă vom reveni de acolo vii și nevătămați. O să vă scutesc de povestitul celor mai multe din acele nopți, despre una însă trebuie totuși să vă relatez, căci altfel întreaga poveste a celor patru bufoni ai curții cu greu ar avea vreun sens.

Scamatorul Adam Wahn era, dintre noi toți, cel mai bine pregătit pentru rolul de bufon al curții, și de aceea mai avea și alte sarcini. Nu se afla aici doar pentru a-i distra pe oaspeții căpitanului. În timp ce deținuții, cărorora li se dădea o bucată de săpun și un prosop ca să creadă că se duc la duș, așteptau înșirați în coloane lungi în fața băilor de unde nimeni nu se mai întorcea, și în timp ce o fanfară alcătuită din alți deținuți cânta marșuri și polci - abia mai târziu aveam să aflăm că scopul propriu-zis al capelei era să acopere strigătele de groază și de disperare ale celor ce și-au dat seama prea târziu că erau târați în capcanele camerelor de gazare - Wahn avea misiunea să treacă prin preajma celor ce așteptau și, cu numerele sale, să le distragă atenția. Arunca în sus, una câte una, două, patru, șase, șapte bile colorate, le prindea în cadere și din nou le arunca în sus. Iar cei ce așteptau în coloană și nu bănuiau că mergeau la moarte nu puteau să-și desprindă ochii de pe bilele ce se roteau în cercuri cu precizie stabilită și nu se mai saturau să admire mâinile iscusite ale talentatului jongler.

Altă sarcină a lui Adam Wahn era aceea de a-l învăța pe căpitan să facă tot felul de scamatorii cu cărțile de joc și să-i amuze pe ofițeri scoțându-le mingi de ping-pong pe gură, pe nas, din urechi și - ca o încununare a întregii povești - din prohabul pantalonilor. Se țineau de burtă și râdeau în răcnete, atunci când unuia dintre ei începea să-i scoată din buzunar sutien după sutien.

O serată la căpitanul Kohl era de neînchipuit fără cei patru bufoni ai curții sale, și, în primul rând, fără prezența istețului liliputan cu un nume atât de caraghios și a iscusitului jongler a cărui performanță întrecea toate așteptările. Până și femeile care pentru aceste serate se găseau cu ușurință, ajungeau la un moment dat să se plictisească. Dar Adam Wahn știa întotdeauna să nascocoască o altă ghidușie, drept care căpitanul Kohl avea grijă de el ca de una din cele mai rare piese ale colecției sale extrem de valoroase. Se mândrea cu el în fața oaspeților și a prietenilor, și resturile de mâncare pe care i le dădea scamatorului, ca răsplată, i-ar fi ajuns acestuia să supraviețuiască mai mult decât unui singur război.

De fiecare dată când arunca în aer bilele colorate, ca apoi să le prindă în cadere și să le proiecteze din nou, una câte una, înapoi pe circuitul lor, cu ajutorul mișcărilor răsucite ale degetelor sale agere, căpitanul Kohl nu era în stare să-și desprindă privirea de la acest spectacol și nu înceta o clipă să admire precizia rotirii acestor bile, urmărind, ca vrăjit, agilitatea mâinilor neîntrecutului scamator și circuitele în care se învăteau bilele, dirijate de mișcările degetelor pline de autoîncrederea ce le făcea să se rotească neîncetat cu o precizie de ceasornic și să se oprească doar la comandă. Nimic în afara hotărârii jonglerului că a sosit momentul să-l amuze pe căpitan cu altceva, nu putea să

CURTII

oprească circuitul vrăjit al celor cinci, șase, șapte bile colorate.

Kohl a încercat, nu o dată, să-l întrerupă în toiul reprezentației, să-i zdruncine încrederea de sine, să-i tulbure echilibrul, să-l silească să scape măcar una din bilele căzătoare, să-l rețină măcar o fracțiune de secundă din jocul lui, așa fel, încât să nu prindă bila care, în circuitul ei, atingea punctul când trebuia relansată pe orbita ei. Îi vorbea în timp ce Wahn își prezenta arta cu atâta exactitate, sperând în felul acesta să-l tulbure și să-și piardă capacitatea de concentrare; umbla de colo-colo prin spațioasa încăpere, ca apoi să se oprească brusc în imediata apropiere a jonglerului, dar, în zadar, mîinile lui Wahn nu încetau o clipă să lucreze cu precizia unei mașini automate. Kohl stingea lumina, dar când o reaprindea Wahn se afla în același loc, iar bilele colorate continuau să se rotească, fără nici o abatere, pe aceleași circuite.

Așa stând lucrurile, Kohl a ajuns într-o zi la concluzia că Wahn putea să-i fie folositor și altfel decât să-i amuze oaspeții, aducându-i bani frumoși, așa cum aduce proprietarului unei herghelii un cal de curse bine antrenat. La una din seratele următoare, după ce băuseră cu toții un pic mai mult decât se cuvenea, Kohl i-a anunțat solemn pe invitații săi că e dispus să parieze, pe orice sumă, că nimeni nu va fi în stare să-i tulbure calmul jonglerului și să-l dezechilibreze în asemenea măsură încât să-l facă să scape măcar una din bilele rotitoare.

Propunerea fu primită cu entuziasm de toți oaspeții și în aceeași clipă începură să se fălească, întrecându-se care mai de care să sporească miza și când, în sfârșit, căpitanul Kohl îi porunci lui Wahn să-și înceapă numărul și bilele prinseră să zboare în sus înscriindu-se una câte una pe circuitele impuse de jongler, oaspeții se luară la întrecere, căutând să nascoccască mijloacele cele mai bune, menite să tulbure calmul imperturbabil al jonglerului, și să-l taie precizia mâinilor și, astfel, să oprească această mașină omenească, a cărei perfecțiune amenința să-i coste scump.

Kohl aplauda și își îndesa mereu buzunarele cu sumele câștigate. Wahn nu se lăsa intimidat și nu se clintî nici atunci când unul dintre jucători scoase pe neașteptate revolverul și trase două focuri în plafon; și nu se clintî nici în clipa în care următorul jucător, căpitanul Walz, despre care se știa că avea obiceiul să împuste un deținut numai pentru faptul că-i ieșea în cale, așa cum strivești un gândac sau o ploșniță pe unde le întâlnești - s-a postat cu picioarele răscrăcărâte în fața lui și cu pistolul îndreptat spre pieptul scamatorului. Bilele colorate își vedeau mai departe de zborul lor circular, învârtindu-se prin preajma mâinilor întinse ale căpitanului Walz și pe lângă țeava pistolului, mereu cu aceeași viteză impusă de neîntrecutul jongler.

Un tânăr locotenent, care venise la rând după căpitanul Walz, hotărî să adopte o altă tactică, încredințat fiind că un bărbat e în stare să reziste la orice, la îngheț și la arșiță, un timp și la foame și sete, dar niciodată la ispita trupului de femeie. Și numai Dumnezeu știe când s-a culcat pentru ultima oară acest ovrei răios - de calmul și de mișcările căruia depindea dacă solda pe o lună a locotenentului va sfârși în buzunarul căpitanului Kohl, sau, dimpotrivă, i-o va spori cu o sumă frumoasă - da, numai Dumnezeu știe când s-a culcat pentru ultima oară cu o femeie acest ovrei împuțit. Vedem noi îndată ce influență are asupra nervilor săi priveștiștea frumoasă a unei bucăți de carne albă!

Locotenentul von Schlangenfeld străbătu sala până în colțul unde, pe niște canapele îmbrăcate în catifea, sedeau câteva femei, pe jumătate ameteite de băutura adusă de ofițerii lagărului la aceste serate pentru bucuria lor; și alegând dintre ele una cu sânnii ce i se păreau turnați în forma cea mai potrivită, o trase în fața lui Wahn și smulse de pe ea țesătura de mătase fină, singurul vestmânt ce-i acoperea trupul. În timp ce stătea despuiată în fața scamatorului, locotenentul îi dădea tot felul de ordine și femeia le executa mișcându-se potrivit comenzilor sale. Își ridica sânnii plini, cu sfărcurile tari și proeminente, ca apoi să-i lase

să atârne ca niște ciorchini de struguri grei; își învârtea pântecul încet, cu mișcări lascive, ca apoi să-și îndrepte trupul și să-și strângă din nou triunghiul pubisului acoperit cu o „vegetație“ neagră și deasă; în sfârșit, la o nouă comandă a locotenentului, se întinse pe covorul moale la picioarele lui Wahn și își desfăcu coapsele goale, așa fel, încât ochii jonglerului să nu poată evita fisura pecetei roșii ce deschidea o scrisoare de care nu putea să nu-și aducă aminte și să nu vrea s-o mai recitească o dată și încă o dată...

Urmăreau cu toții, ca vrăjiți, spectacolul ce se desfășura sub ochii lor. Privirile treceau cu repeziciune de la trupul despuiat la mâinile jonglerului și din nou la sânnii și pântecul femeii care își juca rolul într-adevăr cu măiestrie. Printre bărbații prezenți nu exista poate nici unul care, în clipa aceea, să nu fi dorit mai degrabă s-o ia în brațe și să se retragă cu ea într-un loc mai ferit. Numai chipul lui Wahn rămânea neclintit, mâinile lui nu tremurau și, ca o mașină, continua să azvârle în sus cele șapte bile colorate, să le prindă în cădere, una câte una, cu o precizie uimitoare, și să le arunce din nou în sus, poruncindu-le să circule pe orbita dinainte stabilită. Inventivitatea locotenentului von Schlangenfeld era, ce-i drept, bogată, dar nu ineputabilă, iar atunci când comenzile sale începură să se repete, căpitanul Kohl decise să pună capăt jocului:

- Domnilor, se grăbi el să spună, socot că ajunge pe ziua de azi. Vă promit, pe curând, alte ocazii. Acum însă, ar fi mai bine să acordăm toată atenția doamnelor, înaintea de a se plânge că le neglijăm. Îi făcu apoi semn jonglerului, care prinse la iuțeală bilele și după ce le rândui pe toate, așteptă noi ordine ale comandantului său.

În clipa aceea o nouă idee scăpără în craniul colțuros al căpitanului Walz, care părea că suportă pierderea mai greu decât ceilalți invitați ai atotputernicului Kohl.

- Permiteți-mi, domnule comandant, începu el, pe neașteptate, în timp ce ceilalți domni ofițeri își strecurau mâinile în decolteul „domnișoarelor“ care nu mai conțineau să piuije și să chicotească; aș fi bucuros, firește, dacă domnul comandant nu are nimic împotriva, să-mi mai încerc o dată norocul puțin mai târziu. De data aceasta era dispus să sporească miza, cu o singură condiție: să i se poruncească jonglerului să aștepte, până atunci, într-o cameră alăturată.

Kohl nu prea avea chef. Jocul începuse să-l plictisească, dar acum, după ce câștigase o sumă destul de frumoasă era neplăcut să-l refuze și să nu-i dea căpitanului Walz șansa solicitată. Și, la urma urmelor, chiar dacă reușise să câștige destul pentru o singură seară, de ce să nu câștige de două ori pe atât?

- Bine, încuviință el, vă mai acord o șansă, cu condiția să puneți la bătaie suma cerută de mine.

Și, robind aceste cuvinte, scoase din buzunar tot ce câștigase în seara aceea, numără banii și-i puse pe masă.

- Accept, spuse Walz, și în timp ce Wahn era escortat în încăperea învecinată, unde se aflau ordonanțele ofițerilor, Walz își chemă tucălarul și îi dădu niște ordine mai mult în șoaptă, ca să nu-l audă ceilalți. Soldatul salută și ieși grăbit să îndeplinească ordinul superiorului.

Noi, ceilalți bufoni ai curții, ședeam împreună cu Wahn într-un colț pe podeaua camerei rezervată ordonanțelor. Înainte de a fi rechemat în salonul mare, spre a-și continua spectacolul, jonglerul avu un scurt timp de meditație. Își dădea seama că tot ce îndurase până atunci erau floare la ureche în comparație cu ceea ce căpitanul Walz, acest diavol, cel mai cumplit dintre toți diavolii infernului comandat de căpitanul Kohl, îi pregătea acum. Nici măcar nu încercă să ghi-cească ce anume putea să zămislească creierul acestui călău fioros. Știa doar atât, că orice va născoci, va izvorî din adevăratul imperiu al iadului.

Și mai știa un lucru - pe care acum nu înceta o clipă să-l repete în sinea lui - că tot ce contează e să trăiască. Să trăiască, să existe, să supraviețuiască, să rămână în viață, să respire. Nimic altceva nu era mai important. Adam Wahn nu va pieri. De va fi

nevoie să se târâie, se va târî. De i se va porunci să-și mănânce propriile fecale, le va mânca, fără să clipească și, în plus, va lauda gustul lor. Adam Wahn voia să trăiască și știa că va rămâne în viață atâta timp cât va fi de folos atotputernicului căpitan Kohl, comandantul lagărului. Și de va fi nevoie - spre a-i fi de folos - să se transforme într-un robot insensibil, pe care nimic nu poate să-l impresioneze, așa va fi. Nimic, absolut nimic nu trebuie să-l impresioneze. Adam Wahn va supraviețui.

Ni s-a îngăduit să intrăm odată cu jonglerul în salonul mare în care avea loc serata căpitanului Kohl. Locul nostru era sub masă, în compania celor doi câini ai comandantului.

Musafirii își reocupaseră cu toții locurile. [...] La un semn al căpitanului Kohl, mâinile jonglerului începură din nou să arunce în aer cele șapte bile multicolore, menținându-le, cu precizie, în rotirea lor, pe orbita dinainte stabilită.

Apoi se deschise ușa și în cadrul ei întunecat apărură soția lui Wahn, dezbrăcată până la piele.

Walz știa că, în lagărul de femei, aflat de cealaltă parte a gardului de sârmă ghimpată, nu se putea să nu fie cineva dintre rudele cele mai apropiate ale jonglerului. O mamă, o soție, un fiu, o fiică. N-avea nici o importanță pe cine aveau să găsească. Walz avea nevoie doar de una dintre ele, ca să câștige pariul. Iar ordonanța lui a știut să se descurce. Și merita o recompensă. O găsisse pe soția lui Wahn și asta era, fără îndoială, mult mai avantajos pentru Walz. Decât să-i fi venit cu o bătrână sau un copil. Ca să nu mai vorbim de faptul că, așa despuiată, fără zdrențe pe ea, nu arăta chiar atât de rău. Cu siguranță că răiosul ăsta a reușit, din când în când, să-i strecoare pe ascuns câte ceva din resturile pe care le căpăta de la bucătăria comandantului. Va avea el grija să pună capăt acestei povești, îi spunea în sinea lui căpitanul Walz, dar pentru scopul urmărit de el în seara asta era, de bună seamă, mai bine că nu arată ca celelalte, ca un stârv îmbrăcat în piele galbenă. Vedem noi, își spunea Walz, vedem noi, dacă ovreiul ăsta împuțit, care-l făcuse să piardă până acum atâtea bani, va mai fi în stare și de data asta să-și păstreze calmul său imperturbabil la ceea ce-i va fi dat să vadă. Nu, n-a fost o idee rea, se felicita în gând, laudându-și planul, și-i făcu semn ordonanței să vină cu femeia la el.

Tremurând din tot corpul, de teamă și rușine, stătea acum în fața lui Wahn. Privirile lor se întâlneau pentru o clipă. În ochii ei, Wahn văzu deznădejdea fără margini, în ai lui ea citi că totul va trece și în momentul acesta nu mai contează decât un singur lucru - acela de a rămâne în viață, de a supraviețui. Pe urmă, femeia lăsă ochii în jos și rămase împietrită ca o statuie, imobilă, ca fața lui Wahn care nu trăda nimic din ceea ce se petrecea în sufletul său. Între timp, în spațiul strâmt care-i despărțea, bilele multicolore își continuau zborul circular, lansate și strunite cu măiestrie de degetele calme și iscusite ale neobositului jongler.

- Privește-l în ochi, îi porunci Walz. Și tu, ovreiule, privește aici!

Apoi scoase pistolul și-i atinse femeii sfărceciul sânelui cu țeava rece a armei. Ester izbucni în hohote de plâns, Adam însă își spunea cu încăpățănare că poate să se uite și să nu vadă, să asculte și să n-audă, și bilele colorate se învârteau mai departe, fără încetare, în circuite nici mai mari, nici mai mici, nici mai accelerate, nici mai lente.

Tot ce se putea auzi în liniștea mormântală ce se așternuse în întreaga sală, erau plânsetele Esterei și sunetul sec al bilelor căzând în palmele lui Wahn, apoi suierând, în timp ce erau relansate în aer. Parcă ar fi avut două creiere acest Wahn: unul care nu se putea gândi decât la soția sa iar celălalt dirijând cu precizia ceasornicului mișcările mecanice ale degetelor și încheieturilor sale, care nu cunoșteau o clipă de răgaz sau de ezitare. Dacă exista în acest joc cineva care începuse vizibil să-și piardă răbdarea și calmul, acesta era căpitanul Walz. Țeasta sa colțuroasă se acoperi deodată cu broboane de sudoare, fața i se roși ca o creastă de curcan, și în timp ce cu mâna ținea pistolul lipit

de sânul Esterei, cu stânga își descheia gulerul uniformei, care, pe neașteptate, devenise prea strâmt pentru gâtul lui cu venele umflate de atâta mânie și furie sălbatică.

Erau clipe când se vedea limpede că Walz își pierdea controlul și nu mai era în stare să se stăpânească, și în asemenea clipe eram siguri că mintea lui Wahn lucra din plin, și o voce din creierul lui îi spunea: Acum, acum în clipa asta trebuie să apuci una din bile și să-i spargi cu ea țeasta acestui câine turbat. Dar mai era acolo încă o voce care, acoperind-o pe cealaltă, îi spunea că singurul lucru important acum e să trăiască, să trăiască, și fiecare bilă prinsă în cădere și reproiectată pe orbita ei, îi repeta: Să trăiești, să trăiești, să trăiești! Și nici de data asta nimic nu se clintî pe chipul lui Adam Wahn.

Furios la culme, văzând că ideea sa diabolică, în care credea și de care era atât de mândru, nu reușise să tulbure calmul aparent al jonglerului, Walz începu să urle ca un smintit, să injure, să blesteme și să facă spume la gură. La un moment dat lipi gura pistolului de tâmpla Esterei, amenințând că o împușcă, fără milă, ca pe o cățea răioasă. Adam Wahn însă nu se lăsă impresionat, menținând cele șapte bile colorate pe orbita dinainte stabilită și de fiecare dată când îi reveneau în mână le auzea șoptindu-i: să trăiești, să trăiești, să trăiești!

Apoi, deodată, răsună o împușcătură. Nici unul din strigătele de groază ce au umplut încăperea în clipa următoare n-a ieșit însă din gura Esterei, căci ea se prăbușise fără viață pe podea, înaintea ca sunetul să poată răzbi din gâtlee pe buzele ei, din care acum se prelingea, pe obrazul alb, o dâră roșie de sânge.

- Gata! Ajunge! răcnî căpitanul Kohl, uitându-se la Walz al cărui chip se făcuse alb ca varul.

- Ajunge! strigă încă o dată și, bătând cu pumnul în masă, se grăbi să adauge: orice joc își are regulile sale. Gestul dumitale a fost o dovadă culminantă a lipsei de gust și pentru asta vei plăti, domnule căpitan!

Ajunge. Adam Wahn auzise cuvântul-ordin, care pune capăt întotdeauna reprezentației sale. Dar, nu, azi nu. Azi putea fi și în acest ordin o capcană. Nu-i era îngăduit să se oprească, nu, pentru nimic în lume. Adam Wahn trebuie să supraviețuiască. Adam Wahn va rămâne în viață. Să trăiască, să trăiască, să trăiască, își repeta mereu în sinea lui, neîncetând să arunce în aer bilele multicolore, să le prindă, una câte una, și să le relanseze pe aceeași orbită dinainte stabilită.

Ordonanțele scoaseră cadavrul femeii ucise, căpitanul Walz părăsi încăperea cu fața palidă ca moartea, ceilalți musafiri se retraseră și ei unul câte unul, robind tot felul de scuze încalcite, până când, în afara noastră, cei trei bufoni ai curții, chiriciți sub masă, în sală mai rămăseseră doar căpitanul Kohl și jonglerul Adam Wahn. Kohl încearcă să-l oprească pe Wahn, acesta însă, ca și când nu l-ar fi auzit, își făcea mai departe numărul său. În cele din urmă căpitanul nu mai putu să suporte acest spectacol, și plecă și el.

Prezentare și traducere de Jean Grosu

Fragmente din romanul cu același nume, în curs de apariție la Editura Hasefer

Din culisele Premiului Nobel

După cum se știe, în fiecare an, la 10 decembrie, data morții lui Alfred Nobel, are loc, sub patronaj regal, ceremonia oficială de decernare a premiilor ce poartă numele inventatorului dinamitei - unor eminente oameni de știință, scriitori și militanți pentru binele popoarelor. Numele premiatilor, făcute publice cu săptămîni înainte, sînt desemnate de diferite academii suedeze și, în cazul Nobelului pentru pace, de Parlamentul norvegian.

Anul acesta recepția laureaților va fi în mod special solemnă, deoarece se comemorează centenarul morții lui Alfred Bernhard Nobel (survenită la 10 decembrie 1896 la San Remo).

Într-un articol apărut în ziarul „Politiken” din Copenhaga și reluat în „Courrier international” nr. 309, publicista Gabi Gleichmann ne introduce în „bucătăria”, cu strășnicie păzită, a juriului ce decernează cea mai mare distincție literară (mare atît pentru valoarea sa materială - 7 milioane de coroane, aproximativ 5.600.000 FF, cît și pentru celebritatea perenă ce o aduce). Cei 18 membri ai Academiei Suedeze ce desemnează anual campionul mondial al scriitorilor sînt în ultima vreme foarte contestați. Gabi Gleichmann ne explică de ce:

ISTERIA care domnește împrejurul Premiului Nobel e incredibilă și crește în fiecare an la sfîrșitul verii. Timp de cîteva minute, pe 10 oct. la ora 13, atenția întregii lumi se întoarce spre capitala suedează. Și nu doar scriitorii visează, speră și se neliniștesc la începutul toamnei. Regi, președinți, popoare, întregii spații lingvistice sînt preocupate de premii și, în caz de eșec al favoritului lor, se simt frustrate, jignite în numele literaturii, politicii, moralei sau al nației lor.

E evident absurd să răsplătești o dată pe an un scriitor într-un soi de campionat mondial. De altfel, istoria acestei recompense e o sumă de nedreptăți literare. Majoritatea marilor scriitori ai secolului - Kafka, Proust, Joyce, Conrad, Strindberg, Ibsen, Tolstoi, Rilke, Broch, Borges ș.a. - n-au avut Nobelul, în schimb au fost încununăți Churchill (!), Pearl Buck, Sully Prudhomme, Momrisen, Eucken, Spitteler, Șolohov... [...]

Trebuie spus că Academia Suedează, acest parlament al spiritului înființat de Gustav III în 1786 pentru apărarea și onoarea limbii suedeze, nu se comportă prea bine. Alfred Nobel i-a încredințat prin testament o sarcină precisă: „să aleagă pe autorul celei mai remarcabile opere literare de inspirație idealistă”. Cei 18 membri au acceptat-o de voie, de nevoie căci, lingviști și filologi fiind, puțini dintre ei erau cu adevărat cititori de poezie și romane moderne. Pînă în anii postbelici, com-

petența literară a juriului era rușinos de slabă. Cei cu judecată sigură și gust literar nu făceau parte din grup. Și nu fac nici azi! Compoziția Academiei e de o mediocritate jalnică de cînd trei din cei mai valoroși membri, scriitorii Werner Aspenström, Kerstin Ekman și Lars Gyllensten, s-au retras în condiții spectaculoase, în urmă cu cîteva ani. Tomas Tranströmer, a cărui reputație internațională o depășește pe aceea a tuturor celorlalți poeți suedezi, n-a fost niciodată chemat să-și răspîndească lumina sub lustrele gustaviene de cristal din somptuosul sediu al Academiei. P.O. Enquist, Lars Norén, Lars Gustafsson, Ingmar Bergman, Astrid Lindgren, Olof Lagercranz sînt alți suedezi respectați în lume dar ignorați de Academie. De fapt, aceasta e compusă dintr-o pleoră de profesori de orice în afară de literatură și a căror vîrstă medie e de 70 de ani. [...]

Secretarul general actual, cel care deține întreaga putere, e Sture Allén. Admis în instituție în 1980 pentru a informatiza considerabila muncă pe care o reprezintă Dicționarul Limbii Suedeze, el are meritul că a folosit ordinatorul în cercetările lingvistice încă din anii '60, iar al său *opus magnum* e o lucrare ce pune în evidență cuvintele care, în 1965, reveneau cel mai frecvent în cinci cotidiane. În 1986, cînd strălucitul scriitor Lars Gyllensten s-a retras de la secretariatul general fiindcă voia să se dedice exclusiv scrierii romanelor sale, l-a indicat ca succesor pe Allén fiindcă i se părea prudent,

conștiincios și ușor de manevrat. Eroare fatală! Căci Allén nu era doar setos de putere, ci și de a se face cunoscut lumii. La puțin timp după ce a fost numit în funcție, a impus ca el să fie acela care să-l prezinte pe laureatul din 1987, Joseph Brodsky, într-o emisiune în direct, în fața unui miliard de telespectatori. Discursul său inept a avut ca rezultat demisia imediată din comitetul Premiului Nobel a cinci personalități.

Tensiunile și conflictele din interiorul Academiei au fost ținute un timp secrete, dar în 1989 criza a luat amploare și n-a mai putut fi ascunsă. [...] Alt scandal: după *fatwa* împotriva lui Salman Rushdie, i s-a cerut Academiei Suedeze să-l sprijine pe scriitorul condamnat la moarte pentru o operă literară. Allén a refuzat, pretextînd că Academia nu se implică în chestiuni politice. Această atitudine a fost prost primită de opinia publică internațională. Alți trei scriitori importanți din juriu și-au părăsit în semn de protest posturile și pierderea de prestigiu a instituției a fost enormă. Cum statutele din 1786 nu permit demisia (doar moartea poate elibera un loc), trei fotolii au rămas goale. Din cei 18 membri, nu sînt niciodată la ședințe mai mult de 12. [...]

Academia suedează e o organizație foarte bogată, complet independentă și care nu plătește impozite. Ea dispune azi de aproape un miliard de coroane (800 milioane FF). Nu se știe cum sînt gestionate aceste fonduri, fiindcă acce-

Premiul Nobel, acordat acestei poete m-a bucurat în mod deosebit pentru că am citit poeziile sale în cursul ultimilor zece ani, în traducerea excelentului cunosător și traducător al literaturii poloneze, Anders Bodegard, care

re m-a ajutat să fac aceste traduceri din poeme deja cunoscute de mine și să le dau o șcinție din profunzimea lor.

Szymborska este cunoscută de colegii mei ziariști polonezi de la Centrul de presă, drept o persoană care are oroare de întrebările indiscrete ale jurnaliștilor, un poet retras în lumea lui, cerebral, cu o estetică severă. Dar prezentarea cea mai interesantă, mi se pare a fi cea făcută de compatriotul ei, Czesław Miłosz (premiul Nobel 1980): „Szymborska ne încintă, pentru că e atît de lucidă, îi place să jongleze cu accesorii moștenirii noastre colective (de exemplu cînd vorbește de femeile lui Rubens și despre baroc), pentru că are un mare simț al comicului și își asumă fără îndoială riscul în mod conștient, realizîndu-și magiile pînă la limita dintre eseu și poem [...] Se poate face comparația cu viziunile disperate ale lui Samuel Beckett și Philip Larkin. Totuși, contrar acestora, Szymborska ne oferă o lume unde se poate respira. Această grație, a obiectivismului împins atît de departe încît «eul» cu nevroza sa personală este complet deconectat devine un joc ce ne dă sentimentul unei imense multitudini de forme, impresia somptuoasă a existenței umane.”

Pentru cei care au cunoscut-o personal pe Szymborska (ca Anders Bodegard, sau compatriotul ei eseistul de origine poloneză Maciej Żaremba) ea este un poet-gînditor, un poet-psiholog, plină de farmec și dotată cu darul conversației, umorul ei atingînd tragicul, iar simțul acut al realității atingînd irealitatea însăși. Folosind limba cea de toate zilele, poeta o transformă, într-o manieră pur poetică, într-o limbă nouă.

La 73 de ani, Szymborska trăiește retrasă la Cracovia, atît de retrasă și modestă încît pînă la ora la care am scris aceste rînduri, nici Academia Suedează și nici ziariștii (pe care ea nu-i agreează deloc) n-au reușit încă să-i dea de urmă. (G.M.)

Wisława Szymborska în tălmăcirea Gabrielei Melinescu

O întîlnire neașteptată

Politicoși cum sîntem, foarte politicoși unii față de alții,

Asigurîndu-ne cît este de agreabil
Să ne revedem după atîția ani.

Tigrii noștri beau lapte.

Ulii noștri circulă cu picioare.

Rechinii noștri se îneacă în flotă.

Lupii noștri cască în cuștile lor larg deschise.

Vipele noastre au zguduit fulgerele lor,

Maimuțele noastre - extazul lor, păunii noștri -
penele lor.

Lilieii noștri nu ne mai amenință de mult timp
părul.

Și ne oprim în mijlocul unei fraze,
Surîzători - fără speranță de salvare.

Oamenii noștri, după cum bine știți
Ignoră arta conversației.

Ora patru dimineța

Oră de la noapte la zi.

Oră din flancul drept la cel stîng.

Oră pentru cei de treizeci de ani.

Oră pregătită pentru cîntatul cocoșului.

Oră la care pămîntul ne reneagă.

Oră cînd un suflu rece vine dinspre stelele stîns.

Oră cînd „oare va mai rămîne ceva din noi”.

Oră goală.

Oră zadarnică.

Prăpastie a tuturor orelor.

Nimeni nu e bine la ora patru dimineța.

Dacă furnicile sînt bine la ora patru dimineța -
atunci

să le felicităm pe furnici. Și să vină ora cinci
- dacă noi trebuie să ne continuăm viața.

Elogiul viselor

În vis
pictez ca Vermeer din Delft.

Vorbesc curent greacă
și nu numai cu cei vii.

Conduc o mașină
care îmi este supusă.

Sînt talentată
și scriu mari poeme.

Aud voci
la fel de bine ca sfinții foarte serioși.

Ați fi mirați
cît de minunat cînt la pian.

Zbor cum trebuie
adică cu propriile mele aripi.

Căzînd de pe acoperiș
știu să aterizez încet în verdeață.

Nu-mi este greu
să respir sub apă.

Nu mă plîng deloc:
am reușit să descopăr Atlantida.

Mă bucur că știu mereu
să mă trezesc înainte de a muri.

Imediat cînd izbucnește vreun război
mă alătur de partea cea mai bună.

Sînt, dar nu trebuie
să fiu copilul epocii mele.

Acum cîteva ani
am văzut doi sori.

Și alaltăieri un penguin
Cu totul și cu totul distinct.

**Sture Allén, secretarul general al Academiei
ce decernează Premiul Nobel pentru literatură**

sul la contabilitatea instituției e interzis. Bani dau Academiei o putere enormă. Distribuind burse și premii mult mai substanțiale decât statul, puțini sînt cei care îndrăznesc să o critice. Împrejurul celor 18 se cultivă o corupție a puterii despre care nu e convenabil să vorbești în Suedia. [...]

Practic, cum se fabrică un Nobel? Munca se desfășoară pe parcursul unui an. La 1 octombrie, o invitație de a propune un candidat este trimisă unui număr de 1500 de profesori de literatură, asociații de scriitori, Pen-cluburi și laureați din anii precedenți. Sosesc în jur de 200 de propuneri. Dintre ele, pînă în martie, comitetul Nobel alege 15 nume pe care le studiază amănunțit, consultînd experți din toată lumea. La sfîrșitul lunii mai, din această listă rămîn doar 5 concurenți ale căror opere în limbi de circulație sînt citite de-a lungul verii de către toți membrii Comitetului. Alegerea cîștigătorului se dezbate în ședințele din septembrie. La votul final trebuie să participe cel puțin 12 din cei 18 academicieni, iar pentru obținerea premiului sînt necesare cel puțin 7 voturi. Criteriile de selectare conțin inevitabil o bună doză de subiectivitate.

E evident că premiul revine rar unui autor cu tiraje mari, căci una dintre misiunile Academiei este de a atrage atenția asupra unei opere valoroase dar nu foarte cunoscute. Dacă se examinează laureații din ultimii 25 de ani, se observă că premiul a fost în general bine atribuit. Asta se datorează în ma-

re parte lui Knut Ahnlund, profesor de literatură care, din 1969, lucrează pentru Academie și ajută la alegerea candidaților. Acest mare erudit, cu criterii de apreciere literară îndelung exersate și cunoștințe solide într-o duzină de limbi și literaturi, făcea parte din cei 18 din 1983. Ahnlund s-a săturat însă de această adunare de bătrîni și de suficienții ei secretar general. Cînd a cerut o diminuare a puterii centralizate în mîinile lui Allén, desprăfuirea și deschiderea Academiei - n-a reușit să se facă ascultat de colegi. Așa că a hotărît să nu mai asiste la ședințe atîta timp cît Allén va fi secretar general. Absența lui din juriu e din acest an, o mare pierdere. [...]

Articolul din „Politiken“ a apărut înainte de a se face public numele premiatului Nobel 1996, dar ziarista a avut intuiții ce s-au confirmat. Ea scria, în septembrie, că academicienii, temîndu-se ca absența lui Ahnlund să nu le devalorizeze poziția, vor fi obligați să cadă de comun acord asupra unui candidat care să întrunească majoritatea voturilor. Cum Academia a fost adesea criticată că pe lista celor 90 de laureați din 1901 încoace figurează doar 8 scriitoare, anul acesta ar fi rîndul unei femei. O femeie - scrie Gabi Gleichmann - despre care cea mai mare parte a academicienilor n-a auzit niciodată pînă de curînd. Această scriitoare a fost poloneza Wisława Szymborska.

Adaptare de Adriana Bittel

Fata lui Marx

◆ Trei femei - o exilată rusoaică, o presupusă fiică a lui Karl Marx și o tînără aviatore sînt eroinele romanului de debut al Clarei Obligado din Argentina. Acest trio insolit traversează primii ani ai secolului nostru, din Europa în SUA, trăind pasiuni puțin comune. Cotidianul „Página 12“ din Buenos Aires apreciază debutul tinerei scriitoare, remarcînd fidelitatea cu care e descris contextul istoric și pledoaria pentru libertatea socială și sexuală a femeii în romanul *Fata lui Marx* (Editorial Lumen, Madrid).

Top spaniol

◆ Cele mai bune vînzări le-au înregistrat în toamna aceasta în Spania cărțile de eseuri și documente. Pe primul loc se situează *Anul 1921* de Manuel Leguineche (Ed. Alfaguara), povestirea uneia dintre înfrîngerile cele mai sîngeroase ale armatei spaniole de către trupele lui Abd el-Krim, în luptele de la Rif pîrind 20.000 de soldați spanioli. Pe locul II, o carte pe care am semnalat-o în aceste pagini - *Un catalan la curtea regelui Juan Carlos* de Manuel Vázquez Montalbán (tot la Ed. Alfaguara), urmată de *Labirintul sentimental* de José Antonio Marina (Ed. Anagrama) - un eseu despre inteligența emoțională - și de *Planeta America* de Vicente Verdú (Ed. Anagrama) - o imersiune critică în *american way of life*.

Rețeaua

◆ Lucrarea *Noile tehnologii în bibliotecă*, coordonată de Michèle Rouhet și apărută la Editions du Cercle de la librairie, este pusă sub semnul Internetului și reprezintă o sinteză teoretică și practică asupra aparatului modern ce dă o nouă înfățișare bibliotecilor. Printre altele, în carte se spune că în cîțiva ani va deveni la fel de curios să citești un articol de istorie care nu-ți permite accesul la sursele brute - imagini fixe sau animate, reprezentări ale documentelor originale descrise -, cum este astăzi să citești un eseu de istoria artei într-un volum fără ilustrații. Mondializarea informației și accesul democratic și facil la ea impune fiște reorganizarea bibliotecilor, crearea de noi servicii cu noi specialiști etc. În Franța e posibil și procesul nu va dura mult. La noi...

Kung-fu pentru toți

◆ Louis Cha, pe numele său chinez Jin Yong, este, la 72 de ani, unul dintre scriitorii cei mai citiți în Asia. Cea mai mare parte a romanelor sale sînt aventuri ale practicantilor de Kung-fu și au ca decor China antică. 40 de milioane de exemplare ale cărților sale circulau deja în China înainte de 1984, cînd au fost oficial autorizate - scrie „Far Eastern Economic Review“. Acum nu li se mai poate ține socoteala. Tradus în coreeană, vietnameză și indoneziană, Cha va fi curînd prezent și în librăriile japoneze și engleze. Dar scriitorul, care e și jurnalist și istoric, nu se mulțumește doar cu arte marțiale: a publicat, cu același succes, și o biografie a lui Gingis-Han și o carte despre budism.

MERIDIANE

Biografie Pessoa

◆ Sub titlul *E-trange étranger*, Robert Bréchon a publicat la Ed. Bourgois încă o biografie a lui Fernando Pessoa, după cele ale portughezului Joao Gaspar Simoes și spaniolului Angel Crespo. Și el a stăruit asupra anilor de copilărie la Durban, în Africa de Sud și asupra restului vieții absolut sedentare, la Lisabona, cînd imaginația delirantă i-a permis lui Pessoa să elaboreze o mulțime de sosii, fiecare cu maniera lui de a scrie: Alberto Caieiro, Ricardo Reis, Alvaro de Campos, Bernardo Soares... Necunoscut în timpul vieții - care, în afara „heteronimilor“, n-a înregistrat evenimente importante, a fost perfect cenușie - Pessoa pare că a făcut totul pentru a-și deconstrui propria personalitate și existență. De aceea „biografia“ sa e greu de reconstituit, mult mai interesantă fiind analiza universului literar al diferitelor sale ipostaze. În imagine, Pessoa la Lisabona în anii '20.

Grașii și slabi

◆ În volumul *O amintire despre Lampedusa*, Francesco Orlando, care în anii '50 a fost un apropiat al prietelui, relatează că autorul *Ghepard*-ului era un mare cititor, familiarizat cu mai multe limbi și culturi europene. El avea o teorie originală a „siluetei literare“, după care scriitorii erau împărțiți în două categorii: *grașii* (Dante, Montaigne, Balzac, Thomas Mann, Proust) - creatori de literatură vorbărească, abundentă, detaliată și *slabii* (La Rochefoucauld, Stendhal, Mallarmé, Gide...) cu o proză mai reținută. Deasupra panteonului lui trona Shakespeare, pe care-l citea în original și-l știa aproape pe de rost. Deși îi prefera pe „slabi“, unicul său roman îl situează mai degrabă în clubul „grașilor“. În imagine, prietelul Giuseppe Tomasi di Lampedusa cu soția sa, Anita.

Duras - fotografii inedite

editat acum la Ed. du Chêne volumul *Marguerite Duras. Adevăr și legendă*, cuprinzînd colecția de fotografii inedite. În imagine, autoarea *Amantului* la 20 de ani.

Lumina nopții

◆ De la Roma antică la Europa modernă, trecînd prin stepele asiatice și Mexicul aztec, eseistul și criticul literar italian Pietro Citati explorează, în volumul *Lumina nopții* apărut recent la Editura Mondadori, marile mituri ale omenirii. Car-

tea reunește eseuri scrise de-a lungul a trei decenii și, după cum comentează „La Repubblica“, ghidează cititorul „într-un vast codru de legături, imagini recurente, raporturi între experiențe intelectuale și culturale diferite“.

un radio actual

FM 94,2 MHz

RADIO TOTAL

București, tel: 637.37.90; 637.56.45

Revista revistelor

Fervoare spirituală

Și în *VATRA* nr. 8 și în *APOSTROF* nr. 9, primite la redacție în aceeași zi, se află câte o secțiune cu texte inedite extrase din hîrțile rămase în țară ale lui Ion Negoieșcu. Memoriul redactat în 1964, la câteva luni după ieșirea din închisoare, în care își expune activitatea literară în scopul obținerii unei slujbe, și evocarea primei vizite, din 1941, la E. Lovinescu (scrisă în 1943, după moartea Magistrului), publicate acum în „Vatra”, se completează de minune cu epistolarul din „Apostrof” ce conține, pe lângă alte interesante scrisori, și una trimisă în 1947 Monicăi Lovinescu, precum și o misivă de mulțumire primită de la Agârbiceanu. Citite împreună, textele din ambele reviste, pe lângă materialul biografic și psihologic din care *În via* una dintre marile figuri ale literaturii noastre contemporane, au și o frumusețe literară comparabilă cu aceea a cărții postume. ♦ Memoriul, prezentat de Cornel Regman, e util mai ales istoricului literar ce va scrie cuvenita monografie Ion Negoieșcu. (A ieșit la iveală și s-a adunat în ultimii ani afișul material pentru acești istorici literari ai viitorului, încît nu putem să nu ne întrebăm cu îngrijorare dacă ei vor exista cu adevărat. Între talentații absolvenți de filologie, nu prea par să se ivească oameni cu devotamentul și răbdarea cercetării arhivelor, majoritatea alegînd căi mai facile și mai rapide de afirmare. Speța cărturarului de bibliotecă, neconstrîns de lucrări de doctorat, se pare că e pe cale de dispariție, ca și aceea a editorului de texte vechi sau a îngrijitorului de ediții critice, cu aparat ce pretinde un mare volum de muncă practic neplătită. E o temă de meditat.) Devotatul prieten și păstrător al manuscriselor lui Negoieșcu, a publicat memoriul adresat de acesta Comitetului Central, fiindcă îl consideră „un tablou util al etapelor mai puțin cunoscute ale scrisului lui I.N. cel dinaintea apariției volumelor sale”. Astfel aflăm că „între anii 1948-1954 m-am retras din publicistică deoarece n-am putut face față sarcinilor care se cereau în acel moment”, mod de a spune că n-a vrut să participe la perioada agresiv proletcultistă. În 1956-

58 își reia activitatea publicînd articole și studii de critică și istorie literară în reviste. Între ele - și unul despre I. Agârbiceanu, apărut în 1957 în „Viața Românească”, prima exegeză din unghi estetic-stilistic despre scriitor și arta lui. În „Apostrof” e reproducă emoționanta scrisoare de mulțumire a lui Agârbiceanu către tînărul său exeget: „Nu cred că poți să-ți dai seama de nesfîrșita mirare ce mi-a produs fragmentul din *Viața rom.* din studiul D-tale: în viața mea nu m-am gîndit să aibă scrisul meu asemenea frumuseți de stil. Dacă exemplele aduse nu ar fi convingătoare, nici nu aș putea crede că-i vorba despre mine [...] Dar ce vor zice vechii pontifi ai criticii?” Din memoriu aflăm însă că acest studiu, precum și altele conținînd referiri la I. Barbu, Pillat, Blaga, Mateiu Caragiale, Titu Maiorescu au fost criticate în 1958 într-un editorial din „Scînteia” care i-a adus lui Negoieșcu excluderea din publicistică literară iar la arestare, în 1961, printr-o acuzație, se afla la dosar și editorialul cu pricina. ♦ Alt text inedit, excepțional, publicat în „Vatra” cu prezentarea lui Dan Damaschin, este evocarea primei vizite, în 1941, la E. Lovinescu. Iată un fragment din autoportretul adolescentului descins în Capitală: „Eram un posedat al emoțiilor estetice, chinul meu suflut care înflorise la umbra zidurilor sumbre din cetatea Sibiului, ce căuta în apa tulbure a acestei capitale, unde rasele și obiceiurile se împreunau, unde din împerechierea Occidentului cu Orientul ieșise o ființă grotescă, acel suflut al metropolei, murdar și pur, cu trupul lasciv și ochii de o scăpărare atât de vie? [...] Sensibilitatea mea era de natură livrescă și tot ce scrisesem nu avea caracterul comunicării simțurilor și inteligenței mele cu lumea, ci reflecta acele diamante artistice, pe care le asimilasem cu focul devorator al adolescenței”. Frazele acestea rimează cu mărturisirea făcută Monicăi Lovinescu într-o scrisoare din 1947, publicată în Dosarul apostrofic: „Adevărul e că nu știu dacă voi putea vreodată realiza literar ceea [ce] aș vrea, ceea ce port cu mine ca o proiecție virtuală a stărilor mele de tîrziu și fervoare spirituală. Dar pot să spun, ca o mărturisire vinovată mai mult decât ca un orgoliu, că e în mine o aptitudine morbidă a sensibilității, de a trăi în intelect, ca și în simțuri, în senzația corpului - ca să spun așa - o depășire a ceea ce e uman, a ceea ce e normal. Această morbiditate poate merge până la vecinătatea imediată a extazului mistic”. Și scrisorile de tinerete și fragmentul memorialistic despre E. Lovinescu se hrănesc din aceeași substanță ca și *Straja dragonilor*, al cărui titlu, pentru mulți enigmatic, e lămurit de Ion Vartic în prefața la Dosar: „marile figuri culturale, percepute cu o ardoare filială, devin pentru el niște „dragoni”, delegați celești ai forței spirituale și creatoare, un fel de părinți mitici ai săi. Iar I. Negoieșcu e „fiul” lor, el este însuși Euphorion, căci teoria euphorionistă e una filială, preconizînd imitarea modelelor cu autoritate paternală.”

Efectul de umbrelă

Un scandal de presă asemănător aceleia stîrmit de „telefoanele murdare” l-au provocat apariția celor trei organizații fantomatice care au primit dreptul de a observa corectitudinea alegerilor alături de LADO și de „Pro Democrația”. Ziarele care apar în Capitală au sancționat, aproape toate, aceste organizații care sînt considerate drept instrumente ad hoc ale

Vînătoarea de scriitori

APARIȚIA pentru marele public a Cărții Albe a Securității, secțiunea scriitori, e cu puțință să fie un succes de librărie. Probabil că o parte a publicului cititor va descoperi cu acest prilej că meseria de scriitor în România n-a fost una lipsită de riscuri și de neplăceri. Ea va pune într-o lumină aparte viața literară de zi cu zi pentru cititorii care au trăit cu impresia că scriitorii reprezentau în ochii puterii altceva decît cetățeanul de rînd. Că un număr de cărți aducea autorului lor un plus de libertate față de ceea ce omul obișnuit putea numi libertatea sa personală. Slobozenia de gură a scriitorului și ideile acestuia contrare ideologiei oficiale erau mult mai vîinate de informatori și de angajații Securității. Din acest motiv se poate spune că era justificată supărarea *forurilor* pe lumea scriitoricească. Fiindcă o parte dintre angajații și colaboratorii Securității luau *bani-buni* ca să stea cu ochii pe scriitori. Cu alte cuvinte, lumea literară costa puterea mult mai mult decît volumele subvenționate sau decît tot mai rarele festivaluri literare. Una dintre marile supărări ale reprezentanților *forurilor* era că scriitorul român vorbea prea mult și că în loc să-și scrie opera, se amesteca unde nu-i fierbea oala. Cine citește cu atenția rapoartele de tot soiul poate observa că în afară de însemnări de genul „X s-a înfîlțit cu Y și au discutat despre situația actuală” notele informative urmăreau să furnizeze instituției care le comanda inventarul complet de slăbiciuni ale scriitorului, pentru a fi folosite, la o adică, împotriva lui. Iar obișnuitele răutăți pe care scriitorii le spun unii despre alții erau ridicate de informatori la rang de declarații. Declarații care și ele puteau fi întrebuintate, dacă o cereau împrejurările.

Atenția cu care erau supravegheați scriitorii se reflecta, periodic, în rubrica *Săptămîna pe scurt* din gazeta condusă de Eugen Barbu. Aici, scriitorii primeau mesaje prin care erau avertizați mai vo-

alat sau mai direct că se știe ce fac și ce spun. Că echipa de la *Săptămîna* făcea poate, uneori, exces de zel sau adăuga pe listă și scriitori care nu erau în „grațiile” redactorului șef e posibil. Dar asta nu schimbă datele problemei, ci mai curînd le complică.

De ce erau scriitorii supravegheați mai abilit decît alții? Din mai multe motive, probabil. Fiind persoane publice, ei nu puteau dispărea fără să se afle și regimul comunist n-avea nevoie să fabrice sfinți. De unde insistența cu care în *Săptămîna* se scria despre X că e alcoolic sau despre Y că e dezechilibrat mintal, asta pentru a nu mai aminti despre zvonurile lansate chiar în lumea scriitoricească despre viciile cutărui scriitor sau despre încercarea altuia de a căpăta o bucată de glorie prin intermediul unor declarații incendiare. Exista și temerea că scriitorii, lăsați de capul lor, ar fi putut deveni nucleeele unei eventuale opoziții organizate sau că ar fi putut trimite peste graniță cărți *primejdioase*. Dar, de ce să n-o spunem, rivalități scriitoricești erau rezolvate prin intermediul notelor informative.

Nu-mi dau seama dacă cititorul care n-a avut legături cu viața literară de pînă în '89 sesizează profunda nefericire a scriitorului român de atunci. Aceea de a se simți urmărit, ca un vînat de lux, de propriii săi compatrioți, angajați sau informatori ai Securității. Pentru cei care îl vînau, rezultă din această carte, scriitorul nu era nici măcar un vînat de lux, ci un soi de inamic care trebuia neutralizat. Acum, ceea ce rămîne e însemnarea vînatului despre scriitor. Un vînat care se străduiește să ia drept iepure de cîmp o persoană pe care cel mai adesea n-o pricepe. Recenta plîngere a d-lui Andrei Pleșu legată de felul cum informatorul care s-a ocupat de el i-a reținut cuvintele, transformîndu-l într-un semidict ridicol, spune multe despre valoarea de document a acestei cărți.

Cristian Teodorescu

partidului de guvernămînt. Biroul Electoral Central n-a luat însă în seamă semnalele venite din partea presei, ci a înscris cele trei organizații în rîndul celor care vor avea dreptul să supravegheze corectitudinea alegerilor. Or, ca să poți constata în ce măsură sînt corecți alții trebuia să îndeplinești, mai întîi, o anumită marjă de corectitudine tu însuși. ♦ Ziarul celei mai inepte forme de publicitate electorală e *DIMINEAȚA*. Într-un editorial, Ion Cristoiu a desființat acest ziar, considerîndu-l o publicație destinată lecturii unei singure persoane, președintele Iliescu. După care editorialistul de la *EVENIMENTUL ZILEI* îi atrage atenția președintelui în exercițiu că riscă să fie luat drept un Ceaușescu la pîtrat, dacă nu cumva chiar asta se visează d-sa, iar ziarul *Dimineața* pur și simplu îi ilustrează visele. Însă, față de cantitatea de ineptii pe care o găzduiește acest ziar, e greu de crezut că în *Dimineața* mai e loc și de visele d-lui Iliescu, dacă nu cumva d-sa are voluptatea coșmarurilor. Articole în care lipsa de logică e la fel de mare ca lipsa de cultură a celor care le scriu formează armătura doctrinară a ziarului. Probabil că acești gazetari, pe cît de lipsiți de înțelegere, pe atît de obraznici, mizează pe tirajul nesemnificativ al ziarului la care scriu. Altfel ar fi, cu siguranță, mai grijulii față de ineptiile care le ies de sub condei. Ori poate că mizează pe efectul de umbrelă al președinției. Iar dacă președinției îi place să facă umbră oricui... ♦ *ADEVĂRUL* a împlinit 2000 de numere și nădăjduim să facă tot mai mulți pași pe drumul adevărului onest exprimat. Ceea ce merită spus despre acest cotidian e că și-a găsit o formulă echilibrată, în pofida faptului că ziarul a fost adeseori acuzat (uneori pe bună dreptate) de *scînteism*. ♦ Cum *cronica t.v.* nu mai există, câteva cuvinte despre dialogul dintre d-nii

Iosif Sava și Dan Grigore. Dl Sava a pedalat, gazetărește, pe ideea că Sergiu Celibidache a avut un dinte împotriva lui George Enescu și că din acest motiv a folosit orice prilej pentru a-l minimaliza pe autorul lui *Oedip*. Ni s-a părut excelent formulată apărarea lui Celibidache, în interpretarea lui Dan Grigore, aceea că Enescu nu trebuie îngropat în elogii, ci discutat, ca și Eminescu, la distanță de mitizarea naționalistă. Însă ar însemna să nu-i dăm d-lui Sava meritul său, dacă n-am recunoaște că a izbutit să-și provoace invitatul la afirmații netede, din categoria celor prin care dl Dan Grigore poate fi recunoscut și fără să fie văzut la t.v. ♦ În *DILEMA*, dl Mircea Iorgulescu face o sugestivă paralelă între cenzurarea țigării din colțul gurii lui Malraux, în portretul apărut într-un timbru francez, portret care a reproduș o fotografie faimoasă a scriitorului, și procesul de talibanizare a capitalei Afganistanului. ♦ Supărat că *Evenimentul zilei* a contestat corectitudinea felului în care și-a obținut semnăturile pentru candidatura la președinție, dl Constantin Mudava a probozit atît ziarul cît și pe directorul său, e drept că fără să le mai prezică pieirea. După ce și-a încercat puterile cu periodicul *CUVÎNTUL*, dl Mudava e ceva mai prudent în această privință. ♦ Într-o știre semnată de specialistul în Adrian Paunescu a *Evenimentului zilei*, d-ra Floriana Jucan se spune că la Oradea cenaclul poetului candidat la președinție ar fi avut 15.000 de spectatori care au strigat timp de 30 de minute lozinci în favoarea acestuia. Dacă distinsa ziaristă taie un zero din relatarea ei, începem să credem că așa au stat lucrurile, iar dacă mai taie încă unul sîntem de-a dreptul convinși.

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundației „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.

(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.

Abonamente: 3 luni - 13.000 lei; 6 luni - 26.000 lei; 1 an - 52.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: **grupul draco print**

TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147, sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.000 lei
La redacție: 800 lei